Black PANTONE portocaliu

TRIBUNA

288

Consiliul Județean Cluj

4 lei

Director fondator: Ioan Slavici

Revistă de cultură • serie nouă • anul XIII • 1-15 septembrie 2014

Ilustrația numărului: László Tóth

Andrei Marga - Virgil I. Bărbat, un gânditor de referință

Poeme

Aura Christi

Sorin Grecu

Pușa Dinulescu

Râsul lui Patapievici

Dan Damaschin

Friedrich Michael

Black PANTONE

Black Pantone 253 U

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Gheorghe Boboş
Nicolae Breban
Nicolae Iliescu
Andrei Marga
Eugen Mihăescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
D.R. Popescu
Irinel Popescu
Marius Porumb
Petru Romoşan
Florin Rotaru
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:
Mircea Arman
(manager)

Claudiu Groza
(redactor şef adjunct)
Ioan-Pavel Azap
Ştefan Manasia
Oana Pughineanu
Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:
Virgil Mleşniță

Colaționare şi supervizare:
L.G. Ilea

Redacția şi administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor

din lirica universală

John Keats

To One Who Has Been Long in City Pent

To one who has been long in city pent,
'Tis very sweet to look into the fair
And open face to heaven, - to breathe a prayer
Full in the smile of the blue firmament.
Who is more happy, when, with heart's content,
Fatigued he sinks into some pleasant lair
Of wavy grass, and reads a debonair
And gentle tale of love and languishment?

Returning home at evening, with an ear
Catching the notes of Philomel, - an eye
Watching the sailing cloudlet's bright career,
He mourns the day so soon has glided by,
E'en like the passage of an angel's tear
That falls through the clear ether silently.

Celui ce-a fost prea mult în urbe rob

Celui ce-a fost prea mult în urbe rob,
Preadulce-i e să vadă târg de țară,
Şi să răsufle-n sus o rugă, clară,
Spre-azurul clar dând vorbe, bob cu bob.
Şi cine-i mai ferice, mulțumit
Să cadă-ntr-un alcov de ierbi înalte
Şi să citească, desfătat, o carte
Dulce scriind de dor şi de iubit?

Şi-n drum spre casă, seara, auzind
Privighetoarea c-o ureche şi
Cu-un ochi la norişorul strălucind
Cum trece, cine ziua n-ar jeli,
Ca lacrima de înger ce-a căzut
Prin limpede văzduh trecând, tăcut.

Bright Star! Would I Were Steadfast as Thou Art

Bright star! Would I were steadfast as thou art -
Not in lone splendour hung aloft the night,
And watching, with eternal lids apart,
Like Nature's patient sleepless Eremite,
The moving waters at their priestlike task
Of pure ablution round earth's human shores,
Or gazing on the new soft-fallen mask
Of snow upon the mountains and the moors -

No - yet still steadfast, still unchangeable,
Pillowed upon my fair love's ripening breast,
To feel for ever its soft fall and swell,
Awake for ever in a sweet unrest,
Still, still to hear her tender-taken breath,
And so live ever - or else swoon to death.

Stea ce luceşti! Statornic m-aş dori

Stea ce luceşti! Statornic m-aş dori,
Ca tine - nu departe-n noapte stând,
Din pleoape-n veci deschise spre-a privi
Cum al Naturii treaz Sihastru, blând,
Blagosloveşte apele ce cresc
Spre-al lumii mal de suflete şi dând
Mir preoțesc. Ori, obrăzar ceresc,
Pe munți şi mlaştini, ca zăpezi căzând -

Nu - tot statornică, de neschimbat,
Stând pe-al iubitei mele piept în pârg,
Să-l simți crescând, căzând, în răsuflat,
Deştept în somn neliniştit, de sârg,
Tac-tot, tac-tot, s-aud suflarea-i dulce,
Şi-aşa-oi trăi, ori moartea-o să mă culce.

Traducere de
Cristina Tătaru
■

2 Black Pantone 253 U

Teza de doctorat a lui Constantin Noica

Remus Foltoș

Aşa cum îl cunoaştem pe Constantin Noica din scrierile sale, putem spune că lucrarea pe care o analizăm în acest scurt eseu se încadrează printre acelea mai puțin „digerabile", cu toate, sau poate tocmai de aceea, că reprezintă o lucrare de doctorat. Publicată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, *Schiță pentru istoria lui Cum e cu putință ceva nou* reprezintă o bună propedeutică pentru o istorie a filosofiei europene, atingând în treacăt atât probleme de ontologie cât şi de gnoseologie care, ca momente cruciale, au influențat ideologia metafizică a Europei. Spunem, „în treacăt" pentru că, din doctrinele filosofilor celor mai importanți, este preluat doar ceea ce era relevant şi pregnant din aceste doctrine, relevant pentru problema cunoaşterii. Dar deşi este vorba despre *putința lui ceva nou*, Noica derulează în fața ochilor noştri o întreagă pleiadă de probleme care nu ating numai problema teoriei cunoaşterii ci şi cele mai acute rezolvări ontologice la care duc aceste gnoseologii. De aceea, Noica preia din problematica stufoasă a filosofilor, mai întâi problemele de ontologie şi mai pe urmă deduce din acestea esența gnoseologică. Deci mai întâi e vorba de fizică şi metafizică şi de abia pe urmă de cunoaştere. Este evident că n-ar fi putut fi invers, căci, cel puțin până la raționalişti, unde se opreşte istoria lui Cum e cu putință ceva nou; Noica nu poate absolvi teoria cunoaşterii de bagajul ontologiei care atârnă greu de cea dintâi. şi nu e un lucru întâmplător acesta. Pentru că dacă ştiința modernă nu mai are nevoie de fizica sau metafizica antice, medievale şi moderne, e pentru că specializările gnoseologiei moderne şi contemporane dau seamă mai mult de Psihologia cognitivă la care s-ar putea reduce orice cunoaştere asupra intelectului. Specializarea acerbă, excesivă şi extraordinar de exactă a psihologiei nu mai are nevoie de o fizică sau o metafizică – aşa cum erau nevoite să se raporteze la acestea cunoaşterea antică, medievală şi modernă. În epoca pozitivismului, evident, ele nu-şi mai au rostul, dar frumusețea fizicii şi metafizicii vechi este cea care l-a vrăjit pe Noica şi pe mulți, mulți alți contemporani astfel ca ei să mai curteze astfel de rezolvări, nu pentru valabilitatea din actualitate a acestora ci, cum am spus, pentru frumusețea lor. Scriind o istorie a cunoaşterii, Noica scrie o istorie a fizicii şi metafizicii. Care vor fi atuurile acestor speculații deja perimate nu numai de vremuri dar şi de comentariile abundente şi exhaustive? Atuurile sunt cele pe care le vedea şi Hegel scriind o istorie a filosofiei care abunda de sensuri ascunse care se puteau sprijini unele pe altele devenind o istorie cu sens, o istorie în care ceea ce era vechi avea, prin sintezele succesive, valoarea unui germen care se perpetua mai departe cu fiecare filosof, de-a lungul unei înşiruiri unde nimic nu mai era întâmplător; totul era necesar. Aşa este şi la Noica. El găseşte, asemenea lui Hegel, posibilitatea evoluției progresive a aceleiaşi idei care nu se schimbă de la filosof la filosof decât spre a se îmbogăți şi a integra ceea ce era vechi într-un altceva nou. De aici şi titlul volumului luat în discuție. Dar mai este de subliniat ceva foarte important: frumusețea tuturor ontologiilor analizate de Noica vine din frumusețea pe care numai o explicație de ordin holistic a dubletului Cunoaştere-Existență o poate furniza. De aceea volumul lui Noica este cu atât mai important şi mai relevant.

Pentru a pătrunde abrupt în problematică, revine la a spune că, evident, cel mai prodigios, dar şi cel dintâi care ia în serios metafizica, rămâne Platon. Cea mai bogată operă, dar şi cea care se poate imbrica cu orice mecanism al vreuneia dintre ideologiile ulterioare ale Europei, din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, rămâne opera lui Platon. Orice dualism ontologic arhaic dispune de o lume perisabilă, cea de *aici*, şi una corespondentă sau corelativă, aflată *dincolo*. Aici şi dincolo este referința oricărui demers, fie că vorbim de mit, fie că vorbim de magie – dacă este să ne raportăm la perioada auroral a istoriei universale. Mircea Eliade, în *Aspecte ale mitului* detaliază aceste probleme şi subliniază similitudinea dintre ideologia religioasă arhaică şi cea pretins rațională, să spunem, cea a lui Platon. De asemenea mai precizăm şi altă sursă ce operează cu asfel de similitudine între mitic, magic şi pe de altă parte rațional – *Mythe et pensee chez les Grecs*, de Jean-Pierre Vernant. Dacă în mitologie puterea ontosului este coapartanentă unui zeu, în filozofie acest zeu îşi schimbă numele şi devine un principiu. Pe picior de egalitate, ambele entități vor fi evident înțelese cu acelaşi sens. Dar nu asta e chiar atât de important. Mai important este că dubletul despre care am vorbit mai sus, Cunoaştere-Existență, devine deosebit de efervescent atunci când, de-a lungul istoriei europene a filosofiei, se deschide odată pentru totdeauna opoziției fundamentale dintre subiect şi obiect. Cea mai veche formă de gândire, *forma mentis* europeană este tocmai această opoziție între cunoaştere şi existență, între gând şi ființă, între interior şi exterior. La Platon, această opoziție subiect-obiect, ontologică, va căpăta din punct de vedere gnoseologic, o ramificație surprinzătoare. Subiectul cunoscător trebuie înțeles în dublu sens: posesor a unei *doxa* sau părere (cunoaştere inautentică) şi posesor al unei *episteme*, adevăr (cunoaştere autentică). De asemenea obiectul se ramifică în dublu sens: o realitate iluzorie şi viciabilă (lumea sensibilă) şi o realitate plenară şi stabilă (lumea inteligibilă). Tocmai în această dualitate din sânul dubletului Cunoaştere-Existență constă tot ce este mai pregnant din punct de vedere filosofic. Noica observă că posibilitatea existenței lui *ceva nou* este aceeaşi problemă a cunoaşterii ori problema cunoaşterii la Platon este în căutarea lui *cum este cu putință cunoaşterea în sine*. După cum rezultă, cunoaşterea în sine s-a transformat în una autentică şi alta inautentică. Evident că cea autentică rămâne să conteze, iar aceasta se exersează în participarea (metexis) la Ideile eterne. Participarea (metexis) este un principiu nu numai gnoseologic ci şi ontologic: copiile sensibile participă la ideile lor eterne. Iată, incipientă, *Fizica* lui Aristotel. Dar să revenim: conştiința participă la ideile eterne – asta reprezintă în mod evident Dialectica platonică. Dar mai apare şi un alt fapt esențial: ideile participă şI *unele la altele* – ceea ce Noica va specula tocmai pentru a distruge caracterul eleatist (nemişcarea, imobilismul) al conştiinței ce se exercită în procesul de cunoaştere şi ceea ce permite să-l gândim pe Ceva Nou. Căci dacă ideile participă unele la altele – iar acest fapt este bine recunoscut de către Platon – atunci ele cunosc un soi de *mişcare lăuntrică* într-o lume despre care se credea că este absolut nemişcată. Urmând firul posibilității de cunoaştere, în sânul toposului ideilor, este deosebit de limpede că acolo trebuie să existe mişcare internă sau lăuntrică şi prin urmare, acceptă Platon, *procesualitate*, deci *Ceva Nou*. Aşadar avem, la Platon, un dualism metafizic recunoscut şi, ca orice dualism, acesta acceptă un universal şi un individual. Vom vedea că, la

Constantin Noica

Aristotel, nu vom avea decât un individual care are puterea unui universal, înglobându-i pur şi simplu sensul de universal.

Aşadar trecând la Aristotel, vom regăsi cele două entități – forma şi materia, ideea şi copia, dar, după cum am precizat, forma şi materia sunt două fețe ale aceleiaşi medalii. Materia este virtualitatea pură care, determinându-se devine din potență, actualitate. Actul pur este deci materia determinată – acest lucru din punct de vedere ontologic. Forma sau actul învăluie toată făptura materială cu un bagaj teleologic foarte precis astfel că fiecare lucru aflat în mişcare tinde să se determine, să treacă de la indeterminare la determinare, explicându-se astfel *procesul universal*. Este evident că sursa mişcării universale nu poate să fie decât nemişcată. Acest topos este Primum Movens, principiul divin, care deşi imobil este sursa oricărei mobilități. Dar înțelegând că trebuie să ne raportăm la ceea ce este comun tuturor filosofilor analizați, ne întoarcem la dubletul Cunoaştere-Existență, elementul care, la Noica, reprezintă numitorul comun folosit în cercetarea lui Ceva Nou. Iar avându-l în vedere pe Aristotel, trebuie să spunem că, aşa cum se imbrică potențialitatea cu actualitatea în ordinea Lumii, tot aşa se petrece la nivelul subiectului cunoscător: intelectul, cel mai de preț organ al cunoaşterii, suferă, la Aristotel, o divizare sugestivă – intelectul activ şi intelectul pasiv. Amândouă intelectele reprezintă, de fapt, unul şi acelaşi intelect, numai că unul dă seamă de *Realitatea acută*, pe când celălalt de *Posibilitatea inertă*. Evident că Aristotel, pe urmele lui Platon, va conferi acestui intelect calitatea de nemuritor. Mai pe urmă Averroes, practicând aristotelismul, va acorda existență eternă doar intelectului activ. Dar nu la aceste lucruri trebuie să poposim. Mai degrabă ar trebui să precizăm că atât cunoaşterea cât şi existența, subiectul şi obiectul, nu se mai bifurcă – la Aristotel. De la nivelul acestui realism aristotelic se proclamă că orice cunoaştere şi orice lucru cunoscut prin această cunoaştere, se unesc într-un singur act care determină atât ontologic cât şi gnoseologic lucrul – pe de-o parte existent; pe de alta, cel ce suportă cunoaşterea.

Trecând la fericitul Augustin şi privindu-l din perspectiva Cunoaştere-Existență, subiect-obiect, trebuie să specificăm că doctrina acestui filosof creştin este preluarea în multe puncte a platonismului. Însă nu se va da seamă, în ordinea cunoaşterii, de inneism – ca la Platon. Mai degrabă, spune Noica, trebuie să vorbim, la Augustin, de un *intrinsecism* decât de un

Black Pantone 253 U

inneism. Acest intrinsecism prevede că organul adevăratei cunoaşteri este cu adevărat în interior dar într-un interior care nu înseamnă inneism ci, după cum filosoful o spune chiar el însuşi, un interior în care „este ceva mai adânc decât noi înşine". Asupra acestui fel de interior se apleacă atenţia lui Noica, iar capitolul unde survin precizările se numeşte „Iluminarea". Adâncimea cunoaşterii este garantată de iluminarea divină, iar dacă cunoaştem ceva, asta se datorează intervenţiei providenţei iluminatoare în gândirea noastră. Astfel dubletul Cunoaştere-Existenţă apare, la fericitul Augustin, ca „dualism quasi-platonian" prin *punerea* subiect-obiect, dar şi ca „unitate quasi-aristotelică" căci între cunoaştere şi existenţă nu există, ca la un anumit Aristotel, falie separativă ci dumnezeire ce „aruncă puntea".

Oprindu-ne mai departe la Toma d'Aquino, şi analizându-l pe scurt, trebuie să privim din nou totul din punctul de vedere al dubletului Cunoaştere-Existenţă şi ca la nici un altul nu apare mai evidentă această punere a dubletului ca teză. La Aquinat ceea ce este revelator şi ceea ce cuprinde într-un singur cuvânt realismul său de sorginte aristotelică este următoarea propoziţie: *adequatio rei et intellectus*. Nimic mai pregnant! Pentru ca intelectul să cunoască este necesar ca realitatea să se adecveze acestei cunoaşteri şi cum nu putem avea nimic în intelect care să nu fie în conformitate cu obiectul de cunoscut, tot aşa nici obiectul de cunoscut nu poate fi altceva decât apare el în intelect. Perfecta similitudine între materia din intelect şi materia din lume; precum şi între forma din intelect şi forma din lume, este cheia înţelegerii unui realism aristotelic acut – ar interpreta Gilson. Cu toate acestea nu vom avea, ca la Aristotel, doar individualul cu rol de universal – asta în procesul de cunoaştere, ci, mai mult, un *universal ca formă a unui individual ca materie*. Aşadar avem la Aquinat problema lui Ceva Nou rezolvată atât de simplu pe cât de scolastic – Dumnezeul din Lume este făuritorul cunoaşterii.

Trecând la empirişti, câteva idei, Noica, le reliefează cât se poate de exact. F. Bacon aduce problema lui Ceva Nou numai şi numai ca un „cumul" de cunoştinţe la care se ajunge pe baza inducţiei. J. Locke va extrage ideile care apar pe *tabula rasa* direct din sensibilitate. Acestea sunt ideile simple. Ideile complexe sunt prelucrarea „asociaţionistă" a ideilor simple, deci ele se fundamentează indirect tot pe empirie. La Hume, Ceva Nou este practic imposibil căci în cunoaştere nu există raport necesar între cauză şi efect. Asta aruncă în aer toată problema adecvării, care, ca idee minimă, putea explica un realism empirist. Iată cum empiria transformă dubletul Cunoaştere-Existenţă într-un dublet: *Cunoaştere* - Prin-Sensibil – *Existenţă* - Prin-Experienţă. Nici una, nici cealaltă nu sunt deloc cu valoare de absolut, sau, mai exact, nu sunt cu valoare de adevăr. Atât cunoaşterea cât şi existenţa sunt dinamitate şi expulzate într-o zonă a imposibilităţii nu numai de adecvare, una la alta, dar şi de inadecvare faţă de o instanţă a realităţii. Realismul tomist este deja foarte departe!

Ajungând în finalul expunerii nicasiene, urmează să ne oprim la raţionalism. Descartes şi Leibniz sunt actorii principali. Descartes acordă logicii numai destinaţia de formă a expunerii – deci ca mecanism *secundar* al cunoaşterii. La Leibniz logica este destinată descoperirii şi invenţiei, în mod explicit recunoscut. La Descartes, mai importantă decât logica par să fie conceptele care se luminează progresiv printr-o claritate divină, trecând de la naturile simple la naturile complexe. Este evident că, la Descartes, logica este un *instrument* al acelei Mathesis universalis. La Leibniz, în schimb, logica *calculatorie* devine un scop în sine, ducând chiar până la mecanică – o matematizare a invenţiei căci se desfăşoară în ordinea următoare: 1. determinarea noţiunilor fundamentale – inventarul tuturor conceptelor; 2. denumirea conceptelor prin caractere adecvate (ca în chimie, de exemplu) şi 3. combinatoria, adică unui subiect i se dau toate predicatele posibile.

Cam acestea ar fi aspectele care ne-au interesat mai mult. Evident, puteam fi mai precişi însă ne rezervăm dreptul de a considera că foarte multe „neguri" s-au disipat de deasupra teoriei cunoaşterii – europene. Şi odată cu ele, chipul de „învingător conceptual" al lui Noica, se poate profila mai exact în panoplia unor comentatori care în epocă au rămas cu mult în urmă. ■

cărţi în actualitate

Un debut cam expediat

Dorin Mureşan

Ana Ionesei,
„Maldororiana"
Iaşi, Editura Adenium, 2013

Ana Ionesei este, nu doar din punct de vedere intelectual, un hibrid. Dacă e să dăm crezare prezentării de pe reversul paginii de gardă a volumului său de debut, tânăra poetă a părăsit Iaşiul spre a se muta în Cluj-Napoca, unde a absolvit Facultate de filosofie şi un master al Facultăţii de litere, ambele în cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai". A colaborat (sau poate încă o face, prezentarea nu este prea limpede în această privinţă) cu revistele Steaua şi Tribuna. Volumul în discuţie, „Maldororiana", a apărut în 2013 la editura Adenium ca urmare a concursului de debut organizat anual de această nouă editură ieşeană.

Formula poetică pe care a mizat Ana Ionesei în acest debut este, să o spunem de la început, una cel puţin riscantă. Căci parodia, având ca subiect livrescul şi ca obiect chiar statutul pe care şi-l pretinde debutanta, se răsfrânge, nu-i aşa?, asupra ei înşăşi. Remarc aici, cu intenţie ironică, o latură salutară a acestui tip de text, cu atât mai mult cu cât e vorba despre un debut. Să reclami că tinerii poeţi scuipă pe mormântul lui Baudelaire, că şterg podeaua cu sonetele lui Shakespeare, schimbă, pe un telefon mobil, opera lui Eminescu, stau în faţa calculatorului, „citesc pe sărite", „suferă de plictis", „întocmesc tablouri clinice", „se botează cu sânge şi sudoare la petreceri", sunt porci spinoşi în cafenele, încearcă narcoticele, dar sunt *habarnişti* când e vorba de scrierea unui sonet, beau votcă şi nu mai ştiu cum e gustul apei din fântâna bunicilor, „adorm la filmele lui Tarkovski", „citesc Platon la toaletă", nu-şi asumă versurile concurenţei, „îşi rumegă atenţia avortată de muzică proastă", sunt mizerabilişti, „alergici la aer curat şi (la) conexiunea slabă a internetului" (*Tinerii poeţi*), să spui toate acestea în timp ce te pretinzi (fie şi implicit, ca autor) poet(ă) este o formă de satirizare parcă gata de a-ţi confisca (sau justifica) eşecul.

Dar volumul acesta nu este, cu totul, un eşec. Fireşte, tarele începătorului sunt de găsit (şi aici) la nivelul unităţii volumului, parte dintre poeme (prin trădare tematică) fiind incluse în plachetă parcă spre a se ajunge la un număr standard de pagini. Structural vorbind, textele care ies din matca parodic-satirică puteau fi grupate, cred eu, într-o secţiune specială (separată).

Tendinţa acestei debutante, de a-şi transforma lecturile într-o încondeiere pseudo-lirică, demontând personaje livreşti spre a şi le supune, scopul nefiind altul decât înlesnirea (sau acceptarea) „pe dinăuntru" a complexului de inferioritate faţă de marii autori, în disonanţă cu autoraşii deja „terfeliţi" în primul poem, ar fi putut fi remarcabilă dacă ar fi fost mai subtilă. Este drept că personajele marilor scriitori provoacă, îndeobşte, fireşti fantasmagorii sau debuşee mimetice. În *Maldororiana*, s-ar zice că Ana Ionesei vrea să devină o (re)născătoare de personaje, deşi pe fond intuitiv, totuşi, cu repere mult prea clare când e vorba despre nuanţele personale, ca şi cum cineva ar putea fi statuia vreunui artist dacă, arborând poziţia sculpturii, ar respecta toate detaliile originalului. Cu alte cuvinte, trimiterile la Kafka, Hesse, Pessoa, Dostoievski etc., sau la personajele acestora, cu intenţie, uneori, moralizatoare, îmi par îngroşate şi, din acest motiv, futile. Senzaţia este aceea că Ana Ionesei încearcă, de fapt, să se substituie marilor autori, încărcându-se, encomiast, cu aura lor. „M-am întâlnit cu Fantoma lui Kafka,/ (...) Am întrebat-o ce mai face Josef K, mi-a răspuns că la/ fel de rău,/ iar de când cu apariţia tastaturilor circulă în stare de/ dezmembrare" (pag. 11); „Lupul de stepă înfiind o nimfetă din flori,/ care zi de zi în rochie prea scurtă pe un butuc/ rezemat de gard priveşte în curte la vecini." (pag. 18), „Sunt o Marie Magdalenă anesteziată" (pag. 23), „Cosânzeana străluceşte în geamul autobuzului" (pag. 55) ş.a.m.d.. E ca o asumare a statutului de autor prea mic pentru ca: „Să îngălbenească filele cu numele tău/ caligrafiat de o fecioară nebună,/ Să se mai potolească semnele de exclamaţie, să tacă/ semnul întrebării,/ Să se mai evapore vitriolul dintre propoziţii." (pag. 29)

Dincolo, însă, de poemele (majoritare în volum) în care parodia (fie că alunecă spre bagatelizare, fie spre satiră) este proeminentă, există, din loc în loc, parcă pierdute, poeme cu iz existenţial, proaspete şi personale. Cu acestea, Ana Ionesei reuşeşte să se elibereze de spiritul critic-moralizator (şi satirizator), părăseşte deriziunea şi păşeşte pe realul tărâm al poeziei. Abia aici se vădeşte talentul tinerei autoare, însă pe spaţii mici, cu versuri surprinzătoare prin irizaţiile lor metaforice: „Moartea, cea mai pricepută cosmeticiană,/ abia aşteaptă să facă retuşurile finale" (pag. 16), „Povestea voastră la fel de imposibilă ca atâtea alte/ membre bolnave de frică" (pag. 19), „şi dacă tocmai tu mi-ai tăia calea,/ care dintre noi ar trece primul pe partea cealaltă a/ străzii pe care casele locuiesc în oameni?/ (...) pe care dintre noi îl va apuca primul durerea/ închipuită de pe locul unui organ extirpat?" (pag. 31), „lacrimile mele sunt o limbă străină care-i face/ pe băştinaşi să râdă" (pag. 36), „Ne-am închis în multe sicrie de hârtie,/ Am sorbit otrava în locul celuilalt,/ Am fost două scrisori care s-au încrucişat pe drum..." (pag. 37).

Din păcate, o spun conclusiv, volumul Ana Ionesei nu m-a convins. Cartea ei este, pe de o parte, mult prea explicită, atât în intenţie cât şi în rezultat, căci subtilul produselor sale poetice, puse în balanţă cu facilul (sau chiar futilul) lor, iese, iremediabil, în pierdere. Pe de altă parte, volumul îmi pare cam expediat, nereuşind să se susţină structural, prin tematică. Există aici o lipsă de viziune, un fel de *nu ştiu exact ce am de spus*, deşi aş putea pune acest defect şi pe seama nerăbdării debutantului. Cred, însă, că tânăra poetă ar putea ieşi la liman dacă ar părăsi jocul intertextual în favoarea poeziei confesive, dacă şi-ar muta ochiul de pe suprafaţa lumii (fie ea livrescă sau nu) spre (sau în) interiorul său. Desigur, la asta aş adăuga şi răbdarea. Poate cel mai greu pariu al autorului cu el însuşi. ■

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Povestindu-te scriind în celălalt-oglindă

Cristian-Paul Mozoru

India... Rabindranath Tagore... Mircea Eliade... Maitreyi Devi... Sergiu Al-George... Amita Bhose... Taj Mahal... Shah Jahan şi Mumtaz Mahal... iar lista ar putea continua până încă departe, deci un ținut atât de prezent încât numai numele care l-au călcat şi trăit fac din el un mister, o capodoperă, o revenire permanentă la ființa-i. Indiferent că cititorul este doar familiarizat sau bine-cunoscător al scrierilor Ramayanei sau Mahabharatei, al Vedelor sau religiilor hinduse, al scrierilor lui Dasgupta, Coomaraswamy sau Tagore, toate aceste experiențe, luându-le separat sau împreună, nu pot depăşi mirajul clipei indiene, farmecul de a călca țărâna vechilor zei sau de a respira aerul templelor ridicate odată cu începuturile lumii.

Fără a mai fi luată în considerare modalitatea pătrunderii în această lume, odată ajunşi în pragul porților deschise ce fac trecerea spre un univers compus în totalitate din taine şi mistere, încotro ne îndreptăm întâi inima şi gândul, pe ce ne aşternem întâi mâna şi privirea, de ce ne îndrăgostim întâia oară? De privelişte, de legendă, de istorie, de poezia dimprejur, de noul-vechi? Într-un cadru în care imaginația începe a-şi însuşi noi coordonate, în care îşi creează noi puncte cardinale, sufletul începe a scrie, a compune, a cânta în inimă noi ode.

Trecând întâi prin Vanuatu, un tărâm aproape necunoscut, ori, cel puțin, un tărâm încă plin de mister, legându-şi timpul de acest petec de pământ şi prietenia cu cei care îi dau în continuare viață, dar mai ales memorându-l în scrierile-i, Hanna Bota îşi continuă aventura în țara Gangelui, aventură transpusă extrem de bine în volumele *Dansând pe Gange* (Editura eLiteratura, Bucureşti, 2013) şi *Poeme hindice* (Editura Limes, Floreşti-Cluj-Napoca, 2013), volume ce concentrează atât istoria Indiei, cât şi poezia Indiei, mirajul Indiei, dar şi neuitarea Indiei, neuitare care, cu siguranță, s-ar naşte în fiecare din noi în cazul unei întâlniri reale între noi, oamenii (muritorii), şi tărâmul zeilor (nemuritorii) cu ale sale imnuri păstrate peste vremuri.

Lavinia, personajul principal al aventurii indiene, călătoreşte în India, la Santiniketan (şi nu numai), acolo unde Mircea Eliade „la sfârşitul lui iulie 1929, alături de Dasgupta şi Maitreyi, străbate cu automobilul cei 150 de kilometri până la Santiniketan. Îl cunoaşte pe Tagore şi e încântat de Universitate, unde cursurile se țineau în aer liber, în grădină."[1], acolo unde „lângă fiecare arbor se adună diminețile acei copii şi adolescenți fericiți, aşezându-se turceşte în iarbă cu tăblița şi cărțile pe genunchi. În aer liber, cu umbra pomului drept singura umbră, cu văzduhul clar deasupra, învăluiți în aroma atâtor flori. Holi, pentru ei, înseamnă, în primul rând, o sărbătoare cu dansuri şi cântece, şi drame compuse de poet."[2]. Ceea ce trebuie adăugat însă, este faptul că aventura nu se întinde doar de-a lungul basmului oriental: Agra, Calcutta, de-a lungul Gangelui, în interiorul zidurilor Taj Mahalului şi aşa mai departe, ci călătoria Laviniei se petrece, în primul rând, undeva înăuntrul ființei ei, în jurul întrebărilor ce îşi aşteptau cuminți clipa şi în interiorul răspunsurilor în căutarea cărora s-a plecat şi, de abia la urmă, lângă farmecul construcțiilor şi de-a lungul istoriei.

Cartea Hannei Bota poate fi privită dintr-o dublă perspectivă, şi anume, atât perspectiva reală, cât şi cea fictivă, cu alte cuvinte, Hanna Bota (autoarea) poate fi privită prin ochii Laviniei (eroina principală) în oricare din momentele romanului, însă şi Lavinia poate fi confundată, (re)găsită, în ființa Hannei Bota. În acest sens este necesară doar reuşita delimitării cadrelor, a celor două imagini asemănător-distincte, să nu fie atribuite eronat, cât despre o contopire a situațiilor, trebuie făcută doar atunci când situația o impune. În clipa în care cititorul reuşeşte acest exercițiu, reuşeşte să țină înanintea-i atât un roman încărcat de mister şi suspans, cât şi un jurnal de călătorie foarte bine legat şi închegat, o carte din care nu va putea pleca decât temporar, deoarece „imaginea" aventurii şi a personajelor îi va rămâne timp îndelungat întipărită în amintire şi fiindcă la un moment dat, acesta va reveni, neexistând altă cale, la paginile ei şi îi va acorda din nou răgazul meritat.

De cealaltă parte, ca o formă de a completa „jurnalul indian", Hanna Bota întregeşte tabloul călătoriei început prin romanul *Dansând pe Gange* cu încă un volum în care îşi destăinuie trăirile, *Poeme hindice*, un volum de versuri în care imaginile rămân la fel de elegante, atmosfera se păstrează la fel de detaliată în descrieri, însă scrisul se transformă într-unul mult mai compact, mult mai comprimat. Chiar şi aşa, nimic din trăirile autoarei nu este pierdut din vedere, nimic nu este lăsat la o parte, în acest sens stând mărturie versuri precum „până s-ajung eu / tu te-ai fi ascuns în india cea fără de capăt"[3] sau „paşii tăi măsurau caldarâmul în noapte într-un oraş străin / ca şi cum ar măsura anii de pe cardul de credit al vieții // pare să-mi mai fi rămas doar nişte mărunțiş de trăit / tocmai de-aceea eternitatea mi s-a dăruit"[4] sau „visul poate fi la fel ca furtuna de nisip a vremilor trecute / femeia în voaluri purtată peste generații / bărbatul strângând în brațe propria-i întregire / aceeaşi poveste / iubirea nu se schimbă / nici demonii / nici zeul cel veşnic neschimbător prin ființă / suntem flămânzi după basme cu final fericit / ca în filmele lui walt disney / frumos trăind până la adânci bătrânețe"[5].

Despre India vorbind, presupun, e greu să nu te atragă, să nu îți placă, să nu te bucuri de fiecare secundă în care îi respiri aerul. Despre cărțile Hannei Bota, sunt sigur, nu se poate întâmpla să nu te bucuri de fiecare clipă celălalt-trăită şi ascunsă după cortina cuvintelor, după magia trecută prin fața ochiului: „casa ta e cât o cutie / şi geniile se pot naşte în colibe / ca melcii îți iei cutia în spate şi pleci / roțile ricşei sunt prelungirile articulațiilor tale / ce se învârt în neastâmpăr / iar drumul oricât de lung / ele îl ştiu pe de rost / cum caii bunicului / se întorceau acasă fără să fie mânați / dacă bătrânul aținea în car de fericirea secerişului bogat // să nu mă închizi în cutia ta / hindu / mi-s aripile lungi / le-ai frânge şi zborul s-ar opri / ce rost ar fi să mă numeşti pasărea ta? / în noapte ai țipat şi întunericul a țâşnit / rănindu-mă / te-am ascultat deşi mi-aş dori să fi fost ştearsă / noaptea aceea din calendar // lasă-mă să fiu pasăre în cuibul din / arborele hindus de banian ce cu crengile-rădăcini / atinge lumile de dincolo de paravan"[6]. Toate aceste descrieri ale Hannei Bota puse laolaltă cu trăirile lui Mircea Eliade, „e o mireasmă ce te tulbură, ce te ameţeşte, pe care nu ştii cu ce să o identifici, nu ştii unde să o cauți, care te izbeşte neîncetat în plină față, ca un vânt înfierbântat şi mângâietor. E un parfum nemaiîntâlnit, care te va urmări tot timpul în Ceylon; şi cu cât te vei adânci în junglă, cu atât îl vei simți mai imaculat şi mai halucinant"[7], fac din India, din oamenii ce au întâlnit-o, din cărțile ce îi poartă portretul, o lume ce nu trebuie lăsată ascunsă şi nici modificată, ci un univers ce trebuie primit în suflet aşa cum el singur se deschide.

Un punct personal de vedere este acela că cele două cărți hindice ale Hannei Bota trebuie citite de două ori. Întâi se începe cu una dintre cărți, oricare ar fi aceasta, şi se continuă cu cealaltă, iar apoi se începe cu cea din urmă şi se continuă cu cea dintâi. Cât de uşor se poate astfel observa că „şi Gangele se duce spre răsărit ..."[8]

Note:

1. Handoca, Mircea, *Mircea Eliade: un uriaş peste timp*, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2008, p. 65
2. Eliade, Mircea; cf. Handoca, Mircea, *Mircea Eliade: un uriaş peste timp*, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2008, p. 65.
3. Bota, Hanna, *Poeme hindice*, Editura Limes, Floreşti (Cluj-Napoca), 2013, p. 47 (din poemul *„Răspuns"*).
4. Bota, Hanna, *op. cit.*, p. 49 (din poemul *„Moment nocturn"*).
5. Bota, Hanna, *op. cit.*, p. 50 (din poemul *„Femeia nisipurilor"*).
6. Bota, Hanna, *op. cit.*, p. 27 (poemul *„Colivie"*).
7. Eliade, Mircea; cf. Handoca, Mircea, *op. cit.*,
p. 57.
8. Bacovia, George, *Opere*, prefață, antologie, note, bibliografie de Mihail Petroveanu, text stabilit, variante de Cornelia Botez, Editura Minerva, Bucureşti, 1978, p. 460.

■

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Disoluția satului tradițional

Vistian Goia

Ioan Popa
Sub zodia ispitei
Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2014

Ioan Popa este prozatorul care ne-a amintit, încă de la debut, de operele de inspirație rurală ale lui Ion Agârbiceanu. De fapt, satul în care s-a născut şi a fost dascăl de română (Roşia de Secaş) se află în vecinătatea celui al "magistrului" amintit (Cenade). Ambii scriitori reflectă în opera lor umanitatea din Valea Secaşului, un ținut aflat undeva între Blaj şi Sibiu.

Folclorist de certă autoritate, scriitorul este autorul mai multor opere (povestiri, evocări cu caracter memorialistic şi, în special, romane) prin care s-a impus definitiv între membrii de frunte ai filialei din Alba Iulia şi nu numai.

Reținem dintre scrierile sale literare: *Odinioară la Purpura,* roman, 2001; *Cerul şi pământul de acasă,* roman, (2 vol.), 2002; *Patimi şi iubiri la Purpura,* povestiri, 2003; *Amarul fericirii,* roman, 2006; *De sub vălul negurii cărunte* (povestiri), 2008; *Ultima scrisoare din America* (povestiri), 2014 şi *Sub zodia ispitei* (roman), 2014.

În majoritatea operelor scrise până acum, universul imaginat are drept matrice satul transilvănean privit sub multiplele-i manifestări spirituale, sociale şi economice în diferite perioade. Prima ipostază este aceea de dinaintea colectivizării, când valorile morale, etice şi religioase erau păstrate cu sfințenie, când "gura satului" şi "predica" preotului sancționau abaterile, păcatele şi manifestările extreme ale firii omeneşti. Aşadar scriitorul a surprins un univers rural în plină mişcare, deloc înțepenit în viziune sămănătoristă, compus diversificat, populat de o lume eterogenă social şi mintal. De aici conflictele şi împăcările, iubirile şi certurile, chiar uciderile, însoțite de blesteme şi bocete (vezi *Odinioară la Purpura).*

Am scris, la apariție, despre fiecare roman şi am subliniat talentul de evocator şi portretist al autorului, apropiindu-l, în unele privințe, de ceremonialul eposului popular din proza lui Ion Agârbiceanu. Dar, cu următoarele scrieri (*Amarul fericirii* şi, mai ales, *Sub zodia ispitei)* observăm o deplasare de la caracterul evocator şi de la personajele concepute în manieră clasică, spre tehnicile de analiză psihologică modernă, monologul interior, introspecția ca modalitate de cunoaştere a propriului "eu", comparat şi diferențiat de alte personaje cu care viețuiesc în lumea satului mai apropiat de contemporaneitate.

Sigur, naratorul aruncă pe rând ori încrucişat adevărate reflectoare asupra instituțiilor şi obiceiurilor săteşti, pentru a aduce în scenă personaje bine conturate. Ele sunt văzute în relația cu primăria, biserica, hora, făgădăul, nunta țărănească, cu dragostea şi moartea.

În primele romane, localitatea rurală este compusă din săteni harnici şi pătimaşi, care-şi duc zilele şi parcurg anotimpurile muncind cu folos, pentru că această ocupație le asigură, de la un an la altul, deopotrivă traiul şi statutul pe care-l merită în judecata obştei. Însă, când lumea sătească este silită să traverseze anii blestemați ai comunismului, când ideologia acestuia a "săpat" adânc în conştiința şi conduita oamenilor, înfățişarea curată a satului s-a schimbat fundamental.

Se ştie – şi Ioan Popa a observat – că, într-o jumătate de veac, atmosfera satului idilic de altădată a apus. De aceea personajele sale, angrenate în tumultuoasa şi contradictoria "epocă" socialistă, au parte de un sfârşit trist. Ele sunt nişte ființe umane "învinse", fie din cauza unor frustrări de ordin sentimental, fie din cauza unor aspirații individuale blocate, fie din cauza presiunilor comuniste de tot felul. Toate acestea le-au vrăfuit viața şi le-au schimbat destinul. Din această categorie fac parte personajele Monu (din *Amarul fericirii)* şi Ilie a Gojnii (din *Sub zodia ispitei).*

Spre deosebire de celelalte romane, ultimul e scris cu siguranța naratorului care construieşte personajele principale din interior, pe baza resurselor psihologice şi sufleteşti, manifestate în conduita lor. În acest demers, ele sunt pe primul plan al narațiunii, iar relațiile lor cu viața satului apar în al doilea rând. În felul acesta, pitorescul de natură rustică din sărbători, din vocabularul personajelor, din ocupațiile lor diurne este distribuit cu zgârcenie şi la locul potrivit. Accentul cade pe dramatismul trăirilor, pe succesiunea sentimentelor de dragoste, de la primele priviri şi schimburi de replici laconice, până la dezlănțuirea instinctuală în posesia cuplului erotic. Adeseori pasiunea erotică vine în contradicție cu judecata părinților şi cu "gura" lumii, "instituție" care admonestează şi nu-i iartă pe niciunul din parteneri: nici pe Ilie a Gojnii, nici pe cele două surori, Firuța şi Vetuța. Iar victima, soțul înşelat (Pătru Onului) se manifestă precum un animal hăituit, turbat de furie, care-şi bate nevasta pentru că l-a înşelat şi l-a făcut de "râsul lumii".

Sigur, în paginile romanului mai apar, din când în când, ecouri ale vieții țăranului de altădată. Dar accentul cade pe consecințele colectivizării asupra omului simplu, care s-a obişnuit, treptat, să mintă şi să fure din recolta de pe hotar. Iar când nu mai suportă vicisitudinile vieții omului desproprietărit de toate bunurile agonisite, sătenii, în număr crescând, se orientează spre oraşele aflate în febra industrializării (Blaj şi Sebeş). Din cauza acestora, satul tradițional a intrat în disoluție. La început, mai puțini țărani, apoi tot mai mulți devin "navetişti". Scriitorul Ioan Popa acordă un spațiu deloc neglijabil acestui fenomen care a golit satele de adevărații țărani, pricepuți şi ataşați muncilor agricole. Întâi copiii lor se stabilesc în mahalalele oraşelor, practicând tot felul de meserii străine de ale părinților, apoi şi aceştia migrează în medii urbane (Sibiu, Hunedoara), îmbrăcând salopeta muncitorilor. Din când în când, nevestele lor exclamă fără să-şi dea seama de ipostaza lor ridicolă: "Să trăiască combinatul, că mi-a angajat bărbatul!"

Din cauza navetismului, pe ulițele satului e tot mai multă linişte, doar dumineca şi când bate vântul atmosfera se înviorează. Nemulțumirile de tot felul îi fac pe sătenii care au mai rămas să devină încrâncenați şi certăreți. Unii soți fac dragoste nelegiuită cu vecinele nărăvaşe. Nimeni nu mai crede în morala satului de altădată. La făgădău se încing bătăi crunte ca în filmele de aventuri. Tabloul acesta tot mai asemănător vremurilor apocaliptice îi determină pe unii săteni învinşi şi compromişi, fie de autoritățile satului, fie de depravarea unor ființe dragi lor cândva, să demobilizeze, să abandoneze gospodăria cu toate ale ei şi să cadă în beții nesfârşite, iar avutul să-l înstrăineze. Astfel decăderea devine inevitabilă.

Aşadar, în romanul lui Ioan Popa, *Sub zodia ispitei,* drama satului părăsit e însoțită de destrămarea multor familii. Procesul acesta dual e surprins de scriitor cu pana muiată în culori sumbre, întunecate, pe care satul tradițional din trecute vremi nu le cunoscuse.

De pildă, uitarea şi abandonul s-au aşternut peste toate avuțiile unuia din personajele romanului din categoria amintită.: "Ruina deveni atotstăpânitoare pe ograda lui. Un oblon al ferestrei de la casa dinainte atârna într-o rână. Susținut doar de balamaua de sus, el descria mişcări haotice, ciudate, în bătaia vântului. Uşa ce-nchidea pridvorul, scăpată din încuietori, pendula neîntrerupt într-o parte şi-ntr-alta, cu scârțâitul ei sâcâitor, străpungând auzurile celor din preajmă. Doar cumpăna fântânii rămăsese în picioare să-nfrunte vântul, vremea şi ploile, cu semeția ei sporind singurătatea căzută peste bătătura ce năştea amintiri duioase din vremuri depărtate."

Notația frustă din acest pasaj sugerează tocmai atmosfera deprimantă a unei lumi care se stinge treptat şi sigur, pentru că şi-a încheiat ciclul existenței. Ea întăreşte sentimentul că nimic nu este veşnic, nici chiar satul secular care a generat şi perpetuat o civilizație inconfundabilă.

■

6 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Pascal și despre Pascal

Ioan Negru

„8. Şi Domnul a zis către Satan: „Te-ai uitat la robul Meu Iov, că nu este nici unul ca el pe pământ fără prihană şi drept şi temător de Dumnezeu şi care să se ferească de ce este rău?" (...) 11. Dar ia întinde mâna Ta şi atinge-te de tot ce este al lui, să vedem dacă nu Te va blestema în faţă!" 12. Atunci Domnul a zis către Satan: „Iată, tot ce are este în puterea ta; numai asupra lui să nu întinzi mîna ta". Şi Satan a pierit din faţa lui Dumnezeu". (Cartea lui Iov, Cap. 1)

După părerea noastră acesta este un „pariu". Normal că nu este primul pariu din istorie, dar este printre cele consemnate în Vechiul Testament. Şi este mult mai celebru şi, evident, mai cunoscut decât cel propus de Blaise Pascal. (Având şi el, la rându-i, mai mulţi antecesori, printre care şi Sf. Augustin.)

Să remarcăm mai întâi că el are loc între două personaje sacre, divine. Fapt esenţial, aici pariul ţine de sacru. Miza nu este Iov, ci Dumnezeu însuşi. Dumnezeu se pune pe sine însuşi ca parte a pariului. Nu existenţa îi este pusă aici la îndoială, ci puterea, iubirea sa. Căci nu-l poţi iubi pe Dumnezeu fără graţia acestuia. Prin graţia lui Dumnezeu ajungi să crezi şi crezi. Aşadar, mai ales credinţa este pusă aici în cumpănă. Normal, credinţa unui muritor. Adică a lui Iov. Credinţa ţine şi de paradox, dar şi de joc. „Hai să ne jucăm un pic cu Iov, să vedem cine câştigă", „Hai să-l ducem de la măreţie la mizerie", „Hai să vedem câtă credinţă i-ai dat, dacă i-ai dat". Cam acesta pare a fi înţelesul „jucăuş" al pariului divin. Apoi Satan coboară pe Pământ, la Iov. La credinţa acestuia. Normal, câştigă cine ştiam de la început că va câştiga (altfel nici nu avea loc în Vechiul Testament). De la măreţie la mizerie este calea lui Iov. Omul este „la mijloc", aşa cum spune Pascal. Între finit şi infinit, între înţelesuri pământeşti şi neînţelesuri divine, transcendente. În fapt, nu Iov câştigă, deşi mai apoi va ajunge la măreţie din nou, câştigă credinţa. În cer, prin pariu, se pune la îndoială graţia divină, pe pământ, cu mai multe argumente „satanice", este pusă la probă, la îndoială credinţa. Care va triumfa. O dovadă fundamentală a existenţei lui Dumnezeu. Credinţa lui Iov este divinul însuşi care se manifestă prin el, se instituie, se afirmă. Face dovada că este.

Cartea pe care încerc să v-o prezint are în miezul ei un alt pariu, cel enunţat de Blaise Pascal. (Blaise Pascal, *Spirit de finețe, spirit de geometrie. De l'esprit geometrique şi alte scrieri*, ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014) În fapt, cartea este constituită în marea sa parte de studiul Doinei Bălan-Nistor. Tot doamnei îi aparţin: traducerea, notele şi comentariile. Posfaţa este semnată de distinsul acad. Alexandru Boboc. (Un studiu din 1982)

Iată textul pariului pascalian: „Să luăm în considerare acest punct, şi spun că Dumnezeu este sau nu este... Cum veţi paria?... Trebuie să pariaţi pentru că acest lucru nu e voluntar, sunteţi angajaţi... (...) Aveţi două lucruri de pierdut: adevărul şi binele, şi două lucruri de angajat: raţiunea voastră şi voinţa voastră, cunoaşterea voastră şi fericirea deplină; iar natura voastră are două lucruri de care să fugă: eroarea şi mizeria. (...) Să cântărim câştigul şi pierderea, luând crucea, că Dumnezeu este. Să estimăm cele două cazuri: dacă e să câştigaţi, veţi câştiga totul; dacă pierdeţi, nu veţi pierde nimic. Pariaţi atunci că El este, fără să ezitaţi". (pp. 77-78)

Autoare studiului ni-l face mai limpede, ni-l mai traduce încă o dată, acum în termeni mai apropiaţi nouă. „Dacă pariez că Dumnezeu există şi, dacă, organizându-mi viaţa în consecinţă, eu renunţ la plăcerile prin excelenţă egoiste, se poate ajunge la două situaţii: dacă Dumnezeu există, atunci eu voi primi fericirea veşnică. Dacă nu, atunci, dat fiind faptul că am renunţat la plăcerile efemere şi mediocre, voi intra în neant unde nu voi întâmpina nici un regret al nemuririi. Într-o asemenea ipoteză, câştigul este imens, iar pierderea este minimă.

Dar dacă voi paria că Dumnezeu nu există şi eu mă voi deda la toate plăcerile vieţii, atunci iar vor apărea două situaţii: dacă Dumnezeu există, eu voi fi condamnat veşnic. Iar dacă Dumnezeu nu există, eu voi trăi doar în plăceri efemere şi mediocre, iar la moartea mea voi intra în neant unde nu le voi mai regăsi. După ipoteza aceasta, pierderea este imensă, iar câştigul minim". (pp. 78-79)

„Numai aspra lui să nu întinzi mâna ta", îi spune Domnul Satanei. Adică să nu-l omori. Primul pariu, cel divin exclude, pe moment, moartea din joc, cel al lui Pascal o presupune. Moartea omului este fundamentul acestui pariu. Zeii se pot juca. Ei nu mor.

În fapt, şi la Pascal tot de credinţă e vorba. Să nu uităm că ne aflăm în sec. al XVII-lea, pe vremea unui alt mare, foarte mare filosof – Descartes. Lumea acelor timpuri se desfăcea din scolastică, nu însă şi din credinţă. Deşi, cu siguranţă, erau şi câţiva „necredincioşi", libertini din rândul cărora, în tinereţe, făcuse şi Pascal parte.

Aşa-zişii libertini nu cred decât ceea ce poate fi demonstrat plecând de la primele principii. Sunt adică adepţii spiritului de geometrie. Doar al lui. Nu că spiritul de finețe ar fi opus celui de geometrie, ele sunt complementare, dar cel de finețe vede dintr-o dată, fără a demonstra cu delicatețe ceea ce a „văzut" şi fără a se îngriji în mod deosebit de felul cum spune. La o artă a convingerii nu se poate ajunge decât plecând de la spiritul de geometrie. Numai că acesta are un mare neajuns: lasă omul acolo unde este. Nu-i dă nimic acestuia în afară de demonstraţii şi argumentări pornite din primele principii. Nu-i dă, pentru că nu poate, transcendenţa. Numai că, atât primele principii nedemonstrabile, cât şi spiritul de finețe aparţin sau pornesc din inimă. „Inima are raţiuni pe care raţiunea nu le cunoaşte".

Credem în primele principii, credem că aşa sunt, deşi probabil le înţelegem diferit. Nici nu le putem şi nici nu trebuie demonstrate. Inima este cea care ni le impune. Ea şi obişnuinţa. Nu putem demonstra raţional că Dumnezeu este sau nu este. Pentru a se depăşi pe sine, pentru a se transcende omul trebuie cu necesitate să ajungă la pariu. Nu-l putem cunoaşte pe Dumnezeu, dar pentru a fi altfel, pentru a ne putea depăşi existenţa mizerabilă în care suntem, trebuie să pariem pe existenţa sa. Abia atunci, prin credinţă, ajungem la măreţia noastră. şi a lui. Dar nu-i destul să credem, trebuie ca Dumnezeu să-şi reverse asupra noastră graţia sa. Abia atunci credem deplin. Aşadar, Iov nu este singur cu bubele sale, cu supliciul său. În el stă graţia divină. De aceea crede la modul absolut. De aceea ajunge mai apoi la măreţie. S-a depăşit pe sine. A trecut dincolo de sine.

Opus credinţei este divertismentul. Ambele sunt ale omului. Fundamentală, însă, omului este moartea. Înţelegem pariul mai bine când gândim asupra ei. „Să nu-l omori", îi spune Dumnezeu Satanei. Pascal nu vorbeşte despre moarte, vorbeşte despre om. Omul este cel care pariază. El, cu moartea lui cu tot.

Doina Bălan-Nistor, în studiul său, are o limpezime de izvor. Numai francezii pot scrie atât de clar, de argumentat, de profund. Prin studiul său avem un Pascal care poate fi înţeles. Noi ne-am oprit mai mult asupra pariului, dar cartea dă seama, limpede şi clar, de termenii fundamentali, primi ai filosofiei lui Pascal. Mai ales a aceleia cuprinsă în *Cugetări*.

Cu siguranţă n-am fost atât de limpezi ca autoarea. Aşa că, pentru a vă edifica pe deplin, trebuie să citiţi cartea. Noi am vrut doar să vă sensibilizăm. Pe cât ne-a stat în putinţă. ■

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Friedrich Michael sau poezia ca rostire inițiatică

Dan Damaschin

La puțini poeți autohtoni aparținând contemporaneității, noțiunile de "mister" și echivalentul său "taină" se simt atât de "acasă", adică în "elementul" lor precum în lirica ieșeanului Friedrich Michael. În chiar poemul liminar, ce prefațează antologia intitulată *Făine și vin*, cuvântul "taină" ne întâmpină în nu mai puțin de 14 locuri, frecvența lui neobișnuită fiind motivată prin intenția vădită a autorului ca acest *Prolog* să slujească drept *introducere* în propriul univers liric și deopotrivă, în arta sa poetică. Pentru Friedrich Michael, duhul "tainei" sălășluiește pretutindeni, e omniprezent în realitatea celor văzute și a celor nevăzute: "Un cuvânt sau o taină e-n fiecare". În consecință, Dumnezeu e o Taină, universul e o taină care se devoalează, adică se *des-tăinuie*. Această *destăinuire* privilegiată se confundă cu actul poematizării, devenind Poezia însăși. În aceste condiții, poetul nu își mai aparține sieși, el se face *organ* prin care se manifestă/ se rostește Taina/ Poezia: "Taina vorbea printr-însul: Vreau ca el să rămână/ până voi veni eu. Martorul acela al tainei,/ cel mai iubit de ea,/ este poetul ce vă vorbește. Și nu numai el". Concluzia lirică e menită nu doar să generalizeze (prin extindere) raportarea poetului la Taină, dar mai ales să consfințească rostul Poeziei în această relaționare: "Căci dacă taina nu ne vine mai aproape/ prin tot ce facem,/ zadarnică este toată poezia noastră".

Consecvent cu premisele crezului său poetic, enunțate în poemul-uvertură din care tocmai am citat, Friedrich Michael se comportă ca un "componist" desăvârșit, dezvoltând și amplificând motivele și temele predilecte anticipate, demers susținut și orchestrat întru aprofundarea meditației asupra propriei îndeletniciri: "Dacă n-aș crede că lumea este dezvăluirea unui mister/ și că răsunetul ei cel mai puternic e un ecou al tăcerii,/ n-aș crede nici că poezia-i un cântec liturgic în care/ devenim conștienți de imensa noastră cunoaștere". Să reținem că definirea poeziei drept "cântec liturgic" conferă celui care intonează sublima cântare un statut privilegiat, acela de *sacerdot*, la care autorul aspiră, într-o invocație precum: "fă din viața mea una închinată/ sacrelor tale mistere" sau și-l arogă, clamând decis: "Hotărât sunt să săvârșesc mistere/ în templul rotund, străveziu ca iubirea/ care aduce totul la vedere". Efortul de a facilita accesul la nevădit și abscons e argumentat astfel: "căci invizibilul este dat muritorilor/ prin ceea ce se vede".

Încredințat pe de-a întregul că "locul de unde fără sfârșit izvorăște poezia/ e un mister creator", adică o taină din ale cărei fecundatoare virtuți inspirații se împărtășesc, poetul oficiază, ca preot al unei religii dispărute, "liturghia atlantă, a pietrelor". În calitate de unic supraviețuitor (sau avatar), de ultim mare sacerdot, el se recomandă deținătorul unor secrete ascunse pentru veșnicie, al căror tainic miez e prezervat "(Și doar acunsu-i ceea ce rămâne)", chiar dacă oficiantul promite, sub jurământ, o des-tăinuire dusă până la capăt: "Eu, ultimul mare preot/ al continentului nostru pierdut,/ scufundat în valuri de lumină/ sub ochii ficși ai stelelor criptice,/ jur/ cu mâna pe inima sfântă/ de dincolo de ceea ce se-arată și nu se arată/ să dezvălui totul înc-o dată".

Propensiunea pentru dezvăluirea misterelor e ridicată, nu o dată, la rang de *artă poetică*, astfel că titulatura unor texte precum *Mântuirea prin gnoză*, *Confesiunea inițiatică* ori *Teodicee* vorbește de la sine, eliminând orice dubiu în ceea ce privește intenția auctorială. Demersul liric se revendică drept destinare a Logosului, poetul e un herald împuternicit cu o solie sacră ("Aflat sub ocrotirea aleasă/ a Logosului/ purtător al mandatului de-a-i desluși calea, /de mult de tot m-am împăcat cu cerul"), un Ales care a transgresat condiția pământenilor (pe care o numește undeva cu formula heideggeriană *Sein zum Tode*), experiind starea de nemurire: "Eu mi-am făcut de mult rugăciunea/ de îngropăciune/ trăind cu gândul dincolo de cer. Prohodul mi-am cântat și recviemul". Celui pentru care "cunoașterea veșniciei e ceea ce numim iluminare", Creația însăși îi apare ca o carte magică fără sfârșit, ale cărei file i se îmbie ca tot atâtea *descoperiri*, precum "revelația uimitoare că dincolo de lume/ creația continuă în cânt,/ chiar dacă oamenii sunt martori surzi la ea".

În contrapunct cu ipostaza privilegiată de Ales/ Trimis (al Cerului), în care se regăsește, cel mai adesea, eul liric, ne întâmpină în versurile lui Friedrich Michael și negativul acelei imagini, unde locul de Înainte Mergător al Logosului este luat de un alterego al propriului suflet, în rol de personaj damnat, de această dată: "Profet smintit, prevestitor de rele,/ a cărui voce slabă se destramă și parcă/ se pierde-n pustiul pământului/ ce ne acoperă ca o haină,/ sufletul rămâne spectatorul propriei drame/ pusă în scena lumii de el însuși." Cel care asistă amuțit și neputincios la spectacolul neantizării universale ("Martor mut al distrugerii,/ el vede-n valea plângerii copia coruptă/ a marii cărți invizibile/ meditată-îndelung, dar niciodată scrisă") e însuși autorul acelei Cărți hărăzită să rămână de-a pururea o utopie, atâta timp cât tărâmul ce i se oferă contemplației e perceput de sufletul-spectator ca un spațiu al exilului ("Valea Plângerii"), căruia îi corepunde, ca oglindire fidelă, imaginea degradată ("copia coruptă a marii cărți") a Supremului Op reprezentând, în proiecție mallarméană, *telos*-ul, ținta ultimă spre care năzuiește Universul.

Avatarurile eului liric ipostaziat în damnat se îmbogățesc prin apariții precum cea a protagonistului poemului *Solitudine*, monarhul unui tărâm de extremă însingurare, la a cărui aducere în scenă contribuie o regie și o scenografie remarcabile: "Pe tronul de aur bătut în rubine/ stă stană de piatră mai rece decât gheața,/ domnul preapalid al singurătății." Mărturisire a unor afinități structurale dar și reculeasă ofrandă pe altarul unor maeștri mai vechi sau mai noi (Poe și Mihai Ursachi), pe care autorul i-a frecventat cu folos, viziunea înstăpânirii asupra unui regat-monadă eclipsând Universul nu e străină nici demonismului împalidat ce amprentează bolgiile plutonicului eminescian: "Știindu-se suficient sieși, aripile/ Marelui Daimon întunecă Universul;/ singurătatea stelară îi este acum/ fericirea, glorie neagră ce/ arde noaptea întreagă pe cerul pustiu."

O apoteoză sumbră, amintind de acea glorie neagră ce izvorăște din solitudinea astrală a Marelui Daimon (în textul abia citat), o aproape la fel de stranie aură înnimbează divinitatea deposedată de atributul demiurgic dintr-un poem a cărui titulatură și substanță sunt îndatorate terminologiei inaugurate de Rudolf Otto în *Das Heilige* și aprofundate, mai apoi, de Karl Barth în *Der Römerbrief*. În versiunea poematică a lui Friedrich Michael "Cel cu Totul Altfel"/ *Das Ganz Andere* este astfel invocat: "Tu stai pe cea mai-naltă treaptă a cinstirii-/un Dumnezeu ce încă n-a creat,/ deasupra judecății și mâniei,/ dezbrăcat de haina-întregului univers,/ de legătura-între suflet și suflete..." Aidoma Dumnezeului care, în teologia negativă concepută de Dionisie Areopagitul, se sustrage oricărei determinări pozitive, Divinitatea subînțeleasă în *Cel cu Totul Altul* se refuză oricărei pretenții și tentative ale cunoașterii discursive. Dar acolo unde rostirea comună și logica omenească se dovedesc ineficiente și inutile, doar rostirea poetică este exceptată și îngăduită a accede la sens: "Numele tău este NU./ Tu ești NU spus lui Nu./ Toate cuvintele despre tine sunt în zadar/ dacă-s rostite de oameni./ Doar psalmodia poeților are noimă."

În acest punct intuiția lirică a autorului se întâlnește în chip fericit-complementar, cu viziunea teoretică, nu mai puțin inspirată și profundă, formulată de Nicolae Balotă în *Euphorion*: "...*numinosul* (ceea ce Rudolf Otto numea "das Ganz Andere") și-a găsit, în marele proces de desacralizare, refugiul în poezie. Or, numinosul este, prin excelență, inexplicabilul. (...) Numenul, ceea ce e *cu totul altceva* decât toate ce sunt, se comunică prin *cu totul alte* cuvinte decât cele ale tribului. Dacă limbajul e comunicare a celor ce sunt, poetul își făurește o limbă a lui (analogă prin caracterul ei ezoteric cu limbile sacre), o *altă* limbă." Ceea ce conferă rostirii poetice un statut aparte este, așadar, faptul că reprezintă "O *altă* limbă", o altă limbă a cărei "noimă" (sens privilegiat, ezoteric) îi asigură accesul la Numinos, la *Cel cu Totul Altul*.

La egală depărtare de limbajul obișnuit/ cotidian ca și de jargonul științific ori filosofic, rostirea poetică devine o rostire inițiatică, atunci când Poetul se dovedește a fi la înălțimea misiunii sale, aceea de a redobândi caracteristica de adăpost/ refugiu pentru Numinos, atribut pe care Poezia l-a pierdut ori l-a uitat pe de-a întregul încă din zorile acestei vârste a omenirii/ civilizației, denumită *modernitate*. Recuperarea dimensiunii Sacrului, în actul poematizării, se vrea și se propune un răspuns la faimoasa interogație formulată de Hölderlin în poemul său *Brot und Wein*: "und wozu Dichter im Dürftiger Zeit?/ Și la ce bun poeți în vremuri sărace/ de restriște?" Contemporanul nostru, autorul volumului aici comentat, a înțeles să dialogheze, peste veacuri, cu marele liric suab, nu doar împrumutând celebrul titlu pentru propria-i antologie, dar, mai cu seamă, readucând în atenție, reînviind problematica hölderliniană într-o versiune personală, sugestiv intitulată *Vremi de restriște*. Actul poematizării e văzut, aici, ca o îndeletnicire privilegiată, hărăzită doar celor aleși, care se învrednicesc a scrie "după (o) dictare" (celestă). Acum "psalmodia poeților" e echivalată cu o "binecuvântată desfătare albastră", cu un adevărat sacerdoțiu, rezervat doar "prinților și regilor încoronați/ cu coroana albă a spiritului/ și cu cea albastră/ a regatului celest/ de dincolo de ființă,/ în care poetic locuiește omul,/ potrivit

8 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

sfintei profeții/ făcută în tinerețea sa/ de un trubadur legendar/ ce a trăit neştiut/
în vremuri potrivnice."

Afinități de profunzime, de substanță, cu marele vizionar german, manifestă lirismul lui Friedrich Michael mai cu seamă atunci când problematizează statutul poetului şi al artei sale, în raport cu Creația, ca lucrare/ operă divină şi Autorul acesteia. Pentru Hölderlin, în calitate de cântăreț al Aorgicului (al "sfântului Haos" şi cel al "sfintei sălbăticii"), eonul Artei şi al Culturii a însemnat, mai degrabă, un uzurpator decât un succesor legitim al eonului Naturii. În consecință, eonul Armoniei e profetizat de către claustratul în turnul de pe Neckar drept o nouă vârstă de aur, a reconcilierii omului cu Natura şi Divinul. Drama eului liric experiată de Friedrich Michael consideră că, emancipat de sub tutela divină, orgoliul autorului modern poate deturna o așa zisă "existență creatoare" într-o existență inautentică sau (adaptând terminologia lui C. Noica) dintr-o *desăvârşire* într-o *nedesăvârşire* / neîmplinire, resimțită în planul biografiei lăuntrice ca un profund dezacord, ca o disonanță în textura armoniei divine: "Eu încă mai am ceva de-împlinit/ înainte de-a muri:/ să elimin nota mea falsă din armonia cântului divin;/ sufletul singuratic în care m-am oprit trufaş din drum/ crezând că e al meu, crezând că-s eu." Trufia solitudinii se vădeşte de esență demonică, aşadar un păcat suprem, ce urmează a fi ispăşit în iad ("Osândit la infern este/ tot ce-i singuratic,/ împrăştiat prin păcat." Iată şi definiția propriului infern, în viziunea celui care îl experiază, un Lucifer captiv al propriului orgoliu: "infernul înseamnă exil,/ trufaş impus de tine însuți ție,/ în veşnicie;/ diavolesc este să fii închis, întemnițat în sufletul tău,/ condamnat să priveşti zeii,/ fără putința vreunei alegeri."

Şi dacă tărâmul infernal, în calitate de sediu al Răului Absolut, este imaginat ca spațiul ce adăposteşte "concertul cacofonic şi liturghia bufă a sufletelor/ hălăduind singuratice", prin contrast, "Binele este chiar/ locul casei divinei armonii", unde sufletele singuratice sunt invocate, "să-şi rezolve dizarmonia (evoluând) pe coardele iubirii". Individul izolat, în pericol să rămână de-a pururi stingher şi să se piardă, precum bobul de grâu din parabola evanghelică, este chemat să se integreze "în armonia fără început/ şi fără sfârşit/ a unei singure/ pulsații de inimă", contribuind, astfel, la restaurarea armoniei universale ca perpetuă aspirație a Ființei: "Dar lumea renaşte în zori, iar şi iar,/ când desfacerea liniştii tale în raze/ împurpurează cerul-/ renaşte ca ecoul unei chemări/ la refacerea armoniei/ în tot şi în toate."

În planul rostirii poetice, idealul de armonie se lasă, deopotrivă, întrezărit în profunzimile propriei interiorități ("Tu eşti locul de taină/ din mijlocul inimii"), cât şi în "împărăția Tainei/ de dincolo de ceruri", dar mai cu seamă în "limba vie a morților", ce se dovedeşte, în fond, a fi însăşi "limba Binelui", adică tărâmului paradisiac, unde toate disonanțele, contradicțiile s-au dizolvat şi au amuțit în "candoarea tăcerii" (idealul Purității).

Echivalând actul poematizării cu demersul inițiatic întru inefabil, iar rostul poetului cu prerogativele înalte, deținute de un oficiant al misterelor, Friedrich Michael dovedeşte o conştiință lirică (dintre cele mai singulare ale prezentului) preocupată în cel mai înalt grad de a medita asupra esenței Poeziei şi de a aprehenda destinul metafizic al acesteia. Pe deplin lucid şi conştient că fundalul momentului în care îşi intonează cântecul aparține unor "vremuri de restrişte" (potrivnice, îndeletnicirii cu lira!), autorul nu ezită a-şi mărturisi credința în virtuțile triumfătoare ale rostirii orfice: "melancolic răsună într-o tăcere solemnă/ cântecul mut al păsării-suflet./ Şi nu poate să nu audă,/ oricât de puternic/ ar dudui motoarele/ şi oricât de mult ar huli mulțimea/ poezia/ pe străzi şi în piețe." Iată aceeaşi profesiune de credință, ferm ancorată în convingerea că originea sacră a Poeziei/ Artei trebuie redescoperită şi recuperată de către noii săi practicanți/ sacerdoți, într-o formulare programatic teoretică (finalul celui de-*al doilea manifest al poeziei europene*), text ce se vrea o veritabilă provocare pentru cine are ochi să vadă şi urechi să audă: "Totul de la Unul-Dumnezeu vine, prin Logosul său, adică prin cunoaşterea Sa despre Sine. Poetul dă glas acestui imperativ sacru în poeziile sale, apropiindu-se asimptotic de Unu, printr-o nouă poezie orfică şi creştină totodată, a numărului şi armoniei reprezentând pietrele şi mortarul din care zidită este Biserica sufletelor." ■

Black Pantone 253 U

În căutarea unei *mathesis universalis*

Nicolae Bosbiciu

După anul 1989, conceptul de „literatură de sertar" s-a referit la toate scrierile acumulate în perioada cenzurii comuniste (opere beletristice, jurnale, memorii, eseuri şi însemnări), care nu au apărut tipărite pentru că purtau în ele nu numai germenii unor revolte intelectuale împotriva unui sistem concentraţionar, ci şi reacţiile umane ale unor „anonimi" asupra unui proces de vertiginoasă autodistrugere a lumii moderne.
Într-o Românie comunistă izolată, în care avusese loc un adevărat exod al intelectualilor în ţările occidentale sau în SUA, iar cei care rămăseseră trăiau zilnic exerciţii de supravieţuire în mijlocul unui proiect mutant de spălare a creierelor şi de transformare a ştiinţelor şi culturii în cenuşărese, în sertarele oamenilor de spirit se adunau treptat scrieri care alcătuiau istoria unui exil al inteligenţei creatoare într-un sistem acultural, formă singulară de rezistenţă la marele genocid comunist. Scrierile savante nu aglomerau însă deloc sertarele, tocmai pentru faptul că ştiinţa avea nevoie de o infrastructură instituţională, iar în România acelei epoci subzista doar o cercetare oficială în mare parte mediocră, rareori semnificativă.

„Revoluţia" din 1989 a provocat o simbolică repatriere a exilului românesc nu numai prin revenirea în ţară a unor personalităţi ştiinţifice şi culturale pentru, de altfel, puţină vreme, ci, poate mai ales, prin publicarea operelor care zăcuseră până atunci în sertare sau apăruseră în marile metropole culturale ale lumii. Publicul român avea, în sfârşit, ocazia să cunoască fructele inteligenţei unor personalităţi ca: Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Matila Ghyka ş.a.

O situaţie aparte este cea a excepţionalului discipol al lui Eliade, savantul Ioan Petru Culianu, cel care, după două decenii de efort colosal, a intrat în posesia unui principiu cognitiv propunător de noi temeiuri ale unităţii lumii prin transevaluarea întregii istorii culturale, întreprindere care a rămas, din păcate, doar în stadiul de proiect schiţat. Moartea prematură şi înconjurată de mister a savantului a întrerupt, din nefericire, demersul pe care acesta începuse să-l întreprindă în căutarea unei *mathesis universalis*, adică a unui principiu universal prin care să fie explicată generarea fiecărui fenomen spiritual.

Lăudabil este faptul că după 1989 editurile Nemira şi Polirom au început editarea operelor complete ale lui Culianu, proiect iniţiat de Dan Petrescu şi continuat de Tereza Culianu-Petrescu. Este, putem spune, unul dintre rarele evenimente editoriale din lumea savantă din perioada postcomunistă. În acest proiect se încadrează şi apariţia recentului volum *Jocurile minţii. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie* (Editura Polirom, Iaşi, 2002, colecţia „Biblioteca Ioan Petru Culianu"), îngrijit de Sorin şi Mona Antohi şi însoţit de un consistent studiu introductiv despre aventura intelectuală a alcătuirii lucrării de acelaşi Sorin Antohi. Volumul este, de fapt, o culegere de 17 studii, recenzii, proiecte şi articole, organizată cronologic începând de la jumătatea anului 1970 până în 1991, îngrijitorul ediţiei încercând prin această întreprindere editorială să reconstituie laboratorul gândirii lui Culianu. Conform declaraţiei lui Sorin Antohi, titlul cărţii reproduce una dintre sintagmele preferate ale savantului, în care se află descoperirea „cheii" prin intermediul căreia întreaga istorie intelectuală a umanităţii ar fi fost privită dintr-o perspectivă complexă, provocatoare de revizuiri esenţiale.

Aşa cum se întâmplă în toate celelalte opere ale sale, şi în volumul a cărui prezentare ne-am propus-o Culianu porneşte de la o teribilă erudiţie spre idee pe un drum străbătut de atitudini radicale, de creativitate şi de o gândire absolut neconvenţională. Un exemplu concludent ni-l oferă în acest sens chiar primul studiu din sumar, o combinaţie între recenzie şi eseu intitulată *Freud - Jung - Wittgenstein*, adresată unui public semispecializat. Culianu ia în discuţie lucrarea lui Freud, *Viitorul unei iluzii* (1927) şi lucrarea lui Wittgenstein, *Note despre „Creanga de aur" a lui Frazer* (1967), cărora le adaugă celebra carte a lui Jung, *Psihologie şi religie* (1940), pentru critica acidă asupra lui Freud şi pentru analiza lucrării lui Wittgenstein. Atribuindu-i lui Freud „calităţile" de „profetic" şi „delirant", savantul îi discreditează interpretările asupra fenomenului religios şi îl acuză de practicarea modei culturale a marxismului dogmatic. Dacă pentru Freud religia e o iluzie (teză iniţiată de acesta încă din *Totem şi tabu* unde aduce în discuţie culpa banchetului antropofagic), pentru Culianu, care se serveşte de fenomenologie şi de abordarea jungiană, religia nu poate fi, cum susţinea Freud, un panaceu al sărăciei şi suferinţei, pentru că tocmai ea îi supune pe adepţi la privaţiuni. Tânărul savant susţine continuitatea orientării magice a omului în raport cu lumea, întâlnită chiar şi la omul modern şi, de asemenea, nevoia spirituală a omului de sacru, pornind de la conceptul de arhetip lansat de Jung. Se observă clar din lectura acestui text că savantul se află încă într-o perioadă de căutări metodologice şi teoretice, în mijlocul unei răspântii în care încearcă să scape de marxismul şi structuralismul lumii universitare în care se află prin reconcilierea fiinţei cu devenirea, a morfologiei cu dinamica (ceea ce, mai târziu, se va numi morfodinamică).

O boicotare asemănătoare a *establishment-ului* universitar o întâlnim şi în studiul *Renaşterea, Reforma şi iraţionalul* scris pe la începutul anului 1980, unde Culianu îşi manifestă afinităţile de natură metodologică şi teoretică faţă de demersul antropologului german iconoclast Hans Peter Duerr. Aici începe să se contureze celălalt capăt al creaţiei sale, unde întâlnim un Culianu ieşit la un uimitor liman, posesor, de această dată, al unui principiu cognitiv universal, care îl determină să se precipite trepidant înspre reconsiderarea întregii istorii culturale a umanităţii, intenţie rămasă, din nefericire, nefinalizată. În aceeaşi linie se înscrie şi eseul publicat iniţial în engleză în 1984, intitulat *Feminin versus masculin. Mitul Sophiei şi originile feminismului*. Aici, tânărul savant ne pune în faţa unei adevărate *ars combinatoria*, a unui joc intertextual şi erudit al aceluiaşi „ultim Culianu", care, luând în dezbatere apariţia acestui mit, arată că orice asemenea producţie oglindeşte un joc al minţii, depărtându-se de premisele maestrului său, Mircea Eliade, şi sprijinindu-se mai degrabă de afirmaţiile lui Claude Lévi-Strauss.

Adesea, în studiile din acest volum îl surprindem pe Culianu în frecventa sa încercare de a-l racorda pe Mircea Eliade la dezbaterile contemporane, în calitatea acestuia de precursor al noilor teorii în epistemologie, aşa cum se întâmplă şi în studiul *Avers şi revers în istorie. Câteva reflecţii cvasi-epistemologice*. Este, poate, acest text mai mult un „exerciţiu de admiraţie" faţă de maestrul său şi atribuirea acestui statut ar fi justificată de semnalarea numelor marilor intelectuali şi cercetători de a căror admiraţie sau aprobare s-a bucurat Eliade: Paul Ricoeur, Hans Peter Duerr, O'Flaherty etc.

Un aspect necesar de precizat este că studiile acestui volum presupun două categorii de lectori: cei specializaţi, din cercurile savante şi cititorii din publicul larg. Pentru ultima categorie amintită aici, Sorin Antohi a selectat câteva texte care, fie sunt conferinţe pentru redacţia românească a BBC-ului, fie articole publicate în presa mai puţin specializată. Interesant este faptul că şi în acestea, ca şi în eseurile erudite, găsim mereu un Culianu atras de relativizarea postmodernistă şi de noile teorii ale fizicii cuantice, de controversele între „ştiinţele tari", de magie, demonologie şi reperele mari ale misticii, fără să îl putem situa - aşa cum încearcă să o facă fie detractorii, fie fanii lui - într-o anumită postură, ci mai degrabă în starea dinamică a unui spirit căutător neliniştit care a găsit, se pare, cheia simplă a fuziunii între realitate şi iluzie cu ajutorul căreia intră fără teamă în vârtejul jocurilor minţii.

Câteva concluzii la capătul acestei scurte prezentări. Volumul acesta îngrijit de Sorin Antohi trebuie, firește, privit în strânsă legătură cu ansamblul operei savantului, altfel riscăm să îl receptăm ca pe un *fragmentarium*, ţinând seama de faptul că în el se află o mare parte dintre laitmotivele care îi traversează aproape toate scrierile. El poate eventual anunţa o viitoare mare monografie în care exegetul angrenat într-o asemenea muncă sisifică va surprinde spaţiul atât de vast al domeniilor pe care Culianu le-a abordat în întreaga sa operă: Renaşterea şi Reforma, călătoriile extramundane, ştiinţa şi magia şi mai ales arealul memoriei. Cufundat în pădurea de simboluri produse fie de întâlnirea minţii cu sine însăşi, fie de întâlnirea ei cu lumea, savantul a pornit pe drumul extraordinar de anevoios şi îndrăzneţ al reformulării istoriei intelectuale a omenirii, hărăzit cu o magnifică aplecare filozofică şi cu o erudiţie copleşitoare. O singură îngrijorare mă bântuie din când în când în faţa textelor şi personalităţilor de asemenea anvergură: primejdia uitării sau, şi mai grav, a ignorării. şi n-aş putea spune că îngrijorarea mea nu are temei. ■

Black Pantone 253 U

Restituiri literare. 120 de ani de la naștere Ștefan Manciulea - istoric literar

Ion Buzași

Ştefan Manciulea este unul din marii dascăli ai Blajului. S-a născut la Straja (jud. Alba) în 6 decembrie 1894. După studiile primare în satul natal, dascălul şi preotul îi îndeamnă pe părinți să-l dea la învățătură la vestitele şcoli ale Blajului. Aici a urmat gimnaziul, liceul şi Facultatea de Teologie Greco-Catolică. A avut profesori vestiți, pe Ion Micu Moldovan, despre ale cărui manuale de istorie şi geografie a Ardealului, interzise în vremea dualismului austro-ungar din secolul XIX, vorbeşte şi Eminescu în publicistica sa, pe Ion Rațiu, autorul monografiilor despre Andrei Mureşanu şi Timotei Cipariu, pe Alexandru Ciura, prozatorul şi rapsodul moților, ş. a. A cunoscut arhierei străluciți ai Micii Rome, pe Victor Mihaly de Apşa, pe Vasile Suciu, pe Alexandru Nicolescu. Provenit dintr-o familie țărănească, tradițional-virtuoasă, tânărul s-a îndârjit la învățătură, fiind unul din elevii eminenți ai Blajului. Pentru puțină vreme a fost dascăl şi preot în satul natal şi la Hăpria, din apropiere. A avut bucuria să-şi conducă sătenii, ca învățător şi preot, la acea neuitată zi de 1 Decembrie, cea mai însemnată din istoria românilor, unde a ascultat cuvintele vestitoare ale unui ideal multisecular de unitate națională, rostite de heraldul Unirii, episcopul Iuliu Hossu. S-a întors apoi la Universitatea din Bucureşti, la Facultatea de istorie-geografie, unde a studiat cu autorități ale învățământului universitar românesc precum N. Iorga, D. Onciul, I. Simionescu,
S. Mehedinți ş. a. Ultimul l-a şi îndemnat să se înscrie la doctorat şi după câțiva ani de profesorat la liceul "Moise Nicoară" din Arad şi "Sf. Vasile cel Mare" din Blaj, finalizează o teză de doctorat, *Granița de Vest,* apreciată de o comisie exigentă, prezidată de Simion Mehedinți cu „summa cum laude". Anii interbelici au fost cei mai roditori pentru cariera sa didactică şi științifică. În anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial a fost conferențiar universitar la Cluj şi Timişoara. Dar începând cu deceniul cinci, odată cu instăpânirea tot mai tiranică a unui regim totalitar comunist, pentru Ştefan Manciulea, ca şi pentru atâția dascăli ai Blajului, începe un adevărat calvar al existenței. Scos de la catedră, fără drept de semnătură, este victima unor acuzații care astăzi ni se par ridicole sau fanteziste (aparține Bisericii greco-catolice şi este autorul unor scrieri cu note naționalist-şovine), dar pentru care face ani întunecați de temniță comunistă la Aiud, la Gherla, la Jilava, la Cavnic, la Caransebeş. După eliberare, în 1964, este nevoit, pentru supraviețuire şi pentru subzistența familiei să presteze munci umilitoare, cu mult sub demnitatea pregătirii sale intelectuale: laborant, om de serviciu, îngrijitor, iar după pensionare, îşi continuă singur, cu modestie şi tenacitate o parte din cercetările începute şi întrerupte. Revistele îi solicită colaborarea, participă la unele simpozioane şi sesiuni de comunicări organizate la Blaj şi Cluj, vorbeşte la Radio, editează (în colaborare cu subsemnatul) paginile oratorice ale lui Cipariu. A murit la Blaj, în 1985. Viața lui exemplară pentru un cărturar patriot a inspirat un roman, *Proces în recurs* de Ion Brad.

S-a spus despre Ştefan Manciulea şi cu ocazia aniversării sale nonagenare şi cu prilejul morții că este un „ultim reprezentant al Şcolii Ardelene". Afirmația trebuie înțeleasă într-o dublă semnificație: istoric şi geograf a fost un cărturar patriot care nu s-a gândit să scrie dintr-o pornire grafomană sau din vană ambiție omenească pentru etalarea erudiției, ci din dorința de a fi folositor neamului. În acest sens, lucrarea sa capitală *Granița de Vest,* este în ordinea devenirii noastre naționale, comparabilă cu *Hronica românilor şi a mai multor neamuri* de Gh. Şincai, pentru că în ambele se afirmă cu argumentare ştiințifică „sine ira et studio" (la Şincai cu unele pagini patetice), drepturile noastre firești pe aceste binecuvântate meleaguri transilvane. În al doilea rând: ca şi reprezentanții Şcolii Ardelene a fost un cărturar de cuprindere enciclopedică; geograf şi istoric în primul rând, cu contribuții remarcabile şi recunoscute, dar şi un istoric literar, folclorist etc.
Ştefan Maciulea n-a avut studii specializate de istorie literară şi filologie. Dar scrierile sale de acest fel izvorăsc din marea sa dragoste pentru Blaj. Am cunoscut şi am ascultat mulți oameni care ştiau „multe şi mărunte", dar niciunul nu vorbea cu firescul, cu familiaritatea, ca despre lucruri îndelung frecventate, cu vorbă înțeleaptă şi domoală, ca Ştefan Manciulea. Va fi un regret netrecător, nu numai al nostru că nu a apucat să ne dea marea monografie a Blajului, pe care o pregătise prin multe studii şi articole fragmentate. Aceste fragmente de „monografie a Blajului" sunt tocmai contribuțiile sale de istorie literară – paginile despre oamenii Blajului, şi în primul rând despre Timotei Cipariu.

În bogata biografie a referințelor critice despre Timotei Cipariu, numele lui *Ştefan Manciulea* (1894-1985) ocupă un loc aparte. De la contribuții bibliografice la studii ample de istorie literară, de la publicarea unor texte inedite la îngrijirea de ediții, ele întăresc convingerea că eminentul profesor blăjean a nutrit un adevărat cult pentru „părintele filologiei române".

În 1939 a publicat, mai întâi în revistă, şi apoi în broşură memoriile lui Cipariu sub titlul *„Timotei Cipariu. Început de autobiografie",* atrăgând atenția pentru prima dată asupra virtuților de prozator memorialist ale celui cunoscut până atunci doar ca savant filolog: „Timotei Cipariu a încercat între altele să-şi scrie biografia. Un caiet de vreo 45 de foi, alcătuit din file necusute, împrăştiate printre alte însemnări şi notițe, l-am aşezat la începutul clasării materialului în un dosar cu titlul «Varia-Cipariu» [...]. Mai târziu, revizuind dosarele, am constatat cu uimire şi bucurie, că paginile de mai sus, cuprind descrierea satului Pănade, locul de naştere al lui Cipariu, şi zilele copilăriei acestui mare dascăl, până la data când vine la şcoalele Blajului. Credem că vom face atât cititorilor Culturii Creştine, cât şi istoricilor literari un modest serviciu, publicând aceste rânduri, în care Cipariu zugrăveşte atâtea icoane din copilăria sa, îmbrăcate în vraja duioasă a amintirilor".

Activitatea lui Cipariu este urmărită apoi în etapele ei principale: *Tirnotei Cipariu şi «Astra»* - Blaj, 1943 evidențiază, tot în premieră, contribuția lui Cipariu în cadrul Asociațiunii Transilvane pentru Cultura şi Literatura Poporului Român, publicând integral uneori, in extenso de cele mai mute ori, discursurile rostite de învățatul blăjean în cadrul diverselor adunări ale Astrei. Se atrăgea astfel atenția asupra unei ipostaze creatoare inedite a lui Cipariu: *oratorul,* despre care primul său biograf, I. Rațiu, menționează: „începând de la cuvântările sale mai mici de deschidere sau de închidere ale adunărilor generale ținute supt prezidiul său, ca bunăoară la Blaj (1863), la Hațeg (1864) şi la Abrud (1865) şi la discursuri, cu toate că nu avea o capitală însuşire, timbrul vorbirii dulci, în cuprins rămase totdeauna un măiestru neîntrecut". Cuvântarea rostită la întemeierea Astrei, în 1861 este antologică, Ştefan Manciulea subliniind mai ales, rândurile în care se face elogiul limbii române, în tonalitatea de odă, cu alternarea accentelor de duioşie şi blestem, de imagini idilice şi viziuni apocaliptice: „Însă, din toate aceste ruini Providența ne-a conservat încă în aceste dureri cumplite un tezaur neprețuit, care nu ni l-au putut răpi nice sabia învingătorului, nice cruzimea tiranului ce domnea pe corpurile noastre, nice puterea fizică, nice politica infernală – un tesaur născut cu noi de la țâțele maicii noastre, dulce ca sărutările măicuțelor când ne aplecau la sânul lor! tesaur mai scump decât viața: tesaur care de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată, ca cineva cu puterea au cu înşelăciunea au cu momele să ni-l răpească din mâinile noastre – atunci mai bine, mai bine să ne înghită pământul de vii, să ne adunăm la părinții noştri cu acea mângâiere că nu am trădat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni de a ne mai numi fiii lor: limba românească".

Într-o altă lucrare, *Activitatea politică a lui Timotei Cipariu,* Blaj, 1944, se ocupă de cuvântările ținute în cadrul Dietei transilvane: aceste cuvântări, ca şi cele rostite în şedințele *Astrei* au fost reeditate de către Ştefan Manciulea în colaborare cu subsemnatul în 1984 în cadrul prestigioasei serii „Restituiri" a editurii clujene Dacia, serie coordonată de profesorul Mircea Zaciu. Un studiu mai amplu este consacrat lui *Timotei Cipariu - director de şcoală* - urmărindu-se activitatea didactică şi concepția pedagogică a învățatului blăjean, dar şi progresele multiple pe care le face învățământului liceal din Blaj în cei peste douăzeci de ani de directorat ai lui Timotei Cipariu.

De la sectorul biografic (care l-a preocupat în mod deosebit), se trece la exegeza operei înfățişându-se activitatea ziaristică (v. *Timotei Cipariu, gazetar,* în „Gazeta Transilvaniei", nr. 14/1942), poetul şi folcloristul, studiu rămas în manuscris, dar oferind sugestii prețioase editorului *Poeziilor* lui Timotei Cipariu, apărute în 1976, tot în seria „Restituiri" sub îngrijirea lui Nicolae Albu. Un studiu dezvoltat este consacrat preocupărilor de *orientalistică.* În manuscris au rămas şi alte studii şi articole din care se conturează şi mai evident imaginea proiectatei monografii, la care Ştefan Manciulea, după opinia

→

Black Pantone 253 U

noastră, năzuia cu dăruire, informație și afecțiune devotată. Această proiectată monografie, nefinalizată din cauza vitregiei vremurilor în care i-a fost dat să-și trăiască ultima parte a vieții are o dublă importanță: a facilitat exegezele ulterioare consacrate lui Timotei Cipariu, de către Valeriu Nițu, Traian Vedinaș și Mircea Popa. Ea este o necesară verigă intermediară între schița monografică a lui Ion Rațiu, *Timotei Cipariu, Viața și opera,* Blaj 1905, cu un pronunțat caracter didactic și cercetările, de dată recentă, care încearcă să cuprindă activitatea enciclopedică a lui Cipariu. În al doilea rând se atrăgea atenția asupra lui Timotei Cipariu - scriitorul în patru ipostaze: prozatorul memorialist, poetul, oratorul și epistolarul. Cele trei cărți din seria „Restituiri" a editurii Dacia: Timotei Cipariu, *Jurnal,* (ediție îngrijită de Maria Protase), Timotei Ciparu *Poezii* (ediție îngrijită de Nicolae Albu) și Timotei Cipariu *Discursuri,* (ediție îngrijită de Ștefan Manciulea și Ion Buzași), fructifică sugestii din cercetările anterioare ale profesorului blăjean. Din acestea am alcătuit o ediție de *Pagini literare* ale lui Timotei Cipariu, Editura Minerva, București, 1999, seria „Arcade", care confirmă convingător pledoaria lui Manciulea pentru lărgirea și corectarea imaginii noastre despre autorul *Elementelor de poetică, metrică și versificațiune.*

A atras atenția asupra activității poetice a lui Nicodim Ganea acel nefericit compozitor blăjean, autorul îndrăgitei melodii *În pădurea Vadului,* dar și autorul unei plachete de poezii semnată cu pseudonimul *Strin* (rostire moțească a adjectivului "străin").

Relațiile scriitorilor români cu Blajul constituie un alt capitol al preocupărilor de istorie literară ale lui Ștefan Manciulea. Două studii trebuie neapărat menționate în această ordine. *Din legăturile lui Vasile Alecsandri cu Blajul,* publicat în "Cultura creștină", Blaj, 1937 și *Eminescu la Blaj,* rămas în manuscris. În primul, Ștefan Manciulea consideră, în dezacord cu biograful bardului de la Mircești, G. C. Nicolescu, că Alecsandri a fost la 3/15 Mai 1848 pe Câmpia Libertății de la Blaj, manifestare națională care i-a inspirat *Hora Ardealului,* formă embrionară a celebrei *Hora Unirii,* poezie care ne-a însoțit istoria. În cadrul studiului se publică o scrisoare de felicitare a lui Vasile Alecsandri de către profesorii blăjeni (printre semnatari I. Micu Moldovan, Al. Grama, viitorul detractor al lui Eminescu, Ioan Mărculețiu, ș. a.) după triumful său de la Montpellier din 1878, cu *Cântecul gintei latine.* Cu studiul *Eminescu la Blaj* (18 pagini dactilografiate), Ștefan Manciulea se înscrie între profesorii și dascălii Blajului, care pe urmele lui Elie Dăianu, ce publicase acum mai bine de trei pătrate de veac *Eminescu în Blaj - amintiri ale contimporanilor,* au adus completări, ipoteze și sugestii la acest important capitol de biografie eminesciană: Al. Ciura, Toma Cocișiu, Radu Brateș, ș. a. Dincolo de reactualizarea unor momente din petrecerea lui Eminescu în răstimpul de trei sau patru luni, după memorialistica adunată de Elie Dăianu de la prietenii blăjeni ai poetului, Ștefan Manciulea face interesante supoziții în legătură cu influența folclorului transilvan în poezia lui Eminescu, presupunând că tânărul gimnazist venit de la Cenăuți a participat alături de alumnii blăjeni la colecționarea creațiilor populare, la culegerea inițiată atunci de Ioan Micu Moldovan; alături de poeziile scrise în timpul popasului blăjean, enumerate de Elie Dăianu în cartea sa, arată că și poezii scrise mai târziu au putut fi, într-o inspirație latentă, datorate oamenilor și locurilor pe care i-a cunoscut și le-a cunoscut în timpul popasului blăjean.

Ștefan Manciulea a avut o mare prețuire pentru creația folclorică. Volumul de memorialistică, pe care l-am pregătit pentru tipar, împreună cu fiica învățatului profesor blăjean, ștefan Manciulea, intitulându-l *Povestea unei vieți,* Editura Clusium, Cluj, 1995, demonstrează cu prisosință acest lucru. De aceea printre preocupările sale de istorie literară, trebuie să menționăm și cercetarea activității folcloristice a dascălilor blăjeni, care a impulsionat realizarea unor ediții și studii pe această temă, datorate unor folcloriști contemporani ca Ovidiu Bârlea, Iordan Datcu, Virgil Florea și Ioan Cuceu.

Preocupările de istorie literară ale lui Ștefan Manciulea completează activitatea unui cărturar cu multiple preocupări de cercetare, multe dintre acestea având meritele pionieratului, ale începutului de investigație. ■

Black Pantone 253 U

Scrisoare de la Petru Poantă

Gavril Moldovan

Lui Gavril Moldovan, zis Polonu

Polonule, după cum ştii, eu am adus cu mine aici şi am asupra mea un mare stoc de iarbă verde şi fluturi, o mare industrie epică ce preţuieşte foarte mult, întrucât cu cât spiritul e mai bogat şi mai profund, cu atât moartea prinde viaţă mai bine.La trecerea Aheronului, chiar a doua zi DUPĂ, încă mai stihuiam, încă mai aşezam subiectul şi toate cele în frază, iar luntraşul Charon, surprins de vociferările mele-n surdină, n-a mai rostit întregul cuvânt de întâmpinare „Vai vouă suflete pierdute", ci s-a oprit la jumătate. Veşnicia mi-a făcut un compliment, pot spune. Cutreierând, încă nu am dat de Beatrice Portinari, dar l-am zărit într-un cerc pe Marcel nostalgizând discret (secret?) cu Pia, dar nu cu Pia dei Tolomei, ci cu Pia noastră, Radu Olimpia. Tocmai se apropiau Valentin şi Vasile, neconsolaţi. Sunt mulţi echinoxişti pe aici şi mă miră cum de Marian încă nu v-a spus cum a văzut el Evul Mediu pe o coastă înierbată, apoi întreg Aufklerungul şi Quatrocento la un loc, cu Michelangelo disecând cadavre, nu departe de casele medievale şi de acoperişurile contemporaneităţii, deşi n-aş putea spune ce înseamnă contemporan într-un spaţiu singularizant, cum e acesta. . Umaniştii vorbeau italiana , portugheza şi spaniola iar Don Quijote nu şi-a lăsat la voi năravurile. Mai priveşte încă şi mai răsfoieşte proaspetele pagini sosite de la tipografie conţinând aventurile iscusitului hidalgo, al căror autor trist mângâind slova, rosteşte din când în când: „Eu mă duc ca şi Don Quijote al meu".

Sunt într-o suită plăcută, pot spune. Eternele mijloace şi străduinţe de-a înţelege prefacerile DE DUPA, sunt mai binevenite şi oportune acum, când totul pare pe veci stabilit. Noi nu ne mai punem întrebări despre opusul şi apusul lucrurilor pentru că suntem în însuşi miezul lor , cum ar spune Irina, suntem chiar lucrul în sine, evenimentul, facultate a ideilor estetice. Când vezi un fir de iarbă că răsare pe o pajişte, imediat realizezi că la suprafaţă tocmai s-a scris un vers frumos, când luna se rostogoleşte pe vreun versant, înseamnă că cineva acolo la voi a dat drumul unei cărţi în lume. Poate chiar unei enciclopedii a morţii. Când acolo o pasăre moare, la noi ea învie. Dialectic se leagă toate şi tot dialectic se dezleagă prin nişte modalităţi (lirice?) coerente. Uneori liricul depăşeşte sfera strict emoţională şi devine post-mortem. Liricul e etern numai pe pământ. Aici, în suburbii, îşi plăteşte mai greu chiria. Polonule (ţi-am zis aşa pentru că numele tău are silabe gemene cu Cronica moldo-polonă pe care noi o studiam în anul întâi de"filologie"), ce-aş mai asculta o muzică populară românească la difuzorul camerei 79 a Căminului studenţesc „Avram Iancu". Îţi aminteşti? Eram singurii cărora le plăcea acest gen de muzică. Întrerupeam studiul la sala de lectură şi fugeam repede sus, la etaj să prindem programul, să ascultăm nostalgicele noastre cânturi. Nu degeaba am scris eu despre Coşbuc. Ţăran oprit la Cluj de cultură. În unduirile ancestrale ale acestei muzici, părinţii noştri secerau, legau snopi, arau o vatră făcând altora loc să o bătătorească cu caii şi să le fure spicele. "Noblețea servituții noastre"...

Tocmai citeam "Nibelungenlied" şi ne fascina felul cum începea marea epopee, cu acel frumos infinitiv lung:

"În hronici prăfuite dacă-a cetire ştii
De bravi eroi afla-vei şi-amarnice trufii"

Tu îmi spuneai că în structura versurilor îndelungului poem epopeic, în sprinteneala narativă ce pare că imită o schelărie înaltă, se prefigurează parcă zvelteţea unei biserici gotice, iar eu te-am aprobat adăugând că s-ar putea ca în subconştientul, în mentalul autorului anonim să se fi indus, să se fi strecurat apoteotic o structură ideatică asemănătoare, o copie paralelă, similară unei asemenea înfăţişări materiale, specifice unei naţiuni ce-a clădit atât de mult pe verticală, aşa cum la noi Manole Meşter a transmis chipul înzidit al Anei sale în dedesubturile chinurilor şi frământărilor noastre. Polonule, am început să mă destram în particule. Totul se recunoaşte în parte şi partea în tot, unul în uninimitatea celuilalt. Pun mâna pe lumânările ce ard, pe greierii ce cântă prin ostroave şi păpuriş, lângă incomparabilul galben al unui lan de rapiţă (poate Laura să ştie cum acest lan, cum culoarea lui vreau să spun, te poate înnebuni, doamne fereşte) şi nu cred că cineva-ceva vrea neapărat să suspende legile divine. E drept că nu mai mizăm pe corporalitate, am depăşit demult acest stadiu, căci ceea ce a urmat şi ceea ce urmează nu lasă nici o urmă în urmă, dar tot mai tragem cu urechea la acel tărâm fascinant cu care comunicăm prin eprubetele cerului.

A trecut un an de poveri nemuncite, de griji ireale. Se sting stelele, se-mbrăţişează melcii, se lucrează-n schimburi de noapte la lopătat văzduh. Noi din partea aceasta ne-am dus la cei din partea cealaltă şi am convenit asupra pătrarelor lunii, asupra echinoxiilor şi solstiţiilor. Cine-ntreabă de mine, să-i spui curat că sunt ocupat. Mi-am aşezat mai cu temei sarcina pe umăr într-un anumit moment şi tip de reverie, ca o răzbunare a triumfului celui ascuns asupra celui vizibil, şi am purces a sălăşlui atotstăpânitor şi veşnic. Cine-ntreabă de mine, să-i spui curat că sunt ocupat. (P. P.)

P. S. Ce-aş mai asculta un program de muzică populară la difuzorul camerei 79...

■

Black Pantone 253 U

Sorin Grecu

Micile navigări

Scriai înainte de '89 – şi nu credeai că vei apuca
să ajungi să repeți vreodată versurile:
tot mai mult mă extind în limitări – dar asta oare nu extindere se numeşte?

cu o calmă disperare în salonul de amputați
aflat sub efectul tranchilizantelor
îți *vizionezi* acum viitorul

trezit apoi te minunezi
cum ciotul unui *coleg* ieşit involuntar peste pătură
aduce întrucâtva cu creştetul domnişoarei Pogany

te uiți cu jind la televizorul de pe perete
fixat însă îndeajuns de sus
pentru ca niciunul dintre voi
să nu reuşească să-l deschidă

telecomanda nu se ştie unde-i:
la asistente la medici
mai mult ca sigur la *bazatul* magazioner
şi rezultatul rămâne oricum acelaşi

televizorul va fi la fel de inert
precum clipele scurse din clipa când
ai nimerit pe acest binecuvântat teritoriu

obişnuit deja cu revelațiile negative
ce să mai crezi?

din galeria în care te-ai înfundat ai ajuns
să-i confunzi cu nişte pui de îngeri
până şi pe liliecii care mişună peste tot

apoi neavând altceva mai bun de făcut
apuci să-ți consulți şi tu – vag orientativ - agenda
mai ales că nu demult ai întâlnit o fată
cu chip *potabil* şi trup *vorbitor*
însă şi gândul acesta s-a desumflat rapid
când ai observat că pe adresa ei de e-mail
apărea de două ori cuvântul *business*

habar n-ai cum de şi-a închipuit
c-ai putea însemna vreo afacere pentru ea
mai ales că ție nu ți-a ieşit niciodată nimic

ai avut mereu parte de aceleaşi mărunțişuri
mostre de paradis pe care ți le-au lăsat
dintr-o teribilă teamă de ce-ai putea comite
atunci când nu vei mai avea ceva de pierdut

nu că n-ai fi avut şi tu nişte vise cu *navigări*
însă numai atâta ți s-a oferit
şi acum trebuie să te mulțumeşti
cu următoarea stare de fapt -
să încerci să te dai peste cap până-i convingi

eşti exact ca-n perioada adolescenței
când îți snopeai la tenis adversarii
nu din ambiție sportivă ci mai degrabă
pentru că râdeau de şortul tău femeiesc
dipus cu nasturi laterali
pe care maică-ta te obliga să-l porți

creştere negativă pe toate liniile -
lucruri capsate elegant
pe fundalul expresiei
pe care atât de mult o-ndrăgesc
cei care trimit populațiile spre dezastre

Derivă

Vorba preşedintelui: iarăşi te-ai *desconspirat*
de fapt n-ai făcut altceva decât
să-ți transcrii trăirile-sentimentele
avute la secția de reanimare

în loc să să fii ceva mai precaut
şi să joci şi tu teatrul acesta prost
pe care deja-l joacă toți
fără să i se mişte cuiva
măcar un muşchi pe figură

naturalețe dobândită în timp record
cu steroizi
ca urmare nicio şansă să joci un rol
cât de mic în viitoarea revoluție
fiindcă eroii planificați încă din leagăn
sunt peste tot
se rup în vocalize

tu – sfidând legile gravitației
şi-ale bunului *lor* simț încă mai crezi
că împreună cu încă vreo doi–trei ca tine
ai putea salva totuşi ceva

treci prin cartierul de vile al oraşului
însă te fulgeră cu privirile băieții zdrențăroşi
cei care nu conspiră împotriva nimănui
reciclează de la primele ore ale zilei
marfa din tomberoane

parcă nu-s tocmai cei pe care visai
să-i întâlneşti

te studiază atent cu coada ochiului
cu instinctul lor de animale aproape politice
mârâie la tine să te depărtezi

asta şi faci
te prefaci că plouă priveşti în sus
la crenelurile super-caselor
(în care trăiesc super-oameni)
apoi spre pământ la grădinile cu super trandafiri

asemeni unui şarpe cu clopoței încolțit
încerci apoi să le abați cumva atenția
îți scoți din buzunar cheile
te scormoneşti după mărunțiş
numeri atent monedele - să vezi dacă
îți ajung ca să-ți iei un bilet de tramvai
pentru întoarcere

într-un târziu te calmezi
ai rezolvat magistral şi această problemă

dacă tatăl a turnat şi fiul va turna
iar dacă tatăl a ucis şi fiul va face la fel

Linişte

Ăştia cred că te-ai țicnit cu totul
văzând cum îți faci cruce
când treci prin fața supermarketului

dar nu cunosc un amănunt – acela
că-n spatele magazinului stă pitită
o veche bisericuță din lemn

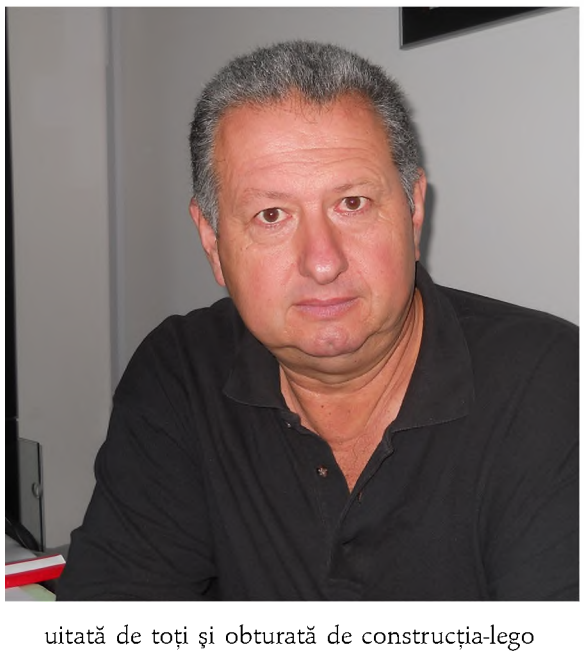

uitată de toți şi obturată de construcția-lego
ceva mai târziu la crâşma de cartier
îi întâlneşti pe camarazii din copilările
însă n-ai cum vorbi cu ei
toropiți de băutură cu capetele prăbuşite pe masă
îşi dorm acum *somnul de frumusețe*

îți roteşti privirea prin încăpere
şi remarci pe-un perete exasperanta frază:
servirea şi plata se face la bar

o corectezi repede cu pixul
sub privirile ucigătoare ale barmaniței

oricum nu te va ierta
i-ai lezat autoritatea
de femelă dominantă într-un loc unde
concurează de una singură

ce coincidență -
pe o temă asemănătoare (la fel de absurdă)
perorează de unul singur ca-ntr-un amfiteatru
unul din *apaşii* zonei –
are trei degete lipsă la mâna dreaptă
amintire de la gater

în delirul său atinge şi teme civice
ține să precizeze
că n-a furat nimic de la nimeni
nu şi-a băgat mana pân' la cot precum alții
n-a mințit
îşi arată involuntar palma ştirbă

doar realitatea pare a fi singura care-l contrazice

consumi în solidar cu *suferinzii* de-aici
care încep să-şi ridice rând pe rând căpşoarele
precum spicele din lanul de grâu
după furtună

inevitabil te molipseşti de la ei
devii primitiv caricatural
dar în acelaşi timp tragic

ai uitat până şi de veşnicele *anomalii*
care - în mod premonitoriu -
te salvează de fiecare dată
atunci când nu mai aştepți de la soartă
absolut nimic şi zaci pe spate
făcând pur şi simplu *pluta*

spre exemplu – pe vremuri la Pontul Euxin
militar în termen redus - aproape bărbat

Black Pantone 253 U

după înfometări şi umilinţe succesive
ai ajuns atât de aproape de saturaţie
încât credeai că eşti terminat

ca s-o scurtezi ticluiseşi până şi câteva
proceduri de ieşire din decor

totul până când într-o bună zi ai zărit
prin gardul înalt de sârmă
un tânăr de culoare
soldat ca şi tine
se îndrepta spre cazama învecinată

trăgea cu chiu cu vai un geamantan de lemn
în timp ce pe faţă i se citea o suferinţă teribilă

te-ai liniştit şi eliberat brusc

fiindcă în ciuda chinurilor
ai realizat cât de fericit poţi fi tu de fapt
în comparaţie cu cel cocoşat de geamantanul greu
şi de tripla damnare de-a fi
şi soldat şi român şi de culoare

ai aflat mai târziu şi povestea acestuia
venise pe lume din iubirea dintre un
marinar somalez şi-o dobrogeancă

tatăl îl părăsise de mic
aşa că pe parcursul vieţii sale
n-a avut altceva de făcut
decât să se resemneze cu soarta
pe care i-o dăduse bunul Dumnezeu

în sfârşit – întorcându-te la *crâşma perfectă*
(unitatea de măsură a propriei ratări)
ştii acum de ce te încăpăţânezi să o tot vizitezi

culmea coincidenţei
în timp ce scrii acest poem
un african adevărat- nu hibrid
fără vreo suferinţă eevidentă
tocmai coboară dintr-o dacie hârbuită
intră în local se aşează pe terasă fumează o ţigară
bea o cola pleacă

iată: *cineva* îţi demonstrează o dată în plus
cum amintirea amintirii
animalele bolnave dimprejur
dar şi zeii păgâni ascunşi în degetar
pun mână de la mână ca să-ţi traseze destinul

ţi se schimbă acesta
sau eşti poftit cumva în anticamera *liniştii* ?

În haită
(cântecel)

În locul acela din junglă
spaţiu de nimic
te *înmuiau* toţi lupii – de la cel mare
până la cel mic

fiecare dorea să-şi arate zelul
şi respectul pentru noul conducător
tu stăteai retras într-un colţ
fără să îndrăzneşti să le zici
să te lase şi pe tine să faci parte din cor

însă aici jocurile erau făcute demult
dar tu – naiv – habar n-aveai
cât de măsluite erau
cărţile nou-nouţe cu care jucai

şi culmea! în ciuda trupului
stropit cu urină care puţea
nu simţeai vreo slăbiciune
scârbă de tine însuţi sau altceva

ştiai: *doar poezia te-ar mai putea salva*

■

parodia la tribună

Sorin Grecu

În haită

(cântecel)

La locul meu de muncă de la
Centrul Creaţiei Populare,
cum îi se spunea cândva,
azi se tot schimbă – este multă mişcare

colegele îşi pun, din economie,
cu mult zel, apă în pudriere,
colegii îşi amână viaţa personală ca să fie
în lupta cu kitsch-ul din creaţia populară la frontiere,
numai eu îmi scriu reportajele mele

retras într-un colţ şi, săturat de mizeriile
făcute de şefi, mai compun
cântecele despre păţaniile
lui Svejk în Galiţia şi le supun

povestindu-le altfel, aprecierii colegilor
şi culmea! în ciuda geniului adevărat
ce emana din ele, vizibil tuturor
ascultătorilor,
doar Radu Ţuculescu mi le-a remarcat

ştiam eu: *nu trebuia să citesc nimic din ce încă n-am publicat!*

Lucian Perţa

Dorina Brândușa Landén

S-a întâmplat tot ce se putea întâmpla

Nu există nicio cale de întoarcere
mergi înainte străino
fără să-ţi imaginezi nimic altceva
decât podul care duce dincolo de râu.

În cea mai cenuşie zi de toamnă
vântul se rotunjea în coroanele copacilor
tristeţea picura ca stropii mici de ploaie
libelule dansau în lumina plumburie
păsări de fier zburau în slăvile nepăsării
în cutele frunţii în infarctul inimii
zgura drumurilor ce merg singure
iar pe ziduri însângerate urmele palmelor.

O pală de vânt îmi lovea pieptul
o creangă îngheţată răsuna în fereastră
duhurile păsărilor din câmpie amuţeau
lumea întreagă părea o lentilă convexă
pe care hoinăreau salahorii zilei
ochiul din spatele ochiului vedea
caii cu ciucuri din cortegiul mirilor mirati
cum îşi scuturau coame de jar
băteau pământul cu albe copite
cum duhul lor galopa printre cei duşi
şi vaierul din roţi era vaierul altei lumi
cu restituiri cu amintiri îndepărtate.

Oglinda apei încă nu se rotunjise
era fără somn încă neîntregită
din triunghiul cerului cădea prima zăpadă
cineva plângea măreţia şi pustiul
unei libertăţi fără ştiinţă
altcineva storcea vinul acru din ciorchinele verzi.

*

Trăind cu încleştare ieşim afară din noi
atârnăm de viţile noastre inegale
scăldaţi în ape atinse de alte trupuri.

Nici încredere nici credinţă n-a mai rămas
între noi şi natura născătoare de criptice
iar dacă ceea ce ne înveşmântă
e o durere nouă ori
o sabie fără teacă în inimă
nu mâhniţi cu vorbele zilele trecerii.
V-aţi gândit oare că trăirile de azi
sunt ceea ce ni se cuvine din filele istoriei?

- E noapte sau zi?
- Nu prietene
e un veşnic amurg scrâşnitor
deasupra unui siloz de marionete
frânturi de viaţă gânduri pierdute
imagini care se reflectă pe dos
şi doar uneori o scânteie neînsemnată
în mijlocul unei mulţimi paralizate –
oare din ce a mai rămas
se mai poate face un om?

Încă de dinaintea naşterii
s-a întâmplat tot ce se putea întâmpla
în chilia sângelui meu
timpul îşi întoarce veşnicul ceas
tălpile îmi miros a tămâie
şi chiar mâinile mi se zbat
ca un iepure mai alb decât omătul
prins în capcană
nici cele văzute şi atinse
nici cele auzite şi înţelese
nu mă bucură
legile firii sunt în instinctele mele dure
şi-mi e frică
să nu-mi fie frică de nimic.

■

Black Pantone 253 U

proza

Sculptorul în nisip

Hanna Bota

Plaja se golise, anul acesta turiştii au plecat mai devreme, veniseră ploi lungi şi cenuşii încă din septembrie, hotelurile se goliseră, angajaţii, zilierii, pescarii, fetele de la bar, trupa de circari
s-au împrăştiat cu toţii, căutând fiecare alte zone turistice. Sfârşitul lui octombrie încătuşă plaja liberă din staţiune, prinsă fiind prea iute într-un nesfârşit vârtej de vânt, în care nisipul se învolbura amestecată cu frunze îngălbenite, crenguţe rupte, ambalaje aruncate aiurea, scoici şi cochilii, resturi lăsate de grupurile de albanezi ce-şi făcuseră loc de întâlnire pe toată perioada verii în corturi improvizate din nailoane şi cârpe rămase agăţate pe lemnele încovoiate în nisip, ca o carcasă a vreunui animal preistoric uitat aici.

Pe plajele private, buldozerele, ca nişte rădaşte uriaşe, au adunat deja nisipul, l-au cernut şi l-au strâns în grămezi umede, păstrându-l pentru următorul an. Doar plaja liberă îşi permite să fie cu-adevărat liberă de grija cuiva, acolo natura poate fi stăpână, valurile pot linge şi fura, vântul poate spulbera, mizeria se poate amesteca, resturile se pot descompune...

Aşa că nu e de mirare că pe plaja liberă l-am regăsit pe Mike, sculptorul în nisip. Nu ştiu sigur dacă îl chema aşa, dar pe numele acesta se prezenta tuturor, e mai uşor de reţinut, e universal, e scurt, e Mike. Astfel mi s-a prezentat şi mie în urmă cu mai mulţi ani, într-un mai, când am venit pentru prima dată pe plaja aceasta lungă, sălbatică, uneori supraaglomerată, alteori aproape goală, neştiind niciodată cum îţi va fi dat să o găseşti, având un ritm al ei de existenţă, niciodată ghicit, surprinzătoare de fiecare dată. Reveneam şi mă miram întotdeauna de nebănuitele-i feţe, uluită de oamenii pe care îi aduna zi de zi, an de an, întotdeauna alţii, aceiaşi mereu.

Mike făcea parte din plajă, trăiau în simbioză. Venise de undeva din Polonia, un arhanghel Mihail, artist rătăcitor, regăsindu-se de câţiva ani, în timpul verii, pe plaja liberă din Lido di Classe. Plaja homosexualilor şi lesbienelor, plaja albanezilor în grupuri gălăgioase adunându-se, plaja hipioţilor trăgând iarbă şi dormitând până venea toamna şi-i alunga în localurile subsolurilor din termele de primprejur, plaja nigerienilor când aceştia au obosit să mai vândă gablonţuri, prosoape, ochelari de plastic şi alte mărunţişuri, frământând nisipul cu picioarele negre, desculţe, măsurând în sus şi-n jos kilometru după kilometru. Plaja mea unde construiam din resturi de lemne bătute de valuri, albe şi lucioase – aceleaşi oase amintind de paleontologie – construiam fiului meu corăbii, colibe pentru umbră, căsuţe de pescari, ornamentam cu scoici şi pietre, cu cochilii colorate şi prosoape moi tot ce părea că ne bucură legându-ne de mare, de libertate şi bucuria de a trăi, an de an; acum fiul meu a crescut mare, anul acesta n-a mai venit în vacanţă în Lido di Classe, a rămas să-şi caute alt drum cu o minunată blondă care să-i amintească de-acum că nu mai e băiatul mamei, ci un bărbat adevărat.

Mike e tot acolo, a mai îmbătrânit puţin – ar zice cei care l-ar privi atent – pentru mine e acelaşi blond cu plete lungi, slinoase, gălbui cenuşii, cu ochii albaştri, purtând un şort jerpelit, un tricou cu mânecile rupte, având pielea arsă de soare, cum altfel?, dacă doarme pe plajă, la umbra pinilor când soarele arde prea tare, ascuns într-un sac de dormit când se face răcoare, surâzând fără vorbe prea multe, doar dacă stai şi-l asculţi răbdător poţi să-i auzi potopul de cuvinte; în primii ani comunicam într-o engleză stâlcită, de-acum vorbeşte italiana mai bine decât mine, că doar stă mult mai mult pe plajele ei decât îmi permit eu. Însă eu nu văd c-ar fi îmbătrânit în vreun fel, nu-s de luat în calcul ridurile ce se înmulţesc, nici numărul de ani care se adaugă unul în plus în fiecare vară când ne reîntâlnim, nici firele albe ce par mai curând decolorate de prea mult soare şi nisip, decât albite de vârstă. Ochii albaştri arată că timpul s-a oprit, că timpul a luat-o înapoi şi redesenează copilul ce abia apucase să devină matur. Apoi râsul lui, ridicarea din umeri, o anume nesiguranţă sfioasă când alţii îi laudă sculpturile, şi nu sunt rare astfel de momente.

Cum ar fi fost plaja fără Mike? Nu ştiu, iarna trecută n-am trecut pe acolo, tocmai ca să nu fie prea pustie întinderea în stăpânirea vântului şi a ceţii. Acum, în acest octombrie, rămăseseră doar ei, bărbatul şi plaja, uniţi întru aceeaşi culoare de nisip şi albastru întunecat, prinşi în acelaşi vârtej de val şi de vânt, amestecaţi în aceeaşi descompunere vegetală de resturi şi viaţă eternă. Doamne, Mike, ce te mai lupţi în van pentru sculpturile tale, nimeni nu se mai opreşte să le admire, nimeni nu-ţi mai aruncă vreun cent în cănuţa de tablă, nimeni nu se aşază la vorbă, noaptea e frig, ziua e umbră şi ploouăăă, sculpturile tale din nisip se năruie, ce ziua refaci, noaptea se şterge, ca un Manole din povestea noastră românească, ştiu că am mai vorbit despre Manole înzidind-o pe Ana, de-aceea sculpturile tale nu dăinuie, ţi-am spus. Dar tu nu crezi, dimpotrivă, tot ce ai sculptat vreodată a rămas în memoria universului, spui tu, că memoria omului oricum trece, nu e banca de date pe care să te bazezi. Şi poate că ai dreptate.

Într-o oră se întunecă, zilele de octombrie sunt deja tare scurte, îmi spuse Mike privind în gol. Era înnorat, dinspre mare cerul era vineţiu şi greu, un grup de pescăruşi zbura proiectând puncte albe pe violetul cenuşiu, făcând să pară mai puternic contrastul. Şedeam unul lângă altul pe sacul de dormit pe care îl scosese din cort. Mirosea a transpiraţie şi a nespălat, atât omul cât şi hainele lui, era neras, barba sură-blondă creştea în toate direcţiile. N-aveam ce ne spune, dar foarte des n-aveam dorinţa de a vorbi, simţeam că nu e cazul, că orice informaţie pe care am transmite-o ar fi de prisos, n-avea nimeni nevoie de acest schimb de cuvinte. Ce conta dacă se va însera într-o oră sau nu? Noi rămâneam tot noi, şi mâine la fel, poimâine şi peste zece ani, aici sau aiurea, noi urma să fim noi până încetam să fim numiţi noi, urmând ca după aceea să fim altundeva şi altcumva, dar tot noi.

Pescăruşii încă zburau proiectând albul pe cerul întunecat, atunci apăru dinspre barul închis cu lacăt de la capătul plajei, fata brunetă. El întoarse capul doar atât cât să fie sigur că a zărit-o venind, apoi se ridică să repare ceva la botul dragonului sculptat, vântul izbise o crenguţă şi-i ştirbise un dinte. Era sculptura care de-a lungul verii m-a atras cel mai mult, pentru care stăteam lipită vreme lungă de colţul acela de plajă, acolo era punctul de atracţie al întregii plaje libere. Acum doar eu mai admiram dragonul. Se vede că suferise avarii serioase, îşi schimbase expresia feţei, de fapt, schimbase multe expresii de-a lungul verii, când trist, când exuberant, când fioros, când senin, cum voia zeul lui, sculptorul, acum avea o expresie de resemnare, tocmai potrivită pentru o seară de toamnă cenuşie.

Fata se apropie bănuitoare. Mike arătă cu mâna spre ea şi spuse doar atât: îşi pierde vremea cu mine. Eu zâmbii, mă gândeam să mă ridic şi să mă prezint, să dau mâna cu ea, dar ea intră în cort întorcându-mi spatele. Am renunţat. Mike se aşeză înapoi lângă mine, readucând mirosul de transpiraţie şi haine nespălate. Ştii, anul acela când am venit prima dată în Italia, ştii, când am participat la concursul de sculptură în nisip, la Cervia, da, concursul internaţional, tu ai plecat, era anul în care ne-am cunoscut, da ştiu, fiul tău era mic şi tu tot timpul aveai cărţi de citit pe plajă, iar eu râdeam de tine pentru că nu erai în stare să trăieşti momentul în adevărata lui însemnătate, te refugiai în cărţi, de parcă plaja şi soarele, şi oamenii, şi toată minunăţia vieţii erau plictisitoare, erau neîndeajunse pentru trăirea plenară a vieţii, iar tu trebuia să umpli, să dai însemnătate, să faci ceva util, aşa spuneai, citeşti să nu pierzi timpul, când, de fapt, tocmai trăirea aceea însemna adevărata viaţă. Eu am dat din cap, aşa era, purtam plasa cu cărţi după mine, oarbă la pescăruşi, oameni, plajă, soare, cufundându-mă în lectură. Tu sculptai, iar eu îţi reproşam că nu poţi să te bucuri de libertate pentru că erai obligat să-ţi păzeşti sculpturile, oamenii aveau o plăcere bolnavă să năruie, să dea cu piciorul, îndeosebi copiii, ei se apropiau, admirau, se învârteau roată, apoi, repede, ca nişte vinovaţi, dădeau un şut cu piciorul şi stricau totul dintr-o lovitură, aşa cum îşi stricau propriile castele de nisip, tunelurile pe care le săpau câte o zi întreagă. Iar tu trebuia să le păzeşti. Nu doar pentru că erau sursa venitului tău, primeai nişte bănuţi pentru care mulţumeai cu exagerată deferenţă – mi se părea mie – aşa că nu te puteai mişca zi şi noapte, decât dacă rugai vreun prieten să te înlocuiască, scurt, că n-aveai răbdare şi încredere să stai mult departe, de parcă sculpturile tale se hrăneau din tine. Da, chiar se hrăneau, îmi spuneai, acum înţeleg, eşti zeul lor, depind de prezenţa ta atotstăpânitoare. Tu ai suflat suflare de viaţă în nările lor, tu ai trimis în univers informaţia despre fiinţarea lor, forme trecătoare de existenţă, dar mult mai longevive decât efemeridele, care deşi trăiesc doar trei ore, participă la frumuseţea existenţei în acest univers. Şi-apoi cine poate să spună că sculpturile mele n-au viaţă, o anume formă de trăire care scapă celor care n-au creat niciodată nimic? Nu există individ care să nu fi creat nimic, toţi creăm câte ceva. E drept, cu-atât mai mult ceea ce creez eu e viu, aşa este.

Pescăruşii au dispărut de pe întinderea vineţie, vântul bate mai tare, mi-am strâns geaca pe lângă corp, câţiva picuri s-au lovit de noi. Atunci ieşi fata din cort, purta într-o mână sacoşa cu care venise, iar în cealaltă, câteva foi dintr-o revistă. Le aşeză în latura cortului să fie apărate de vânt, aşeză şi nişte pietre la colţurile paginilor, apoi deşertă conţinutul pungii: nişte conserve, câteva mere, doi gogoşari, o bucată de caşcaval. Eu o priveam cum aşează masa de cină, el nici nu se sinchisea să privească spre mâncare, deşi poate că nu mâncase ziua întreagă, îi mirosea gura a foame, el continuă să-mi spună că-n acel an, când

Black Pantone 253 U

la Cervia concurase, luase premiul cel mare. Se dădeau şi bani, cu banii aceia şi-ar fi putut lua un bilet de avion pentru Thailanda, era visul lui să ajungă acolo şi să rămână cât de mult va putea, până la bătrâneţe, acolo viaţa era foarte ieftină pentru un european, sora lui i-ar fi trimis lunar 50 de euro şi i-ar fi ajuns pentru o lună întreagă pentru hrană, ar fi locuit într-un bungalou pe plajă şi ar fi sculptat în nisip, acolo nu sunt ierni ca la noi, nu trebuia să se refugieze, ar fi putut sta anul întreg pe malul mării... Am luat premiul cel mare, spunea în timp ce fata termină de aşezat lucrurile pe foile de revistă, acum se căznea să deschidă o conservă cu un cuţit bont pe care îl lovea cu un pietroi ca să-l forţeze să intre prin aluminiul capacului; am primit şi bani, dar eu nu am ieşit în faţă să preiau ce mi se cuvenea, parcă picioarele mele intraseră în nisip, credeau că nu sunt de faţă, mă amestecasem printre mulţimile de spectatori, toţi voiau să mă vadă, toţi erau curioşi cine e câştigătorul, iar mie mi s-a părut că dacă voi ieşi după premiu, tot ce-am sculptat va muri, totul ar fi căzut în rândul celorlalte sculpturi care erau moarte, ştii şi tu că erau moarte, doar celor cărora le-am insuflat eu viaţă pulsau vii, m-a privit dragonul în ochi şi mi-a implorat viaţă, chiar aşa a fost, n-am putut să-mi trădez creaturile, am rămas locului. Organizatorii, poate, au considerat că îmi voi revendica premiul în zilele următaore, dar eu n-am mai mers niciodată pe acolo, de-atunci nu am plecat de pe plajele astea, chiar şi iarna caut să păstrez viaţa sculpturilor. Uneori rămân doar nişte mormane de nisip, dar ziua le refac, aceleaşi sau alte forme, nu în toate amănuntele, însă inima lor e ascunsă în pântecele nisipului şi eu aud cum bate. Dădu din umeri a neputinţă, un zeu obligat de propriile creaturi – îmi zic, tocmai când fata făcu semn să meargă la masă.

Se ridică de pe sac şi-mi dădu mâna să mă tragă şi pe mine, hai, mâncăm ceva, e deja întuneric, vezi bine c-a venit noaptea, arătă el spre cer, abia se mai vedea geana albă a valurilor ce se loveau de nisip împrăştiind spumă, picura şi cred că era frig, dar o căldură ciudată mă învăluia în prezenţa lui Mike. Fata privi spre mine cu duşmănie, mi se părea că ar fi vreo ţigancă de-a noastră, oricum, se găseau destule prin zonă, multe dintre ele erau de văzut pe marginea şoselelor, îmbrăcate sumar, atrăgând clienţi pentru un sex clandestin, adesea urmărite de carabinieri, uneori scăpând printre boscheţi, oricât le urmăreau şi amendau, reveneau să-şi racoleze prada pentru nişte bănuţi, stricând piaţa prostituţiei în zonă. Părea c-ar fi vrut să-mi spună ceva, că nu e mâncare destulă, că nu-mi ajunge şi mie, dar renunţă, deşi tare aş fi vrut să-i aud voccea, accentul, aşa mă dumiream şi eu dacă e ţigancă de-a noastră sau nu, după cum arăta putea fi şi o siciliancă mică şi negricioasă, cu ochi şireţi de viezure, cu părul uns, prins neglijent într-o coadă subţire, blugi şi pantofi dezlipiţi în vârf, o geacă roşie murdară la mâneci, cu un tricou sub care jucau sâni proaspeţi, fără sutien, mirosind şi ea a haine nespălate, a dormit în cort şi a fum de ţigară.

Nu-mi păsa dacă are chef sau nu de mine, îmi era foame, era deja întuneric, mestecam o felie de pâine tăiată gros, unsă cu pateu, rupeam felii dintr-un gogoşar. Era gustos, gogoşarul era puţin picant, apucasem să înghit de câteva ori, atunci aduse Mike o sticlă de vin din cort. E din cel bun, cum am cumpărat în primul an, când te-am invitat să petreci o noapte cu noi, eram cu prietenii din Polonia, veniseră să mă susţină la concurs, n-ai vrut să bei în noaptea aceea cu noi. Toată ziua îţi făcusem curte, hotărâseşi, la îndemnul meu, să nu citeşti nimic în acea zi, să nu te gândeşti la examene şi cărţi pe care urma să le scrii, ci doar să trăieşti o zi de vară, apoi o noapte de vară, şi-am reuşit să ne jucăm fără nicio grijă întreaga zi, am înotat, am prins raci în găleata uriaşă cu care căram apa pentru sculpturi, te-am învăţat să construieşti forme vii în nisip, ne-a ars soarele, am mâncat brioşe şi bomboane toată ziua, n-aveam altceva, tu ai stat lângă cana de tablă, mulţumind cu bucurie pentru fiecare bănuţ aruncat de trecători, fără să te simţi umilită, dimpotrivă, recunoscând că ceilalţi participă la existenţa noastră, că lumea ne hrăneşte cu iubire pentru ceea ce îi oferim la rându-ne, ca apoi, din banii aceia să cumpărăm cel mai bun (şi scump) vin pe care să-l bem în noaptea dinaintea plecării tale, dar tu n-ai stat cu noi. Da, veniseră prietenii tăi, ei te revendicau pentru ei înşişi, fata aceea grăsuţă, care s-a îmbătat de la primul pahar, devenise vulgară, îşi descheiase bluza, se dădea la tine pipăindu-te, iar tu râdeai şi i te ofereai fără un gest de respingere... Ce contează, erau prietenii mei care mă susţineau, încăpeam cu toţii pe plajă, puteam împărţi vinul cel bun cu ei toţi. Da, dar noi am trăit o zi de vară anume, trebuia să fie şi noaptea la fel; păi era la fel, nu conta cine e în preajmă, noi eram aceiaşi, tu n-ai ştiut să fii tu însăţi, pentru că aveai anumite aşteptări şi când nu ţi se împlinesc aşteptările, permiţi frustrărilor să te cuprindă. De-aceea ai plecat. Da, am plecat, am simţit că nu e noaptea mea, a noastră şi a plajei, a nisipului, ci a unor prieteni polonezi beţi şi gălăgioşi, înghiţind fiecare gură de vin potopindu-te sub urale de succes. Aşa au ştiut ei să sărbătorească, veniseră din Polonia să mă susţină, iar tu ai plecat. Fata aia îşi strecurase mâna în pantalonii tăi şi-ţi freca sexul în erecţie, tu te uitai la mine şi râdeai, da, mă uitam la tine de parcă aş fi vrut să fii tu în locul ei. Exact asta am simţit şi eu, de aceea am plecat, mi se părea vulgar, nu ea, ea era doar beată, ci tu, Mike, că te uitai la mine cu poftă. Pofta mea de tine te-a alungat? Poate asta să te fi alungat? Asta ar fi trebuit să aibă forţa să te atragă: mă uitam la tine pentru că tu erai totul, întregul, erai plaja, erai fata cu mâinile în pantalonii mei, erai aroma vinului, erai persoana cu care am trăit o zi de vară şi o noapte fără egal, ştiind că, după aceea, chiar de vei pleca, nu vei mai fi niciodată altundeva decât cu mine, vei fi rămas în mine, pe plajă, în memoria universului ca noi doi.

Atunci o pală de vânt ridică foile de revistă pe care erau aşezate feliile de pâine şi le-a răsturnat în nisip, dar nisipul, fiind umed, nu s-a lipit decât alocurea de pateu; Mike aşează iute sticla destupată lângă pietroiul ce ţinea funia cortului fixă şi luând felie de felie, le şterse cu aluminiul răsucit al unei conserve, apoi le aşeză la loc pe foile unse de grăsime. Eu, îndesând restul feliei în gură, am sărit să-l ajut, să ţin foile, să nu le mai ia vântul până fata negricioasă recuperă o piatră răsturnată, aşezând-o peste hârtii. Mike îmi dădu sticla, azi tu bei prima, e acelaşi vin, s-a nimerit să fie acelaşi, nu aş fi bănuit că eşti pe aici, deşi ar fi trebuit să simt prezenţa ta, ca altădată. Poate am fost prea ocupat cu viaţa sculpturilor mele, prea iute a venit toamna anul acesta.

Am băut, era aromat şi greu, purta în fiecare picătură un întreg anotip revărsat în coacere, raze de soare şi nopţi de patimă, boabe de rouă şi brumă pe fiece frunză, văpăi de gusturi fierbinţi. Bău şi el. Apoi rămase cu sticla în mână privindu-mă, eu nu reuşeam să văd decât cum cade ploaia peste părul slinos, în timp ce ochii-i luminau plaja, părea că plaja respira prin el, pustie şi udă, fremătând în palele de vânt. Mi-am pus gluga pe cap, conştientă că de-acum ploaia mă pătrunde şi pe mine, deşi nu simţeam decât căldura revărsării vinului clocotind prin pântece, căldura privirii lui de întoarcere înapoi în nevârstă, aşa cum ar trebui să fim toţi pe dinăuntru. Îmi mai întinse sticla o dată, am mai luat o felie de pâine, mi-era foame şi ştiam că dacă nu mănânc o să ameţesc, oricât ar fi de bun, vinul o să mă păcălească şi mă va îmbăta, dar Mike mi-a scos felia de pâine din mână îndesându-şi-o toată deodată în gură. Trebuia să beau. Şi iarăşi m-a invadat o întreagă vară cu toamnă cu tot, o coacere şi o recoltă, o pătrundere în aromă şi fierbinţeală. Fata cea negricioasă o fi simţit cum trec în alte spaţii, mi-a smuls sticla din mână şi-o întoarse cu gura în jos, zăream în întuneric dunga negricioasă gâlgâind spre nisip. Mike nu protestă, doar râdea privindu-mă. Îşi înghesuia a doua felie de pâine în gură când fata, dintr-un impuls, azvârli sticla şi sări în spatele lui, cuprinzându-l cu braţele, alintându-l cu un fel de gângurit de nu-i înţelegeam vorbele, geaca îi alunecă şi ploaia îi cădea pe tricou, respira sacadat, iar sânii săltau în sus şi-n jos luminaţi de privirea albastră a bărbatului. Nu ştiam ce să fac, dar nici nu mă interesa. Am mai luat o felie de pâine şi o bucată din gogoşarul pişcăcios, apoi m-am lovit cu piciorul de sticlă, am ridicat-o, mai erau câteva degete de vin, am şters gura sticlei, am băut şi i-am dat şi lui Mike. O ţinu îndelung la gură, sorbind înghiţituri mici în timp ce mâinile ţigăncii în dezmierdare au ajuns la nasturele pantalonilor, pe care îl desfăcu dintr-o mişcare şi i-am văzut în întuneric pielea albă, nebronzată, părul pubian, că nu purta chiloţi. El o împinse pe fată prinzându-şi cu cealaltă mână pantalonii, să nu-i cadă. Termină de băut şi aruncă sticla.

În timp ce se apropie de mine, respiraţia îi mirosea a pâine şi vin. E noapte, i-am spus în timp ce mă îmbrăţişa ud, condu-mă până dincolo de pădurica de pini, la stradă, să ne adăpostim într-un bar, căutăm în oraş un restaurant, o dugheană la terme, vezi că plouă, acum nimeni n-o să-ţi mai strice sculpturile, doar vântul şi ploaia, oricum n-ai ce să le faci până dimineaţa. Nu pot, îmi spuse ridicând în felul lui din umeri, nebuna asta, spuse arătând cu un gest spre fată, e mai geloasă pe sculpturi decât pe tine, mi le-ar spulbera din trei mişcări, trebuie s-o păzesc şi pe ea, şi sculpturile. Nu înţelege că au inimă, că sunt vii, că sunt obligat să le ţin în viaţă, căci le-am trimis formele şi existenţa în univers, de-acu sunt responsabil pentru fiinţarea lor. Râmăi tu cu mine, ar fi în contul acelei nopţi, că deşi au trecut mulţi, mulţi ani, timpul schimbă doar formele, nu şi esenţa, suntem tot noi, oriunde şi oricând am fi. E-adevărat, tocmai de aceea am să plec, nu contează că stau, nu contează că mă duc, totul este cum este. Eu nu trebuie să păzesc nimic, cărţile mele sunt vii, fie că stau, fie că nu le stau în preajmă. Odată trimise în univers, nu pier niciodată, cum nu pier nici formele tale, efortul tău de a le păstra intacte e degeaba, e în plus. E ca şi cum ai urmări cum creşte iarba, amăgindu-te că dacă n-o priveşti se opreşte din creştere, ca şi cum ai urmări valurile în formarea lor, crezând că dacă nu le-ai privi, ele s-ar opri să se formeze, să se lovească de ţărm. Universul n-are nevoie să-l ajuţi să fie cum este, e doar aroganţa umană.

Dar poţi să fii şi arogant dacă vrei, cine poate judeca ce să fii? – îi şopteam drăgăstos, neauzită, în timp ce mă îndreptam spre pădurica de pini, întunecoasă şi umedă. O văzui pe fată – nu ştiu nici acum dacă era ţigancă de-a noastră sau nu – cum, luându-l în braţe, fericită de plecarea mea, punea stăpânire pe el, în timp ce Mike se lăsă dus în cort, învins. Ploaia se întetea, sculpturile lui se năruiau, intrau în plaja din care au fost scoase, şi totul era cum trebuia să fie.

■

Black Pantone 253 U

Micul Dumnezeu

Nicolae Goja

La scrierea unei cărți de rugăciuni poți începe oricând, orice zi este potrivită pentru o litanie născută din nefericirea şi necazurile unor oameni. Pacostele apar încă din copilărie şi nu se încheie nici atunci când cei mici devin mari. Cei slabi nu se întăresc, aşa cum Îngerul le promite copiilor puşi de părinți să se roage în fiecare seară, ființa umană rămâne fragilă toată viața şi aşa este mereu, ceea ce te poate arunca în neagra disperare. Fluxul de informații care circulă între om şi Dumnezeul cel de sus are un debit mult mai redus decât credem de obicei şi ne închipuim cu dificultate că textul rugăciunilor poate străbate liber în universurile paralele ce presupunem că există şi la care dorim să ajungem cu gândul şi cu vibrația emoțională, dar nu reuşim.

Dimineața aceasta de duminică, 7 septembrie, sau o fi 8♀, este tocmai potrivită pentru istorii şi rugi ridicate către Divinitate.
Constantin Baltoş
n-are somn, se închină în fața icoanei Sfintei Marii de pe perete, are motive serioase să stea întins şi să boleasă în pat de-o săptămână. Casa este liniştită, toți dorm, nu s-a trezit încă nimeni, nici Sabina, nici Cristi, nici Iulia. De şapte zile şi şapte nopți, de când i-a ars brutăria, domnul Costică n-a ieşit din casă. De atunci, doarme singur, s-a refugiat pe canapeaua din camera de dinainte şi vegetează cu storurile trase. În prima zi, nevasta l-a lăsat în pace, îi observase cuta apărută pe frunte, ochii adânciți, n-a îndrăznit să i se opună. L-a înțeles şi chiar s-a bucurat atunci când i-a cerut o sticlă de pălincă şi a pus-o la piciorul patului, din care când în când sorbea câte o gură, era a treia... Bea şi se trezeşte bând. Costică nu este alcoolic, cum sunt alții, toată lumea din sat îl ştie ca om cu minte, consilier local, o dată a candidat chiar pentru funcția de primar. Însă acum are înlăuntru un gol cât o casă, pe care vrea să-l umple cu ceva. Bea şi doarme, de şapte zile. Ce o sperie foarte tare pe doamna Sabina este că soțul nu-i vorbeşte, dar vorbeşte de unul singur, cu sine însuşi sau cu fantoma nu ştiu cui, îl aude adesea, şi ziua, şi noaptea. Ieri, i-a spus că s-a odihnit destul şi c-a găsit "soluția". Ea a zis doar: Doamne ajută! Ce soluție a aflat n-a vrut să-i spună şi a închis uşa după el.

Constantin Baltoş n-a dovedit niciodată că ar avea vreun talent sau vreo aplecare deosebită pentru poezia religioasă, îşi foloseşte poate darul de rugător moştenit de la mama sa, care se ruga şi în timp ce se uita la televizor. El recită texte cu învățături şi istorioare, din cărțile de pe masă, aprinde veioza şi citeşte şi râde adesea. Sabinei i-a spus că îşi face "panorama vieții".

Nu ştie şi poate vrea să afle de unde i se trage numele de familie. Se ține de vatra rurală ca băştinaş din Ciocârlău, sat atestat documentar-istoric în anul 1315, când avea două sute de bordeie, o mie de suflete şi fix 586 de jugăre de teren agricol în lunca râului Someş, aşa scrie în monografia preotului Ştiru, pe care o ținea în biroul de la brutărie şi pe care o tot citeşte. A sponsorizat tipărirea volumului cu două mii de lei. Pământul era pe atunci măsurat în stânjeni, dar oamenii nu pot fi recenzați, numărul lor scade şi creşte în fiecare zi. Satul pe atunci de români are acum şi maghiari şi țigani, casele fiind intercalate ca nicăieri altundeva, aşa s-au pomenit, amestecați de istorie, cu fântâni comune din care scot apă pe rând valahii şi ungurii şi țiganii, în valauă din care beau apă fără opreliste animalele tuturora, vaci, bivoli, cai, oi şi capre.

Costică citeşte. Români şi maghiari şi țigani deopotrivă au trecut prin vremurile grele, de luare aminte fiind inundațiile produse de râul vecin Someş în anii 1814, 1884, 1907, 1919, 1922, 1940 şi 1970, cum scrie istoria locului. Trecutul îl calmează, acoperă focul din interiorul său. El, Constantin Baltoş, a fost "martor ocular" la inundația din 14 mai 1970, nu putea fi altfel, cînd doi bătrâni, Suciu şi Sucioaia, au murit luați de valuri şi înecați şi zeci de case de chirpici şi anexe gospodăreşti au fost înmuiate de apă şi s-au scufundat în undele tulburi. În 1880, satul şi țara au fost lovite de holeră, străbunicii noştri au rezistat la boala epidemică mortală, deşi nimeni nu ştie cum, autorul monografiei bănuie că au băut pălincă pentru a combate infecția produsă de acea bacterie ce provoacă deranj stomacal şi diaree gravă. E bună pălinca la orice, chiar şi la supărare. Este probabil că de atunci şi-au săpat oamenii fântâni tot mai adânci, pentru a avea apă de băut din pânza freatică şi pentru a-şi menține igiena cu leşie de cenuşă şi săpun dezinfectant, căci antibioticele încă nu fuseseră descoperite. Gripa spaniolă a secerat mai multe vieți, nimeni nu ştie cîte, în anul 1918, crescând numărul morților de pe front şi din spatele frontului, pe tabla monumentului din fața primăriei apar rânduiți în două şiruri şi la urmă scrie etc.

Numele satului, Ciocârlău, nu se ştie de unde provine, lingviştii opinează că în trecutul îndepărtat însemna "loc umed", unde se scăldau ciocârliile, dar intelectualii sînt sceptici şi nu cred în legende, mai degrabă rădăcina toponimului provine din denumirea locului mocirlos Chiceră, unde se făcea schimbul de cai la caleştile ce transportau călători între Satu Mare şi Baia Mare, pe vechiul drum dintre cele două oraşe, ce trecea pe-aici, pe lîngă râul Someş şi pe sub munceii Ignişului. Iar familia de maghiari bogați Sikarlo-Konyscka îşi trage numele de la sat, nu invers, afirmă preotul Ştiru. Nimeni nu poate să ştie cum s-au format toponimele şi onomastica, era pe atunci o vreme de început de lume, sau cel puțin aşa ni se pare nouă, când persoanele şi locurile n-aveau denumiri proprii şi conducătorii căutau să le atribuie. Era un timp de pornire, de creație, acum sute de ani, cînd pe aceste locuri s-au aşezat agricultorii şi au văzut că pământurile de terasă sunt roditoare pentru cultura plantelor, mai ales pentru cereale în luncă, iar pomii fructiferi dau rod gras pe piemonturile cu sedimente vulcanice. Ciocârlăul a rămas o comunitate de agricultori, Constantin este fiu de țărani, devenit inginer agronom. Un intelectual cu conştiința locului natal, se vede bine. Se gândeşte să scrie şi el o carte, în amintirea părinților săi, de care îl leagă genele, ereditatea şi mai ales o nesfârşită duioşie şi un respect pe care i-e greu să le explice şi cărora le dă denumirea de dragoste filială. Dar ezită şi aici, de vreme ce câtă vreme au trăit nu simțea acest dor.

Nu ezită să-şi spună povestea vieții în fața icoanei Maicii Domnului, cu toate că nu va putea într-un ceas şi precis că nici într-o zi şi poate că nici într-o lună n-ar reuşi să rememoreze întâmplările pe care şi le aduce aminte că s-au petrecut în vremea copilăriei şi la care a fost părtaş, sau pe cele povestite de părinți, bunici, unchi şi mătuşi din familia Baltoş. Acestea sunt amintirile sale, iar cei din clanul extins şi-ar aduce aminte şi de alte momente din viața Băltoşenilor, pe care el nu le cunoaşte, cu toate că ar fi curios să le afle - memoria oamenilor nu este prea cuprinzătoare, ci selectivă, până la reductivă, alegând mai ales ceea ce are de-a face cu ei înşişi. Fiecare individ aleargă pe traseele individuale, iar în fața destinului rămâne în cele din urmă singur şi atunci aşteptările se combină şi îi dau aura de jalnic şi vremelnic călător pe pământ. Întâmplările de anvergură rămân în memorie ca spații comune, este necesar ca oamenii să se țină de mâini, bazându-se pe faptul că au aceleaşi preocupări, fac aproape aceleaşi lucruri, se bucură şi se întristează în acelaşi fel, chiar dacă sunt diferiți, chiar şi atunci când comunicarea dintre ei se reduce la o privire indiferentă şi la salutul cotidian.

În momentele dificile, omul caută sprijin în rădăcinile părinților, încearcă să fie din nou împreună cu creatorii săi, la casa în care a fost născut, în acel timp neprecizat cînd toate i se par că s-ar fi petrecut ca într-un film artistic, mai degrabă documentar, şi că au semnificații pe atunci neobservate, poate neobservabile în iureşul vieții, dar care astăzi căpătă contur tras cu linie groasă şi merită să fie fixate în memorie. Se aude mişcare prin bucătărie, s-o fi trezit Sabina, pune de cafea, automatul țiuie, ea se spală pe obraz. Ce femeie, a intrat prin fum şi foc şi a scos din birou caseta cu încasările din ziua precedentă, el n-a avut acest curaj sinucigaş. Constantin tresare, prin fața ochilor îi trec imaginile de care vrea să scape, focul a mistuit lemnul, a măcinat pereții de beton celular autoclavizat, a deformat monstruos utilajele de tablă, malaxoarele şi rafturile de țeavă. Buzele sale încep să recite mecanic rugăciunea Tatăl nostru..., ajunge tremurând la Născătoare de Dumnezeu..., se întoarce la zilele când brutăria funcționa din plin, lucra cu trei femei şi cu un şofer, au fost ani şi ani de muncă lângă cuptor, a făcut pâine pentru zece sate, făina cu ameliorator unu la mie era frământată şi dospită, fetele porționau aluatul pe cântar şi îl asogau. Obrajii i se aprind, redevine emoționat ca şi atunci când vedea sute de pite coapte puse la răcit pe etajere, crocante la coajă şi pufoase la miez. A avut succes cu pâinea Baltoş în satele vecine, consătenii din Ciocârlău preferau să cumpere pâine produsă în Baia Mare sau în Seini. Cumpărătorii care intrau în brutărie îl salutau: Să trăiți, domnu' Constantin! De acum înainte, oamenii de-o seamă cu el îi vor spune din nou Costică, precum era strigat în copilărie.

Ideea unei cărți de rugăciuni şi alte vorbe de bricolaj îi apare în față ca o posibilitate de a eterniza viața sa de muritor. Nu este chiar oricine în satul său! Vrea să înțeleagă cum de-a ajuns până în fața prăpastiei financiare în care se află. E o surpătură a existenței sale. Îl supără că oamenii
n-au sărit cu gălețile de apă, cum se întâmplă dacă se aprinde o clădire oarecare. Au stat şi-au privit cum arde brutăria, fosta magazie a cooperativei agricole de producție. Au intervenit pompierii voluntari din Seini şi apoi au sosit pompierii militari din Baia Mare, cu tulumbele încărcate de apă. Au stins jeraticul, au udat totul, până când cele zece tone de făină BL540 din magazie, peste care căzuseră grinzile tavanului şi acoperişului, au devenit un aluat uriaş...
Douăzeci de mii de pâini ar fi produs, o sută de mii de lei a pierdut, plus valoarea clădirii şi a

utilajelor achiziționate cu credit încă sub rată.

Se deschid ochii memoriei ațipite în ultimii ani, domnul Constantin privește speriat spre trecut, îl derulează filă cu filă şi nu ştie dacă va găsi ceva demn şi sfânt în el, în coşul minții amorțite de joaca de-a economia capitalistă de piață. Nu se simțea om de afaceri, deşi este clar că aşa îl vedeau oamenii, ca pe un patron, şi acest lucru este important, nu că oricare dintre ei putea fi întreprinzător la fel dacă ar fi garantat cu casele părinților la bancă. Nu-l înțelegeau când le spunea că nu lucrează cu banii lui, ci cu banii băncii, adică ai lor.

Are nevoie de ajutor ca să reînvie chipurile şi locurile, să le fixeze în cadru. Scoate dopul şi direct din oiagă soarbe o gură de pălincă. După cîteva secunde de derută, se reanimează singur şi pas cu pas reîncepe să recreeze satul aşa cum a fost, cu ulița mare, largă şi prăfoasă, în care baligile de vacă se uscau şi deveneau aurii - le-a desenat în clasa întîi ca niște bănuți galbeni în acuarela "Satul meu natal". A fost primul neologism învățat de la tovarăşa Emica şi apoi au urmat altele, florile au stamine şi pistil şi se polenizează. Exercițiul imaginativ nu i se pare dificil, la fiecare pas se deschid alte cercuri care le înglobează pe cele vechi şi descoperă uimit că reuşeşte să-şi activeze memoria, îşi aduce aminte nu doar formele, ci vede şi culorile, aude trepidația satului, sunetul curții pline de viață, târşâitul lopeții pe jar când mama scotea tepşile cu pită din cuptorul rustic. Cuptorul, marea sa dragoste, marea lui dorință de-a produce pâine pentru întregul sat, trebuia să facă şi să vândă produse de panificație, a avut această ambiție inexplicabilă şi a învățat din cărți noua meserie, după lichidarea cooperativei agricole de producție ce altceva să fi putut face?!...

"Costică, du-te şi dă cucuruzi la porci!", îl strigă şi trebuie să ia cățânul, să urce în cotarcă şi la coteț în teică să arunce zece ştiuleți de porumb oarzân. În suflet s-a dezlănțuit un val de imagini, mirosuri şi zgomote, pe care le interpretează, caută detalii pentru completare, cuptorul vâjâie, focul poate scăpa de sub control, este suficientă o scânteie pe acoperişul de paie de secară, sau la vecini pe acoperişul de stuf al şurii, dar nu s-a întîmplat niciodată, ardeau casele mai degrabă fulgerate de trăznet sau din joaca pruncilor cu chibriturile şi lampa cu petrol. S-a întâmplat că incendiul din cauze necunoscute i-a mistuit brutăria, de-ar fi fost acolo ar fi reuşit să-l oprească la timp.

Rugăciunea curge ca apa pe vale, o ştie din copilărie, avem în cer un Tată, lui ne rugăm să ne dea pita cea de toate zilele şi să ne ierte păcatele, precum trebuie să le iertăm şi noi pe ale celor care ne greşesc nouă... Le iertăm, la iertăm pe toate şi ne rugăm fecioarei Maria să se roage şi ea pentru noi. Privirea interioară se rulează în paralel cu istoria familiei sale, era perioada roşie dintre 1950, când s-a născut, şi 1990, acea parte ruptă din istoria României şi din istoria lumii, care îl ajută să interpreteze devenirea locurilor şi a locuitorilor, care adună la un loc l-a făcut om sub vremea contemporană.

În sat i se spune Costică a lu' Costică, bunicul din partea tatălui a venit cu acest nume de nu se ştie unde, era săpător de fântâni, o meserie onorabilă în acele timpuri sărace, când satul avea doar două fântâni, şi acelea săpate de groful Sikarlo la intersecția drumurilor, lângă boldurile lui Ciucălă şi Ioasălă, pentru uzul comun al iobagilor români. Bunicul alegea pietre late de rîu şi cobora pe scară în puț, le aşeza piatră peste piatră, le clădea în cerc pînă când ajungea cu cilindrul la nivelul solului. Era bine

plătit pentru munca sa periculoasă şi căpăta pentru fiecare fântână bani de-o vacă, o ştergură şi o oiagă de pălincă, iar de la familiile mai bogate câteodată primea şi-un sac de mălai pentru tocană. A fost cunoscut pe sate pentru meseria sa, era chemat şi în caz că apa se coclea, venea fântânarul şi o curăța de mâzgă, de muşchii prinşi de pietre, spăla pereții cu soluție de var sau cu pălincă, dacă omul nu avea var, de mirosea apa două-trei zile până când alcoolul se dilua sub puterea limbii de a-l simți şi sursa de apă îşi revenea la starea de potabilitate. O scotea cu găleata şi o gusta, apoi din nou şi din nou şi abia după aceea aveau voie ceilalți să bea, după ce el spunea că e bună. Veneau cu carul după el, de cum se crăpa de ziuă: Haide, fă bine, şi ne curăță fântâna! Bunicul se grăbea să ajungă cu sculele la acea fântână a cărei apă s-a băloşat şi s-a împuțit, având miros de ouă clocite. Dacă nu s-ar fi grăbit, ar fi trebuit să fie astupată şi săpată alta în loc, dar Baltoş întotdeauna doctorea fântâna şi apa devenea potabilă. Apa e sfântă, cine se spurcă în fântână sau în izvor va fi pedepsit pe cealaltă lume cu chinurile Iadului şi mitul este credibil. Era chemat şi când cineva se arunca sau cădea în fântână şi atunci apa era scoasă de trei ori, în trei zile la rând, după care venea popa şi o resfințea cu agheasmă.

Chipul cu urechi păroase, ochii cu sprâncene lungi şi mustăcioara muscă a bunicului, domnul Costică îi seamănă, însă nu l-a putut urma. A asudat la săpat cu şaitrocul în fundul fântânii, cu picioarele în izvorul bulbucind şi bucuros că a găsit izvorul a băut din apa aceea rece ca gheața, cu căuşul palmelor, până s-a săturat, până când s-au aprins plămânii în el şi a murit alb la față, cu pielea sticloasă, slăbit până la os. De pe la cincizeci de ani avea tuberculoză, ținea regimul recomandat de doctorul Pop Mihai din Baia Mare, dar după obiceiul casei mânca şi el slănină friptă cu cartofi tocăniți şi castraveți murați, până când l-a înecat tusea cu sânge şi n-a mai putut răsufla. Au strigat-o pe vecina Poalci, unguroaica, femeia a lăsat mulsul şi donița pe pragul grajdului şi a sărit prin strunga gardului, a venit în fugă, i-a tras o palmă peste obraz, însă nu mai era nimic de făcut. A aprins o lumânare pe masă, jelindu-l: Lasă-ți mânurile acasă /Că-i păcat să putrezească...

S-a întâmplat în 1963 sau '64, nu mai ştie. După câțiva ani a murit şi bunica, pe atunci nu erau atâția doctori şi medicamente ca astăzi, oamenii se vindecau muncind. Înjugau două văcuțe la carul cu roți de lemn şi raf metalic, arau cu plugul tras de văcuțe prin tileguță, aşa drăgăleau țăranii cuvintele, ascuțeau ciorozla, acel cuțit ce despică brazda de terenul nearat, reglau lățimea de lucru cu cotrofala, țineau coarnele plugului aplecați de spate, plugarii strigau

moale: Cea Mândraia, hăis Lunaia!, să nu le sperie, şi văcuţele se roteau pe lângă tânjeală şi cârcea ca dresate. Iar seara erau mulse.

Costan a fost numele tatălui său, fie iertat de Dumnezeu şi de oameni. Amintirea lui o poartă întreagă în suflet şi vrea să rămână pomenit în rugăciune. A lucrat toată viaţa fără de grabă, ca şi când ar fi avut timp destul. Nu s-a plâns niciodată de nimic, era fierar, avea serviciu la cariera de piatră din pădure, ascuţea şi călea icurile şi dălţile cioplitorilor de pavele. Aducea în fiecare zi în geantă câteva bucăţi de mangal şi le punea pe foc atunci când voia ca mămăliga să fiarbă mai repede. Lemnele erau scumpe, adesea aţâţau focul cu crengi uscate din gard. Costan credea că rolul său pe pământ este să bată fierul cât e roşu şi să bea pălincă.

- Costane, de ce bei atâta pălincă?

- În căocie este cald, bat cu barosul pe nicovală şi mi se aprinde inima în mine, trebuie s-o sting cu ceva!

- Pălinca o să te ardă şi mai tare, măi omule, şi ai prunci de crescut!

Mezinul Costică era plăpând şi se temea de taică-său, ai cărui muşchi de la mâini arătau ca funiile. Maică-sa scocea brânză şi amestecată cu smântână o dădea pe ascuns lui Costică, să se întremeze. De Crăciun, românii, ungurii şi ţiganii tăiau porc, mai mare sau mai micuţ. Doar ei nu. Costan avea în ajun mult de lucru, ascuţea cuţitele maşinilor de tocat carne, înfierbânta palţauă de fier în forjă şi pârjolea porcii vecinilor la încheieturi şi între unghii. Primea cuştuleti şi o oiagă de pălincă. Amintirile din copilărie dor şi nu pot fi şterse, seara mergea la bufet după tata.

Domnul Costică preţuieşte oamenii care îşi plătesc datoriile până la ultimul ban. Îşi povesteşte viaţa în faţa lui Dumnezeu şi o face acum nu pentru că ar fi bătrân sau pentru că şi-ar aştepta sfârşitul vieţii, ci pentru că se gândeşte mai mult ca oricând la cei vii, la ce înseamnă pământeanul cu rostul lui pe lume. Crede că a ajuns la înţelepciunea să înveţe din trecut, pentru ca prin prezentul continuu să-şi coordoneze viitorul. Nu poate regreta nimic din ce a fost şi nu vrea să schimbe ceva, nu regretă nici măcar incendiul, cu toate că nu înţelege de ce a ars brutăria, cineva a aprins-o peste noapte, acolo era toată viaţa sa, tot capitalul pe care l-a adunat vânzând pâine cu pâine, pe care încasa leu cu leu. N-a irosit prea mult timp cu fleacurile altora, a fost mereu cu faţa spre creaţia sa de industrie alimentară. A vândut pâinea cea de toate zilele şi acum se roagă pentru părinţi şi bunici, de care este legat celulă cu celulă şi de aceea îl emoţionează cântarea bisericească "Patria mea este sus, sus în cer..." şi ascultând-o varsă lacrimi de pomenire pentru fiecare dintre ei. Or fi fiind câteva lacrimi şi de la pălincă.

Dacă viaţa morţilor nu mai poate fi reluată, rugăciunea vrem să întoarcă timpul în loc de câte ori ne este dor de părinţi şi cerem iertarea greşelilor pe care le-au făcut. Domnul Costică brutarul s-a născut în localitatea Ciocârlău, sat românesc, unguresc şi ţigănesc. A aflat de prunc ce înseamnă ulita largă, lumea complicată din afara curţii, plină de necunoscute şi pericole, de câini muşcători, gâscani sâsâitori, copiii mai mari ce-ţi dădeau din senin un şut în fund sau o palmă după ceafă, aşa că a învăţat repede să se ferească de cel rău. A trecut prin spaima de înec, mergea la Someş să se scalde şi abia dacă intra până la brâu. Urca în cireşul din vie cu teamă să nu cadă în parii cu vârf ascuţit şi să-şi spargă maţele. Era ameninţat cu cureaua dacă mai umblă prin pădure după hribe. El nu asculta, de fiecare dată găsea tăria şi curiozitatea să înfrunte pericolul, nu-l putea opri nimeni să se scalde în toate mările lumii, până la brâu, căci nu putea să înoate, având mâinile răsucite din umeri de moaşa Ştiroaia. Umbla pe lângă ţiganii cu cetera şi gordona la nunţi şi la baluri, cântau ardeleana şi bolundul. La clăci încurca mai mult decât ajuta. Era şi el pe acolo pe unde se adunau oameni şi îi observa cum se nasc, trăiesc şi mor, dar nu ştia că omul este chiar el, nu şi-a dat seama că vremea mielului ca şi-a omului vine odată şi o dată.

A văzut seceta arzând pe şes şi cum bunicul săpa fântâni adânci până când dădea de bulbucul de apă la douăzeci şi cinci de metri în puţ. Simţea fiori reci când veterinarul Balko castra mascorul legat de scară. Intra cu picioruşele în plămada de lut înmuiat cu apă şi întărit cu paie tocate sau cu pleavă şi înşira voioagele la uscat în soarele de vară. Mergea cu ai săi la oloinita din Pomi peste Someş şi la moara din Ilba pe valea Handalului. Era cumpărător şi transportator de miere şi hrişcaş de la cooperativa lui Loţi pentru toate vecinele - făina de borcut era pentru gastrita tatălui. Şcoala a încercat să-l convingă că lumea este mare, chiar infinită, şi totuşi cât de strîmtă. A fost educat să-i respecte pe părinţi şi să se teamă de ei şi a ajuns să-i fie frică de oameni şi de Dumnezeu, să se lupte pentru a răzbi şi să nu se lase cuprins de disperare, să se bată cu lumea şi cu el însuşi, până la capătul poeziei, cu dragoste de ea, cu dor. Poate în acest fel îi va convinge pe toţi că brutăria sa poate fi reclădită şi repusă în funcţiune, dar mai întâi trebuie să se convingă pe sine însuşi, şi-a luat concediu de odihnă, nu-şi rade barba, nu se spală, nu-şi schimbă hainele, s-a împuţit.

- A ce puţ?

- A transiraţie acră şi a borhot, îi răspunde Sabina.

Satul nu mai este sat, căruţele cu cai sunt depăşite de autovehicule, rar câte-un bătrân cu clop sau câte-o bătrână cu zadie în cap îşi duc cârja pe trotuar, nu este cine să-ţi povestească arare întâmplări pe care nu le ştii, farmecul Ciocârlăului a dispărut, misterul s-a pătruns, stejarul de trei sute de ani de pe coastă s-a uscat. Viaţa nu poate fi trăită în fugă, în puţine şi risipite pagini nu încape, ci doar în milioane de voroave auzite de răbdătoare urechi. Turma de capre cu gornicul Viorelu a rămas în fotografia din monografie, cositoarea mecanică înlocuieşte coasa cu mâner de lemn. Lumea nu trebuie înţeleasă aşa cum ne este dată, nu, nu.

La cinci ani a făcut prima boacănă de ţinut minte şi prima cicatrice, şi-a legat cartoane de mâini şi a sărit de pe cotetul păsărilor, convins că poate să zboare precum gâscanul cel afurisit. Era sus de tot, deasupra tuturora, la de trei ori înălţimea sa şi avea aripi ca gâscanul, n-a stat pe gânduri, era ca într-un vis şi s-a aruncat în golul de dedesubt, a plutit în aer multă-multă vreme, cât ai număra până la zece, atunci ştia să numere doar pe degete. Vedea găinile atente, dădeau din cap pieziş, fixîndu-l cu un ochi de înţelept: Ce faci, băiete, nebunule, de ce dai din mâini de parcă ai avea aripi ca noi? Câinele Telu era prea bătrân ca să vadă zborul minunat de pe coteţ, dar a ciulit urechile şi a auzit izbitura de corp căzut pe pământ. A crezut mai întâi că cineva i-a aruncat ceva de halit: Unde-i osul de ros ce miroase a sânge?... Pe drum trecea un car cu fân ca o saltea groasă. Gâff! Costică a căzut pe burtă şi a dat cu nasul de muşeţelul înflorit şi cu fruntea de-o piatră, o pipăie, se simte cucuiul şi acum, iar aripile de hârtie s-au ferfeniţit.

În vacanţa de vară, lua vaca de lanţ şi o ducea la păscut pe marginea drumului ţării, s-o hrănească mai repede decât pe păşunea Satul Pustiu şi să plece apoi liber la joacă. Aveau lot ajutător cu zece pruni bistriţeni, fierbeau pălincă în fiecare an, Costică scutura crengile şi culegea fructele din iarbă, preţul era de trei lei plătiţi peşin. Se umplea pe jumătate coşul carului, coborau de pe dealul Piscuiat cu pârghia legată de osia de dinapoi, pentru frânare. Carul cu gemână, iuhă, loitră, leucă, ferdeteu, carâmb, le învăţase pe de-a rostul, le ştie şi astăzi, dar lipseşte bunicul, lipsesc toţi, lipsesc vacile, carul nu mai are direcţie, pe cine să suni în caz de urgenţă?, a pus feleherţul, hamfăul, ştreangul de lanţ, gemânele, iuha ce permite dricului de dinainte să ia curba, feleherţul, cele două loitre, patru leuci, osii, roţi cu carâmbi şi morocăşi, ciuşpaiţ şi şuregla din spatele carului, unde el era responsabil cu frâna. Se lăsa cu toată greutatea pe acea talpă ce mărea frecarea. Pe când le-a învăţat pe toate, carul, jugul, plugul, tileguţa au ajuns în podul şurii, unde sunt şi acum, dacă cineva nu le-o fi pus între timp pe foc. Costică a crescut ca prâslea din poveste, nu mai construieşte viori din bâlii de porumb, nu mai înalţă zmee pe uliţă, nu mai fură ouă de raţă din ograda popii, nu se mai poate dezamăgi pe sine însuşi, aşa că după admiterea la facultatea de agronomie din Cluj a cunoscut-o pe Sabina şi au făcut nuntă la căminul cultural.

Au decis mai întâi să cumpere magazia fostei cooperative agricole din Ciocârlău, nu riscau prea mult, nu exista altă brutărie în jur, pîinea lor coaptă pe vatră era cerută în zece sate. Gazul metan se scurge, simte miros de mercaptan, Sabina trânteşte vasele în bucătărie, nu şi-a mai vopsit părul de la incendiu, se aud copiii în uliţă, se joacă de-a mi-am pierdut o batistuţă, trage storurile şi priveşte, se joacă plini de griji să nu piardă batistuţa. Atâtea câte au fost, atâtea câte mai sunt, atâtea griji noi care apar, viaţa este un joc prea periculos, trebuie mereu să treci batistuţa, s-o laşi în seama altuia, şi acela om. Oare unde-i obiectul roz?, aha, la Cristina.

Costică n-a ieşit din casă de şapte zile şi de şapte nopţi, de când s-a terminat cu munca de-a face pâine şi a o vinde. A dat greş cu cuptorul Luther-Gantz, cu făina 540, cu viaţa pe datorie la bancă. Se roagă să găsească pe cineva să-l refinanţeze, închide ochii, mişcă afacerea din noaptea focului, o aduce în prezent, ar fi bine să se aşeze în frica faţă de Dumnezeu şi de oameni, să fie cel care duminica la biserică intră în strană şi cântă patria noastră este sus, sus în cer...

Ar mai avea câte ceva de făcut pentru a-şi risipi viaţa de pomană, dar urmele paşilor săi prin brutăria arsă încă nu s-au şters. Nu poate fi prea devreme să afle cauza focului, dar este totuşi prea târziu. Cioc, cioc! bate cineva în uşa cu geam de sticlă armată.

- Vino la masă!

Este Sabina, îl cheamă la prânz. Costică aştepta clipa aceasta, vrea să-i spună ce afacere a descoperit şi ce creaţie va porni de mâine dimineaţă.

■

Festivalul Internațional de Poezie Ginghai 2014

Între 31 iulie şi 6 august 2014, în provincia Ginghai din Tibet, s-a desfăşurat Festivalul Internațional de Poezie Ginghai - ediția 2014, fondat acum trei ani de poetul chinez Jidi Majia. Tema acestui Festival - Marginalizarea poeziei în contextul globalizării - a fost abordată de voci distincte, reprezentative şi extrem de diferite din circa 15 țări, ca, bunăoară, Jidi Majia, Gao Xing, Shu Cai, Liu Tao, Li Zhen, Zhang Ye, Qi Ren, Xiao Xiao, Ye Yanbin, Shang Zhen, Zhao Zhenjiang, Bai Yu (China), Fernando Rendón (Columbia), Milosz Biedrzycki (Slovenia), Natalia Toledo Paz (Mexic), Zolani Mkiva (Africa), Yolanda Casta (Galicia), Aura Christi (România), Dino Siotis (Grecia), Françoise Roy (Quebec, Canada), Mite Stefoski (Macedonia), Philo Ikonya (Kenyan), Amir Or (Israel), Ashis Sanyal (India), Ataol Behramoşlu (Turcia), Javier Bozalongo (Spania), Helmuth A. Niederle (Austria) ş.a.

Conturat de-a lungul anilor ca una dintre cele mai prestigioase şi mai deschise instituții din Republica Populară Chineză, Festivalul Internațional de Poezie Ginghai e o instituție internațională, care funcționează în regim interdisciplinar. Astfel, la acest forum participă, an de an, artişti invitați din diferite țări ale lumii, inclusiv poeți, prozatori, actori, dansatori, muzicieni, editori, profesori şi traducători. În acest an, la o altitudine de peste trei mii de metri, în corturi somptuoase, amenajate pe platoul tibetan, s-a discutat despre locul poeziei în societatea contemporană, aşezarea ei în centrul cetății şi marginalizarea vocii poetice. Dezbaterile la care au participat fără excepții toți invitații, lecturile în aer liber susținute în preajma Templului Poeziei, înființat de Jidi Majia, apoi la Zidul Poeților (unde la loc de cinste - în preajma portretelor unor poeți ca J.W. Goethe,
W. Shakespeare, A. Puşkin sau Anna Ahmatova şi Marina Țvetaieva - se regăsesc portretele lui Mihai Eminescu şi Paul Celan), fondat din inițiativa aceluiaşi poet chinez, tradus relativ recent de Adrian Daniel Lupeanu şi Constantin Lupeanu şi publicat la Editura Ideea Europeană - *Flacără şi cuvânt* - au prilejuit participanților clipe de neuitat. De altfel, în aceleaşi zile, sub genericul *Memoria - Dacă memorie nu e, nimic nu e* -, în centrul Beijingului, talentata şi eficienta artistă Mian Bu a organizat Bienala picturii China-Italia, Ediția din 2014, adunând într-un soi de comună o seamă de lucrări ale pictorilor din cele două țări-prietene.

În acest an, Festivalul Internațional de Poezie Ginghai s-a derulat sub semnul Manifestului poetic semnat de Fernando Rendón, un manifest radical şi nuanțat, care a încins spiritele ce şi-au propus să reacționeze la dezumanizarea omenirii. Iosif Brodski vorbea despre poezie ca despre o şcoală a sentimentului. Aura Christi crede că poezia este o şcoală de recucerire a umanității, referindu-se la o resurecție a poeziei şi susținând nevoia de a revoluționa *omul din om*. Visul de a fonda o republică a poeților a prins realitate pe platoul tibetan, în timp ce poeții recitau poeme în chineză, engleză, franceză, română..., visând la un lanț viu de poeți ai lumii, dotați cu puterea de a salva omul din om - poate, cea mai convingătoare reacție la globalizarea receptată, câteodată, neadecvat, ca să nu spunem abuziv.

Antologia, pliantele bilingve editate cu acest prilej, recitalurile şi spectacolele susținute în aer liber, culminând cu un megaspectacol poetic, desfăşurat la Xining - un foarte frumos oraş din Sud-Vestul Beijingului - rămân a fi o demonstrație vie, de neşters, a eficienței vocilor celor peste 50 de poeți, adunați pe acoperişul lumii, în prezența unui numeros public, pentru a reafirma rolul şi locul poeziei în lumea de azi.

*

Aura Christi este poet, romancier şi eseist român. Poemele sale au fost traduse şi publicate în Germania, Franța, Belgia, Italia, Suedia, Federația Rusă, S.U.A, Bulgaria, Republica Populară Chineză, Albania ş.a. A publicat peste 30 de cărți de poezie, roman, eseuri. Este membră a Uniunii Scriitorilor din România şi a PEN Club România. „Mă întreb dacă iertarea şi iubirea nu sunt, şi ele, forme ale înțelegerii, desprinse din vremurile când vedeam, uimitor, sensul vieții în exprimare, pentru ca - la o răscruce a ceea ce numesc eu viațamoartea - să ajung în pragul smereniei de a asista - cu o seninătate în care de la un punct încolo încetez să mă recunosc - la modul în care prin vasul duhului se exprimă inefabilul - ceea ce deja este neverosimil, deci, adevărat. Probabil şi de aici iubirea pentru cneazul Mîşkin, tembelul posesor al unei superioare ştiințe a vieții şi morții, sudate laolaltă şi tratate ca o indestructibilă unitate de acest mesager al viului, de acest locuitor al planetei castorilor ființei". „Ce înveți în subterana ființei? Un lucru tulburător de simplu: să dai eternitate lucrurilor din jur, eternitate, smerenie şi suferință, adică poezie. Poezia îşi află rădăcinile pretutindeni, ea revigorează viul, viața şi, ar fi spus descoperitorul voinței oarbe de a fi, acel «grăunte de iubire adevărată», fără care în țara frigurilor mari, care este poezia, sau acasă - în exil, nu ai cum să rezişti. Primii stâlpi ai vieții mele - Puşkin, Dostoievski, Mandelstam, Iosif Brodski, Anna Ahmatova, Marina Țvetaieva - ştiu aceasta" susține poeta.

Comunicat de presă
Fundația Culturală Ideea Europeană

■

Aura Christi

Ca un înger prea mare

Opreşte-te. Nu mai striga.
Oricum, nu te aude nimeni.
Fă un efort şi adună-te, ca toamna
târzie în frunze, ca mâinile – în rugăciune.
Ține minte: trupul nu-i decât amintire,
incredibilă amprentă a cuiva,
regăsit în matrița copilăriei lumii, despre care
nu se ştie dacă vei afla vreodată ceva.
Iadul care scrum te-a făcut e departe.
Nu e nevoie decât să faci primul pas
pe acest platou monoton, numit Acoperiş al
Lumii.
Desfă larg brațele. Trage aer în piept
Şi respiră ca un pământ abrupt între ape.
„A venit timpul", spune călugărul tibetan,
atingându-te, ca un înger prea mare cu aripa
la intrarea în templu. Ora ta se apropie.

Like an Angel Excessively Huge

Silence! Stop crying!
Nobody's hearing you, anyway.
Brace up and recollect yourself,
as the Indian Summer does in
its yellowish leaves, as hands do in prayer.
And remember this: the body is but a memory,
somebody else's ghostly print,
kept in the matrix of the world's cradle,
about which it is uncertain whether anything
will ever be revealed to you.

The hell that turned you into dust is far behind now.
You only need to take the first step
Onto this level ground called The Roof of the World.
Open your arms! Breathe in and out
Like a new earth rising abruptly from among deep waters.
"The time is come", says the Tibetan monk,
Touching you like an angel excessively huge
At the entry to the Temple. In a wink you'll be in.

Versiune engleză de
Maria-Ana Tupan

■

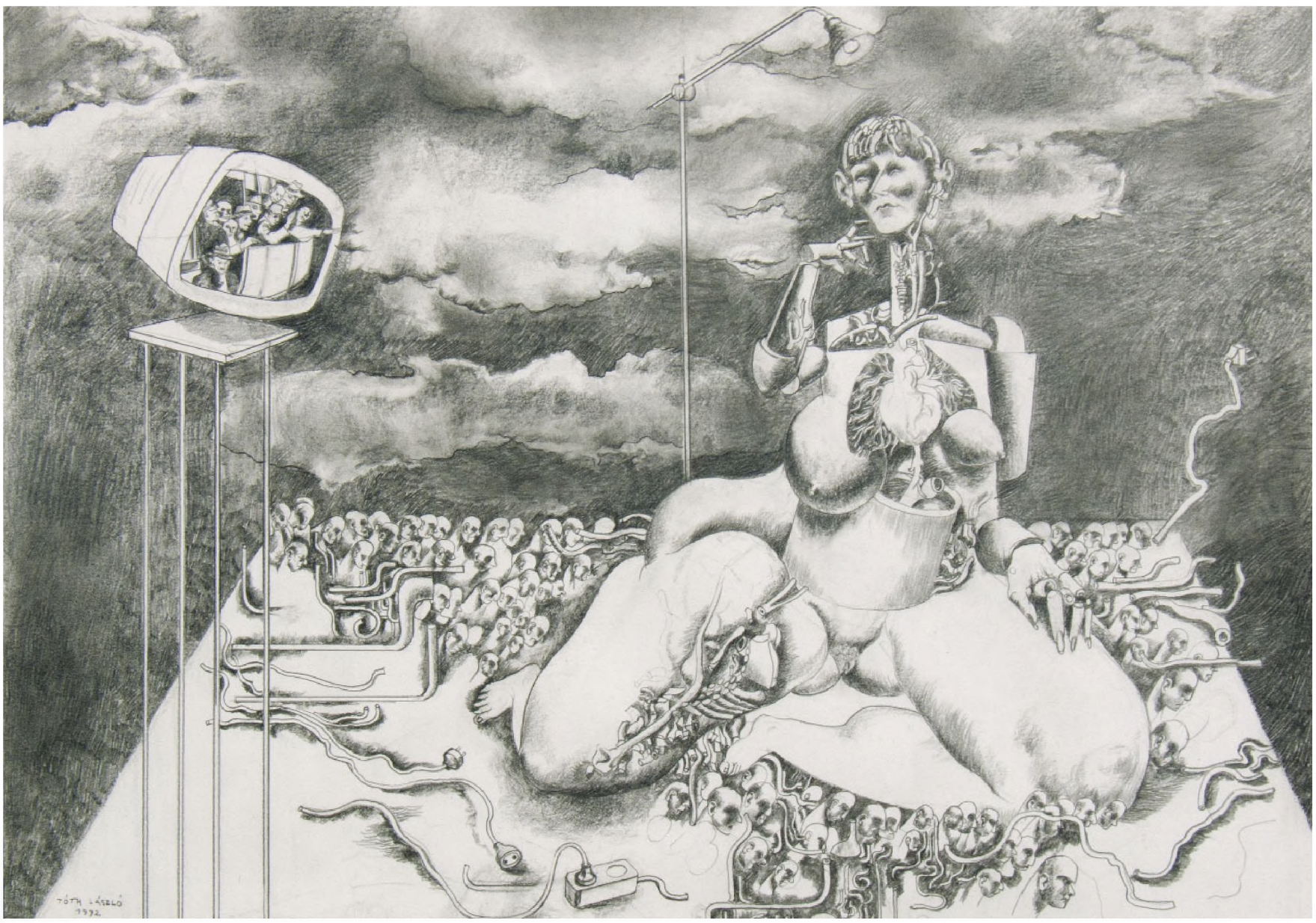

“apa trece, România rămâne...”

Mircea Pora

Peste România au trecut multe, nu neapărat doar ape. Dacă ne îndreptăm privirile spre zările îndepărtate ale istoriei noastre, cât de cât descifrabile, dăm în cea mai mare parte a teritoriului consacrat sub numele “românesc”, de turci. Patru sute de ani aceşti asiatici cruzi, pe nici un plan constructivi, au sucit şi răsucit pământurile în cauză şi pe locuitorii lor exact cum au vrut. Avem şi nume de la ei... Turcu, Turceanu, Turcescu, Turcitu, Turculeț, Turc... plus o serie de obiceiuri... Nici nu ştiu dacă mai sus numiții cotropitori erau conştienți, la urma urmei, de “răul” ce-l produceau. Şi când spun aceasta nu mă refer atât la prăduiri şi la starea de nesiguranță şi haos permanent care dominau în “țări”, (citeşte Țările Române, mai puțin Transilvania), cât la alterările de fond moral provocate locuitorilor de aici. În timp ce în vestul Europei se constituiau popoare echilibrat, într-un climat de relativă libertate, avându-se la bază urbanizarea, dezvoltarea prsonalității umane prin instruire şcolară, constituirea unor puternice sentimente naționale, la noi, la români, era în plină explozie “supraviețuirea”, adică adaptarea cât mai favorabilă cu putiință, la mofturile şi cruzimile stăpânilor. Turci şi domnitori supuşi acestora, cu mici excepții, în Moldova şi Țara Românească, unguri, mai vag, turci, austrieci, administrație maghiară în Transilvania. A apărut astfel, la poporul român în formare, un sentiment de “înstrăinare” față de pământul moştenit din moşi, strămoşi... ”Da, pădurile, văile, râurile, câmpurile, munții, sunt frumoşi, dar parcă toate astea nu prea sunt ale noastre”... Această înstrăinare a atras după sine o anume nepăsare față de tot ce ne înconjoară. S-a mai dezvoltat pe urmă “sentimentul clipei”, adică totul e atât de nesigur, de precar, încât e bine să se profite de o situație atunci când se iveşte, dar nu oricum, ci din plin, cu încălcarea rânduielilor, legilor mai târziu, căci nu se ştie când o bună “ocazie” se va mai ivi. Printre mărunțişurile pe care ni le-a strecurat în suflet “supraviețuirea”, e şi “spune una, dar, la caz, fă alta”, “dă-te bine pe lângă cei puternici”, “lucrează pe față dar şi pe la spate”, “dacă eşti cumva şef, o lună, o săptămână, o clipă, fă-i pe toți să tremure în fața ta”... şi ar mai fi şi altele. Dar până la urmă turcii au plecat şi noi, românii, cu România noastră am rămas... Aşa, ca “supraviețuitori”... Mai pe urmă, istoria cu imprevizibilul şi cruzimea ei, ne-a obligat să avem de-a face cu ruşii țarişti, cu ruşii sovietici, cu două regimuri totalitare autohtone, unul criminal, Dej, celălalt, spălător de creiere, Ceauşescu. Şi ce să vezi, frate, tot ca “supraviețuitori” le-am biruit şi pe acestea. Dacă a trebuit, a fost chiar avantajos, nu puțini au “colaborat”, nu chiar atât de puțini, cu două clase, cu trei, uneori cu mai multe, au acceptat să fie “şefi”, de diverse facturi; colonei de securitate, responsabili de cadre, directori unde vrei şi unde nu vrei, chiar miniştri... Români “de-ai noştri” care i-au torturat prin închisori tot pe români “de-ai noştri” şi tot aşa, cine nu e chiar tâmpit sau falsificator de situații, ştie câți “de-ai noştri” le-au pus genunchiul în gât tot la “de-ai noştri”... A trecut şi comunismul, zicem noi, şi România a rămas... Cum, necum, mai ales necum, dar a rămas. De 25 de ani ne bucurăm, în sfârşit, de libertate. Ce revărsare de satisfacție a fost pe chipul tuturor când Nicolae şi consoarta au fugit. Ei, da, au fugit, dar noi, cu trăsăturile “supraviețuirii” noastre, bine accentuate am rămas... În fotoliile de orchestră ale societății noastre de acum stau belfereşte tupeismul şi incompetența. Cu coroane pe cap. Foarte aproape de ele, în ținută de gală, îşi arată medaliile, hoția, corupția, traficul de influență, construcția de clan. Mai departe se înşiră abuzurile, nerespectarea legilor, plăcerea umilirii celor mulți şi alte câteva lucruri pe care le cunoaştem. Beteşugurile acestea mi-e teamă că nu vor trece, dar România va rămâne. Aşa s-a întâmplat şi cu ultima revărsare de râuri. Precaritate, incompetență, lipsă de simț al datoriei cât încape, asta la cei ce ne conduc la diverse niveluri. Cât despre ceilalți, căci în fapt, categoria lor cam reprezintă România, ei rămân... Rămân... dar cum?...

P.S.

De vraja şi farmecul României aproximativ trei milioane de suflete s-au salvat. Au plecat de aici pe unde au putut. Pare-se că vocile lor unite într-un fel de cor spun... „La revedere, Mioriță, dragă fals patriotism, jafuri, escrocherii, hoții, legi călcate în picioare. Noi vrem să trăim altfel ’clipa ce ni s-a dat’.”

■

O inițiativă remarcabilă: revista *Alternanțe*

Chiar dacă nu ar avea un program clar definit din primul număr, profilul unei reviste noi poate fi uşor identificat răsfoind pur şi simplu filele ei de la un capăt la altul. Dacă ai la dispoziție mai multe numere ieşite de sub tipar, configurația publicației ți se dezvăluie cu nedezmințită claritate. Împins de curiozitate (curiozitate ce îi este iertată oricărui literat), am ajuns să răsfoiesc revista de cultură *Alternanțe,* care apare la München, în Germania, din noiembrie 2013 şi a ajuns la numărul patru. Imediat am avut bucuria să constat că în ea se publică masiv beletristică de calitate şi când spun „masiv” am în vedere atât lungimea materialelor cât şi conținutul lor format preponderent din creație literară propriu-zisă (poezie, proză, dramaturgie) şi mai puține eseuri şi recenzii sau cronici de întâmpinare sub formă de fițuici-semnalări grăbite, cum găseşti din plin în majoritatea revistelor literare de la noi. În revistele cu vechi state de funcțiuni, mai ales proza are de suferit. E dezavantajată, marginalizată de cele mai multe ori sau drastic subțiată, fragmentată, invocându-se, în genere, lipsa de spațiu. Răsfoind *Alternanțele* muncheneze, constați că proza e bine reprezentată, se întinde pe pagini bune, putând fi savurată cum se cuvine. Aceste observații sar în ochi de la primul contact, fără să dai peste o platformă prezumțioasă a obiectivelor avute în vedere de redactori.

Dar *Alternanțe* şi-a schițat un program în configurația lapidară a unui apel către cititori, colaboratori şi „dragi viitori colaboratori”. Aceasta ar fi singura „fițuică” din revistă, restul spațiului fiind acordat textelor consistente. Se înțelege că este vorba despre o largă deschidere spre oportunitatea dialogului. Echipa redacțională e formată din scriitori cu inițiativă, de vârste diferite dar uniți în gând, ei înşişi trăind în țări diferite: Andrei Zanca (Germania), Eugen D. Popin (Germania), Vasile Gogea (România) şi Miron Kiropol (Franța). Grație internetului şi site-urilor de socializare, acest gen de colaborare e posibil în prezent, unind spirite, idei, interese, sensibilități şi idealuri artistice. Redactorii se declară doritori a oferi reale *alternanțe* de comunicare între scriitori şi cititori şi a promova literatura românească autentică, prin semnături valoroase, cu precădere din țară, dar şi din diasporă. Primul câştig al revistei este axarea conținuturilor pe creația propriu-zisă, direcție subliniată ritos de la bun început. Astfel că e firesc să găseşti un grupaj de poeme lângă o piesă de teatru sau o nuvelă, toate fiind în fond texte reprezentative din scriitori aparținând unor generații diferite. Vârsta şi orientarea politică nefiind un criteriu restrictiv. De pildă, Gellu Dorian începe, în primul număr, periplul liric cu 20 de poeme reunite sub titlul *Pustia*, versuri de o rafinată şi pătrunzătoare reflexivitate. Ele „alternează” cu *Fragmentele de cer* ale lui Bedros Horasangian într-o consonanță a liricului cu epicul evaluat cu eleganță stilistică specifică. Aşa încep *alternanțele,* continuate apoi de semnături prestigioase, eşalonate pe filele celor patru numere: de la Ana Blandiana, Alexandru Cistelecan, Liviu Antonesei, George Vulturescu şi Luca Pițu la Bedros Horasangian, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian, Simona-Grazia Dima şi Mircea A. Diaconu; asta ca să ne limităm la numele cele mai sonore. Eseul lui Iulian Boldea despre Grigore Alexandrescu prilejuieşte autorului o incursiune în „jocurile şi limitele convenției poetice”. Paginile de proză ale lui Constantin Arcu şi Ştefan Doru Dăncuş premerg traducerilor din Rabindranath Tagore semnate de Olimpia Iacob la încheierea primului număr. O importantă contribuție la sumarul celor patru numere şi-o aduc scriitorii şi poeții clujeni în frunte cu Horia Bădescu şi Vasile Gogea. Sprinteni în exercițiul ludic se dovedesc Ioan Negru cu poemele lui construite pe declicul repetitiv şi Gabriel Cojocaru cu versurile închinate memoriei lui Ion Stratan. Dintre clujeni, mai semnalăm pe Adrian Popescu, Ovidiu Pecican, Alexandru Jurcan, Radu Țuculescu, Iulian Dămăcuş, Rodica Marian, Letiția Ilea, Vianu Mureşan şi Viorel Dădulescu.

Coperta şi concepția grafică sunt sobre, de ținută adecvată conținutului şi aparțin lui Şerban Popin şi Zoltan Munteanu-Racz. Aceleaşi însemne de desing computerizat se regăsesc şi pe site-ul www.revista-alternante.de, deoarece revista *Alternanțe* ține pasul cu moda timpului şi înțelege să-şi reverse fondul de idei şi în „alternanțe” electronice.

Adrian Țion

■

Black Pantone 253 U

Virgil I. Bărbat - un gânditor de referință

Andrei Marga

În volumul colectiv *Cunoaştere şi acțiune. Profiluri de gânditori români* (Dacia, Cluj-Napoca, 1986), pe care l-am inițiat, am pus în relief clujeni care au reflectat asupra condițiilor de posibilitate a ştiinței, însă nu l-am reținut pe Virgil I. Bărbat. Ca student, găsisem o conferință a sa (*Premisele umane ale culturii moderne*, 1927), care mi-a rămas în memorie, dar era prea puțin. Reținusem, apoi, din scrierile sale, mai ales teza de doctorat (intitulată *Nietzsche. Tendances et problemes*, 1911) - una dintre primele monografii consacrate lui Nietzsche. Mai târziu (în *Introducere în filosofia contemporană*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1988) l-am socotit reprezentativ pentru interpretarea psihologistă a operei celebrului filosof. Un student clujean din anii şaptezeci s-a ocupat de scrierile lui Virgil Bărbat într-o lucrare de licență, fără să poată stîrni, nici el, interesul noilor generații. Nici chiar fostul asistent al lui Virgil Bărbat, George M. Marica, extrem de învățat, dar prea reținut, nu mai aducea decât cu voce stinsă vorba de profesorul său.

Aveam să-l descopăr însă pe Virgil Bărbat ulterior, când am reconstituit receptarea pragmatismului american în cultura română (din volumul *Reconstrucția pragmatică a filosofiei*, Polirom, Iaşi, 1998). Mi-am dat seama că el a fost unul dintre intelectualii români cei mai atenți la performanțele americane. Am socotit cele două volume în care Virgil Bărbat a abordat cultura Americii - *Imperialismul american. Doctrina lui Monroe* (1920) şi *Dinamism cultural* (1928) - drept momente distincte ale receptării Americii în cultura română şi în spațiul Europei Centrale. Apoi, când, în calitate de rector, am înființat specializarea „studii americane" (1994), la Universitatea Babeş Bolyai, am reunit într-un volum americanistica autohtonă (vezi Alina Branda, coord., *Studii de americanistică*, EFES, Cluj-Napoca, 2001) şi am repus în circulație scrieri ale lui Virgil Bărbat.

Ştiam, însă, din consultarea arhivelor, că Virgil Bărbat a fost nu doar primul profesor de sociologie, etică şi estetică al Universității româneşti din Cluj, cu o pregătire în lărgime care şi astăzi i-ar putea face invidioşi pe confrați. Ca pretutindeni, mulți ajung profesori, dar puțini sunt personalități reale, care pot să conceapă instituții şi să le construiască. El a fost o personalitate prodigioasă, un manager inovativ, ba chiar un lider de generație, putem spune. Între altele, lui i se datorează, de fapt, organizarea Extensiunii Universitare, despre care a şi scris o carte (*Extensiunea universitară*, 1926) informativă şi astăzi.

Odată cu generația mea de studenți, sociologia a luat un nou start la noi. Ca şi în alte țări, sociologia se lăsa acum dominată de obsesiile metodologiei, încât nu mai aborda societatea, ci eventual probleme sociale. Prin comparație, Virgil Bărbat era mai mult decât un sociolog obişnuit, el era un gînditor. El a cultivat sociologia după o temeinică instrucție în istorie, filosofie şi teoria culturii, încât, de la început, a putut să întrețină un discurs propriu-zis sociologic despre societate. El cunoştea bine specificul sociologiei în raport cu istoria şi filosofia, dar familiarizarea cu metodologia disciplinei, care era certă, nu-i inhiba efortul de a da imaginea asupra societății ca întreg, care este, de fapt, însuşi obiectul sociologiei. Altfel spus, la Virgil Bărbat mai găseşti gândirea sociologică preocupată de aspecte tehnice, dar plină de cultură şi de grija conceptualizării realității, care are capacitatea să propună soluții societății.

Pe măsură ce am înaintat în înțelegerea scrierilor lui Virgil Bărbat, am resimțit ca datorie să readuc în atenție personalitatea sa, uitată în pofida anvergurii de gânditor pe care i-o atestă scrierile. Se spune că în România gânditorii veritabili trebuie să moară pentru a fi recunoscuți. Cu Virgil Bărbat nu s-a întâmplat nici măcar aceasta. Presupun că dacă l-ar fi avut pe Virgil Bărbat printre vârfuri, dincoace de 1931, când el se stingea la numai 52 de ani, însăşi istoria universității clujene ar fi evoluat altfel. Aceasta pentru că el absorbise o neobişnuit de întinsă cultură literară, istorică şi ştiințifică şi-şi elaborase o viziune sociologică şi filosofică, de care este nevoie în vremuri de reorganizări. Căci în astfel de vremuri, nu atât însuşirile rapsodice, cât forța gândirii sistematice este hotărâtoare. Între altele, Virgil Bărbat a folosit devreme, după stagii fructuoase în Elveția, Germania şi SUA, toate cele trei limbi moderne majore - engleza, franceza, germana - precum şi şansele de informare corespunzătoare, în serviciul unei concepții proprii. În locul unei astfel de concepții, a prevalat uneori la Cluj - ceea ce s-a acuzat deja în critica literară interbelică, dar este valabil pe o scară mai întinsă, până astăzi - un fel de pozitivism provincial, care ia descrierea şi acomodarea la trenduri drept scop final al cunoaşterii. Acest pozitivism a marcat uneori puncte în raport cu ideologizările care au survenit în timp, dar nu a izbutit să consacre o viziune cuprinzătoare.

Plecând tocmai de la asemenea considerente, în intervenția de față vreau să aduc în atenție opera lui Virgil Bărbat şi, în acest scop, reevaluez contribuțiile sale, ținând seama de evoluțiile înregistrate ulterior în semnificativele sale teme. Voi examina într-un spațiu rezonabil, cât mai strâns legat de textul scrierilor tipărite, interpretarea dată de Virgil Bărbat lui Nietzsche (1), pentru a continua cu abordarea Americii (2), a înainta, apoi, cu abordarea societății româneşti (3) şi a încheia cu concepția sa despre educație (4).

1

Puțini mai ştiu că Virgil Bărbat a dat una dintre primele monografii consacrate operei lui Nietzsche. Volumul *Nietzsche. Tendances et problemes* (Rascher & Cie., Zürich und Leipzig, 1911, 448 p.) este o cercetare cuprinzătoare, scrisă în franceză, cu citatele în germană, a scrierilor unui autor ce-şi încheia viața în 1900, dar a cărui capacitate de efort n-a mai fost aceeaşi din 1888, după ce, în 1869, la vârsta de abia 25 de ani, fusese numit profesor de studii clasice la Universitatea din Basel. Virgil Bărbat a folosit ediția *Nietzsches Werke* (C. G. Naumann, Leizig, 1906), ediții de scrisori (*Nietzsches Gesammelte Briefe*, Schuster & Loefer, Berlin und Leipzig, 1902-1905 şi Insel, Lepzig, 1908-1909) şi relatări ale nefastei surori a lui Nietzsche, Elisabeth Förster-Nietzsche, sub titlul *Das Leben Friedrich Nietzsches* (C.G.Naumann, Leipzig, 1895-1904). El cunoştea observațiile profundei cărți a lui Lou von Salome (*Friedrich Nietzsche in seinen Werke*, 1894), care avea să fie cheia înțelegerii ulterioare a lui Nietzsche, de la Karl Jaspers (*Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Fhilosophierens*, 1936) încoace (vezi prezentarea exegezei nietzscheene din Andrei Marga, *Introducere în filosofia contemporană*, Polirom, Iaşi, 2002, pp.42-56, şi Andrei Marga, *Fhilosophie der europäischen Einigung*, Cluj University Press, 2009, pp.60-84). El cunoştea, desigur, urmele lăsate de Nietzsche la Leipzig, inclusiv impresiile foştilor profesori ai acestuia.

Nu se pune problema comparării rezultatelor lui Virgil Bărbat cu cele de astăzi, dependente de excelenta ediție Colli-Montinari, ce include multe inedite şi este, pe bună dreptate, referința mondială, fiind cea mai completă. Cu sursele pe care le-a avut la îndemână, Virgil Bărbat a dat, însă, o interpretare a operei lui Nietzsche ce s-a plasat la nivelul receptării de atunci, când accentul, la puțini ani de la dispariția filosofului, se punea pe observarea conținutului scrierilor sale. Să sesizăm contururile acestei interpretări.

Virgil Bărbat lasă deliberat în afara considerării scrierile de după 1888 ale lui Nietzsche, din „perioada de boală şi slăbire completă a individualității sale"(p.13). El localizează filosofia conturată a lui Niezsche în *Originea tragediei* (1872) şi o vede desfăşurându-se, într-o certă continuitate, până în 1888. Nietzsche este privit, plecând de la propunerea lui Deussen, ca „natură creativă", care a trecut de la filologie, spre care îl îndrumase vestitul clasicist Ritschl, la filosofie. Nietzsche devine filosoful Nietzsche odată cu o lectură a lui Schopenhauer, din care reține nu metafizica, ci ideea „voinței de putere, care îl ajută să înfrângă scepticismul filosofic" (p.49). În fapt, Nietzsche leagă „seriosul" şi „gravitatea", inspirate de Schopenhauer, cu ideea personalității puternice, sugerată de Wagner. Aşa cum denotă programul pe care şi-l trasează după sosirea la Basel, Nietzsche se opune „filistinismului" („Philister zu sein" i se pare cel mai demn de oprobiu!) şi va combina apoi, în *Originea tragediei*, „spiritul ştiințific şi simțul moral cu dorința de a justifica civilizația înaltă" (p.72). Odată cu desprinderea de Wagner, când îşi dă seama că morala pe care o apără nu este cea a compozitorului (p.151), Nietzsche trece nu numai la exprimarea unei viziuni proprii, ci şi la o manieră proprie de exprimare: cea a fragmentului. Pentru el, „gândirea este expresia temperamentului, a voinței proprii de putere"(p. 150).

Virgil Bărbat aplică însăşi abordării filosofiei lui Nietzsche postulatul după care gândirea este expresia temperamentului. Regula sa este aceasta: „vom considera, deci, fiecare scriere a lui Nietzsche şi vom reține ceea ce era Nietzsche în momentul scrierii, adică ceea ce gândea el asupra lucrurilor şi asupra oamenilor în acel moment. Apoi, vom reuni fragmentele în stare să ne informeze asupra a ceea ce Nietzsche voia în cutare epocă"(p.155). După ce captează ceea ce, din punctul său de vedere, este mai caracteristic de a lungul scrierilor lui Nietzsche - de la *Filosofia în epoca tragică a grecilor* (1872-73), trecând prin *Considerații inactuale* (1873), *Omenesc, prea omenesc*(1876), *Ştiința veselă*

24 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

(1882), *Aşa vorbit-a Zarathustra* (1883-1885), *Dincolo de bine şi de rău*(1886), *Despre geneologia moralei* (1887), la pamfletele împotriva lui Wagner, *Amurgul idolilor* (1888), *Ecce homo* (1888), proiectul de reevaluare a tuturor valorilor, a cărui primă concretizare era *Antichristul* (1888), şi la reflecţiile asupra Europei - Virgil Bărbat trage o concluzie proprie. Chiar şi în scrierile dinspre sfârşitul vieţii sale - ne spune el - Nietzsche prezintă filosofia trăirilor sale. Dacă este vorba de o filosofie a lui Nietzsche desprinsă de acestea - şi este, cu siguranţă - atunci, „sistemul său este de reconstituit într-un ansamblu psihologic mai puţin agresiv şi mai larg decât cel pe care îl oferea Nietzsche spre 1888. Acest ansamblu ne este oferit de ansamblul psihologic al vieţii lui Nietzsche, pe care l-am văzut derulându-se în faţa ochilor noştri în lucrarea de faţă" (p.444). Virgil Bărbat încheia cu promisiunea de a reveni cu o lucrare ce urma să profileze „sistemul filosofic al lui Nietzsche", dezlegat de chestiunea filiaţiilor şi a „dependenţelor psihologice", pe care se simţea obligat să o rezolve în volumul *Nietzsche. Tendances et problemes.* Nu a mai avut timp pentru a reveni, dar filosofia lui Nietzsche avea să-l marcheze durabil, iar scrierile ulterioare se resimt, cum vom semnala, de pe urma familiarizării cu optica nietzscheeană asupra culturii.

2

Se ştie puţin cât de temeinică a fost preocuparea lui Virgil Bărbat de a cunoaşte cultura americană şi faptul că una dintre scrierile sale de început este consacrată Statelor Unite ale Americii, cu dedicaţia: „celor mai buni prieteni: prietenilor din America". Este vorba de volumul *Imperialismul american. Doctrina lui Monroe* (Cartea Românească, Bucureşti, 1920, 220 p.). După propria mărturisire, cartea a fost scrisă la revenirea din America, unde zăbovise mai mult de un an, până în 1912, dar a fost publicată, ţinând seama şi de restricţiile anilor de „neutralitate" a României, în contextul de după Primul Război Mondial. Este o carte care ne plasează complet în lumea de după Primul Război Mondial, cu controversele României de atunci şi cu informaţiile disponibile ale acelei vremi, încât trebuie evaluată plecând de la acestea.

Dacă monografia Nietzsche participa la inaugurarea cercetării filosofiei „voinţei de putere" şi a „depăşirii omului", noua carte a lui Virgil Bărbat participa la inaugurarea cercetării relaţiei dintre Europa şi America după prăbuşirea întâietăţii economice, politice şi militare a Europei în lume, odată cu Primul Război Mondial. Este contextul în care Woodrow Wilson aduce proiectul său de reorganizare a Europei pe baze ce revin de fapt la Kant. Idealismul cunoscutelor puncte din proiectul wilsonian era o ofertă nouă şi îmbietoare. În buna tradiţie a sociologiei clasice, care se întreabă cum se transformă societăţile atunci când întâlnesc impulsuri de schimbare de mare pondere, Virgil Bărbat pune două întrebări: „Ce înţeles are idealismul american, văzut prin prisma faptelor care l-au produs şi al rezultatelor către care tinde? Ce este acest idealism, din punctul de vedere european?" (p.6). El dă răspunsuri sprijinite de incursiuni istorice documentate la nivelul timpului său şi pe consideraţii sociologice, pe cât posibil statistice, de asemenea la acest nivel. Aceste răspunsuri culminează cu teza potrivit căreia a devenit indispensabilă „revizuirea judecăţilor pe care lumea veche şi cea nouă le au una asupra alteia" şi se conturează o „nevoie specifică" a ţărilor europene de „a da atenţie mai mare Americii şi lumii anglo-saxone în general" (p.6). America aduce înnori vaste şi de importanţă istorică, desigur, dar la aceste înnoiri raportarea trebuie să fie cu luciditate, ţinând seama de diferenţele istorice şi geografice.

Examinarea Americii - pe care Virgil Bărbat, cu *Imperialismul american. Doctrina lui Monroe,* o dă în premieră în cultura română şi între primele în cultura europeană a secolului - intervine într-un moment delimitat. Pe de o parte, în lumea nouă avusese loc o dezvoltare industrială, tehnologică şi socială pe care europenii o minimalizaseră şi care conferea americanilor o putere singulară. În aceste condiţii, Statele Unite ale Americii vin în lumea veche, răvăşită de un război devastator, pentru a pacifica, cu un proiect de refondare. Pe de altă parte, noul motor al Europei, care înlocuise Anglia secolului anterior, era Germania, dar aceasta ieşise înfrântă. În această situaţie, Virgil Bărbat caută răspunsuri la întrebări, dar răspunsurile sale aveau să fie marcate vizibil de starea cunoaşterii europene a Americii, de manifestările americane pe scena reflecţiilor şi, în plus, de parcurgerea lui Nietzsche şi, ca o consecinţă, de îmbrăţişarea definitivă a personalismului.

Virgil Bărbat se informase pe larg asupra studiilor americane de la începutul secolului al XX-lea. El ia ca referinţă, dintre expresiile reflecţiei americane, vestita carte a lui Andrew Carnegie, *Triumphant Democracy* (1888), lucrări precum cea a lui Charles W. Eliot, *American Contributions to Civilization* (1897) sau intervenţii ale fecundului autor care a fost Theodore Roosevelt, apoi cartea lui Woodrow Wilson, *The New Freedom* (1913), şi altele, iar din literatura internaţională, analize datorate lui Mary Antin, Emile Durkheim, L. Fulda, R. Kjellen, H. Muensterberger, Albert Wirth. Virgil Bărbat se încadrează în acea orientare a interesului european pentru America în care deschiderea spre noile realităţi prevala, dar circulau încă vestigiile reacţiei romantismului german. Mai târziu, cum ştim, pe scena europeană aveau să apară chiar noi detractori ai Americii (cum erau, în Anglia, Mathew Arnold, iar, în Franţa, criticii pragmatismului filosofic, la care m-am referit în Andrei Marga, *Reconstrucţia pragmatică a filosofiei*, Polirom, Iaşi, 1998, vol.I, pp.55-67), care sînt, însă, altceva.

Virgil Bărbat aparţine cu totul altui curent. El reconstituie destinul istoric al doctrinei Monroe, care prevedea, cum se ştie, concentrarea SUA asupra emisferei vestice şi evitarea implicării în nesfârşitele conflicte europene. Virgil Bărbat se arată nemulţumit de idealizarea reglementărilor americane de drept, concentrate în jurul libertăţii fără obligaţii a individului, pe care o găseşte în articole ale lui Nicolae Iorga de la începutul secolului, bunăoară. Idealizării de la distanţă, el îi opune argumentul că SUA beneficiază de circumstanţe istorice şi geografice, care protejează naţiunea proprie, ce nu este în primejdie, dar, în Europa, cosmopolitismul ar fi riscant. „Politica europeană, în America, este în mare parte inutilă, fără rost; politica americană în Europa este o ruină materială şi naţională a popoarelor mai mici şi a celor mai mari poate, mai târziu, sau cel puţin a multora din ele" (p.187). Făcându-se ecoul lui Nietzsche, Virgil Bărbat credea că pacifismul american ar prefigura o societate în care „toţi vorbesc englezeşte", iar „cei mai luptători, mai tari" sunt favorizaţi, şi susţine că în cultura germană, axată pe afirmarea naţiunii, se află soluţia potrivită pentru Europa (pp.186-187). El aduce un elogiu culturii germane pe când se adoptau tratatele de la Versailles . „Pentru moment, însă, suntem cu toţii germani, credincioşi ai unui singur ideal, cel naţional, singurul în care am găsit sprijin necondiţionat în ceasurile grele şi bucurie nepătată în cele de reuşită. Să fim sinceri: Germania cea învinsă cu armele, a ieşit învingătoare sufleteşte!"(p.209). Evident, Virgil Bărbat subestima implicaţiile înfrângerii militare pentru Germania, ce avea să intre curînd în turbulenţele ce au culminat cu alunecarea în naţional socialism.

În chip evident, Virgil Bărbat are în vedere, polemic, un curent de încredere în organizarea americană a vieţii ce s-a format după războiul de secesiune, care exalta virtuţiile acesteia şi anticipa că ea va fi îmbrăţişată de întreaga lume. Şi americani şi neamericani alimentau acest curent. Virgil Bărbat venea din atmosfera de la Carpaţi, tatăl său fiind învăţător din preajma Braşovului, stabilit la Brăila. Opţiunile sale s-au format în jurul convingerii valorii de neînlocuit a naţiunilor, pe care studiile în Elveţia şi contactul cu filosofia lui Nietzsche au consolidat-o. El priveşte America prin prisma acestei optici (vezi p.20). Cum se explică, însă, evaluarea sa atât de favorabilă Europei într-un moment dramatic pentru aceasta şi exagerat de suspicioasă în privinţa rolului potenţial al Americii pe bătrânul continent?

Pe de o parte, în mod limpede, Virgil Bărbat a văzut în americanismul timpului un liberalism individualist, dizolvant în implicaţiile lui, oricum neprielnic pentru coeziunea unei naţiuni europene, care-l preocupa în primă linie. El era însă destul de lucid încât să recunoască superioritatea democraţiei americane. „America ne-a învăţat - scria el - marele lucru că o democraţie, ca să poată trăi cu succes, trebuie să se gândească tot atât de mult la producţie cât la împărţeala bogăţiei publice, lecţie pe care să nu o uităm" (p.200). Dar înţelegerea culturii americane, chiar a acestei democraţii, nu era lărgită destul, Virgil Bărbat preluînd neprecaut unele interpretări din context. De aceea, el ajunge să dea sentinţe deja depăşite, pe care Haşdeu, la noi, le mai împărtăşea, de felul „America n-are decît civilizaţie; cultură, suflet format la şcoala frumosului, a binelui şi a adevărului, ea n-are încă" (p.31) sau „libertatea americană n-a avut nici o valoare morală" (p.200). Sunt sentinţe care, evident, nu se susţin când este vorba de o cultură cu rădăcini puritane, în general iudeo-creştine, cum a fost cultura americană la începuturile ei. Este adevărat că Virgil Bărbat putea să invoce ce avea în faţă, de pildă reflecţiile lui Andrew Carnegie sau Theodor Roosevelt, iar în faţă avea acel „individualism aspru (*rugged individualism*)" de care avea să vorbească Herbert Hoover mai târziu, şi nu încă „individualismul colectiv" - adică orientat spre cooperare, pe care îl teoretiza Louis Brandeis (în *True Americanism*, în Perry Miller, ed., *American Thought. Civil War to World War I,* Rinchart & Co, New York, Toronto, 1954, p.341) - ca propriu Americii.

Sub influenţa sesizabilă a lui Nietzsche, Virgil Bărbat face un întreg proces „pacifismului" originat în doctrina Monroe. Acesta nu l-a împiedicat, de pildă, pe Roosevelt să intervină în state din America Latină (p.127). Virgil Bărbat împărtăşeşte evaluarea preşedintelui francez Poincare, după care această doctrină, „din defensivă cum era la început, a trecut apoi la intervenţionism şi de la acesta la cucerire, iar ţările sortite să sufere mai întâi efectele acestei transformări au fost acelea din America Centrală" (p.136). Virgil Bărbat credea, în general, că „pacifismul" atrofiază voinţa naţiunilor şi

Black Pantone 253 U

confuzionează viața internațională.

Pe de altă parte, Virgil Bărbat era, firește, impresionat de faptul că reorganizarea de după război a Europei îmbrățișa principiul autodeterminării naționale. El era prea tributar, însă, teoriei de atunci a „imperialismului", stârnită de istoriografia Americii de Sud, pentru a mai trage consecințe din împrejurarea că tocmai președintele american Woodrow Wilson era promotorul principiului autodeterminării naționale pe bătrânul continent. Acest principiu provenea, desigur, din filosofia kantiană, dar era meritul americanilor de a-l fi pus în aplicare. Nu se pătrunsese pînă atunci nici în arhivele Nietzsche, cum avea să se facă peste decenii (vezi Manfred Riedel, *Herkunft und Zukunft Europas. Nietzsche in unserer Zeit*, „Studia Universitatis Babeş-Bolyai", Philosophia, Cluj-Napoca, 1991), pentru a observa că însuşi filosoful „voinței de putere" vedea viitorul Europei într-o unificare pe baze democratice.

Virgil Bărbat avea însă onestitatea de a lăsa deschis un proces al cărui deznodământ încă nu-l putea prevedea. El era foarte preocupat de soarta națiunilor mici într-o lume în care marile puteri făceau legea şi lăsa deschisă perspectiva în care „se va împlini o nouă împărțeală a avuțiilor pe pământ, o împărțeală mai conformă cu nevoile actuale ale fiecărui popor, iar nu cu statutul de proprietate rămas de la veacurile cele oarbe din trecut" (p.213). Aceasta rămânea doar o speranță în fața căreia realitățile luptei națiunilor se impuneau pentru el în mod indiscutabil.

Tema lui Virgil Bărbat nu s-a închis, însă. Desigur că europenii aveau să-şi dea seama că America nu este „dictatura dolarului", cum credea Dickens, ci o democrație ce nu are alți concurenți decât tot democrația şi pe care aveau să şi-o asume (vezi simptomatica argumentare a lui Ralph Dahrendorf, din *Democracy and Society in Germany*, 1965), corectând explicit înțelegerile trecutului. Ei au reflectat şi mai târziu asupra întâlnirii nu fără tensiuni dintre cosmopolitismul, ce urcă de la Jefferson şi John Adams, la Kennedy şi Clinton, şi abordarea reprezentată de președintele de Gaulle, axată pe promovarea națiunii (vezi Catherine Durandin, *La France contre l' Amerique,* Presses Universitaires de France, Paris, 1994). Mai nou, unii dintre cei mai importanți teoreticieni actuali ai democrației (vezi, de pildă, Pierre Mannent, *La raison des nations. Reflexions sur la democratie en Europe*, Gallimard, Paris, 2006) reiau tema națiunii drept cadru indispensabil al democrației. Virgil I. Bărbat a participat, cu siguranță, la deschiderea acestei teme de reflecție a lumii de astăzi.

Faptul că Virgil I. Bărbat voia ca europenii să învețe din experiența americană este, însă, la fel de cert ca şi critica pe care el a adresat-o unei anumite faze, cea de la începutul secolului al douăzecilea, din evoluția conştiinței de sine americane. Dovada o avem cu alte două scrieri ale sale.

Este vorba, mai întâi, de prefața la traducerea pe care el a făcut-o din scrieri ale președintelui Universității Harvard, Charles W. Eliot, cu care intrase în legătură personală. Este vorba de conferința *Religia viitorului* (pe care o şi publică la Editura Marea Fabrică Ancora, Brăila, 1920), cu o prefață în care a elogiat punerea religiei în legătură cu viața oamenilor din diferite epoci (p.17). După toate indiciile, distincția dintre „religii fixe" şi „religii reformiste" (pp.5-12), pe care Virgil Bărbat o teoretiza atunci, este inspirată de „religia transformistă" a vestitului intelectual american. Oricum, şi astăzi celebrăm meritele lui Charles W. Eliot (vezi, de pildă, veritabilul best seller al lui Louis Menand, *The Metaphysical Club. A Stoıy of Ideas in America*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2001, ce reconstituie, pe mai mult de cinci sute de pagini, începuturile pragmatismului filosofic). Virgil Bărbat a avut meritul de a fi atras din timp atenția, la noi, asupra importanței extraordinare a operei educaționale a celui care a consacrat definitiv Harvardul.

Este vorba apoi de volumul *Dinamism cultural* (Lepage, Cluj, 1928), în care Virgil Bărbat îşi asumă că societatea poate fi ameliorată nu mărind puterea autorității, ci „întărind conştința datoriei în fiecare membru al comunității, făcându-l de timpuriu şi pretutindeni un părtaş inteligent al operei urmărite de toți" (p.5-6), pe calea educației şi culturii. El vedea în „problema culturii" nu doar o problemă a specialiştilor, ci „problema poporului întreg, problema cea mare a fiecărui popor, în ea mijind răspunsul la toate întrebările, mari şi mici, ale vieții omeneşti" (p.6). Astăzi, suntem după „cotitura culturală" a lumii civilizate (semnalată de Friedrich H. Tennbruck, cu *Die kulturellen Grundlagen der Gesellschaft*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1989), încât această optică nu poate fi decât salutată, ca premonitorie. Iar punctul de sprijin al abordării vieții româneşti Virgil Bărbat îl găseşte în SUA. Sociologul clujean elogiază, în termeni aproape superlativi, faptul că „America este țara în care universitățile au părăsit vechiul lor separatism şi au început a se amesteca în viața poporului care le susține", ceea ce le-a conferit un rol reformator în societate. „Pe câtă vreme profesorul tip de la universitățile din Germania, de exemplu, se închide în cercul cercetărilor şi colegilor lui, profesorul tip din America este veşnic în căutarea împrejurărilor sociale, în care ar putea altoi rezultatele specialității lui şi a face din aceasta din urmă ceva viabil, o operă omenească trăită, iar nu un simplu capitol de manual, cum este cazul cu confratele lui european" (p.117). Virgil Bărbat a văzut experiența americană în complexitatea ei şi nu ezitat să o considere o referință de neocolit pentru europeni.

■

Black Pantone 253 U

Politicieni și cerșetori

Petru Romoșan

La începutul anilor '90, occidentalii erau şocați de indiferența românilor la soarta copiilor abandonați în orfelinate. Pe drept cuvânt. Dacă nu eşti capabil să-i protejezi pe cei mai slabi, pe cei fără apărare, nici nu meriți altceva decât un scuipat. De ani buni, locuitorii marilor oraşe vestice, de la Paris, Roma şi Madrid până la Washington şi Buenos Aires, sunt şocați de agresivitatea cerşetorească a romilor din România, care s-au răspândit cu zecile de mii pe toată planeta. Desigur, ies din discuție romii care muncesc cinstit în Italia sau în Spania. Occidentalii mai puțin şcoliți, mai simpli, adică majoritatea, confundă „români" şi „România" cu cerşetorii din metroul parizian sau de pe Champs-Elysees, ori cu cerşetorii din fața bisericilor de pe cele două continente americane. Se înşală? Numai în parte. Pentru că aceşti romi răspândiți cam prea organizat prin lume sunt numai o parte a României.

Dar să fim drepți. Cât de mare e distanța dintre prestația cerşetorilor români din diferitele capitale bogate ale lumii şi prestația „politică" a lui Traian Băsescu, Victor Ponta, Elena Udrea, Cristian Boureanu, Ludovic Orban, Mircea Toader, Gabriela Vrânceanu Firea şi toată fauna? Nu sunt şi aceştia din urmă, politicienii, cu cei vreo 600 (şase sute !) de parlamentari burtoşi, fălcoşi şi rotunzi, fără expresie umană, agramați, plus miile de consilieri, de directori, de secretari şi secretare de toate gradele până la cea mai modestă comună (7,5 % din PIB ar fi numai salariile acestora, fără să li se ştie numărul exact), tot nişte cerşetori agresivi care vor un ban pe care nu l-au muncit? Cam câte mii, zeci de mii dintre aceştia ar trebui să treacă prin „uzina" DNA şi să ajungă în puşcărie şi cu averea confiscată extins ca să ne apucăm să gestionăm cât de cât decent, normal „sărăcia şi nevoile şi neamul"?

Şi dacă noi, cealaltă parte, partea învechită - pentru că „omul nou" n-a reuşit să înlocuiască total „omul vechi" -, nu reuşim să ne adaptăm la acest zoo politic, amestec de puşcărie şi spital, de ce occidentalii ar trebui să se obişnuiască cu agresivitatea cotidiană a țiganilor noştri expediați organizat? Care, de altfel, nu sunt nici pe departe toți de etnie romă... Cine i-a trimis în Guvern, în Parlament, în Consilii pe toți anonimii penali de care se pare că nimeni şi nimic nu ne mai poate scăpa? Oare nu tot aceia care s-au ocupat de răspândirea „patriotică" a țiganilor în tot Occidentul, în Europa de Vest, în America de Nord şi în America de Sud? Cine sunt cei care compun de atâta amar de vreme, de pildă, Consiliul General al Bucureştiului, cine şi cu ce scopuri i-a scos în față, cum sunt aleşi aceşti ipochimeni care manevrează miliarde de euro?

Să facem şi puțină istorie. După 1948, Securitatea şi Partidul au înlocuit brutal, trimițând sute de mii de oameni în puşcării, vechile clase „exploatatoare", care erau legate de „Occidentul putred". Securiştii şi comuniştii s-au mutat în casele „exploatatorilor" şi s-au pus pe făcut politică, cultură, economie totalmente controlată - o bravă lume nouă. Şi cum Securitatea şi Partidul (unic - era de-ajuns!) au fost fabricate de la zero de sovieticii ocupanți, de ruşi, în câțiva ani, puțini, România s-a orientat spre Uniunea Sovietică (un pseudonim al Rusiei imperiale) şi, astfel, tovarăşul Ion Iliescu, fiul unui cunoscut agent sovietic în ilegalitate, preşedintele democrat de tranziție cu trei sau patru mandate, a putut
să-şi facă studiile la Moscova. Ocupanții ruşi s-au servit din plin de minorități, de cea evreiască, de cea maghiară, de cea germană, de foarte numeroasa minoritate romă ca să pună şaua pe România vecină şi ortodoxă, pe care le-o cedase generos şi cinic Winston Churchill, ca să păstreze pentru Imperiul Britanic Grecia, pentru că avea muşte războinice mai vechi în cap.

Ministerul de Interne, Securitatea, Armata, dar şi Partidul au fost înțesate cu minoritari şi cu copiii cei mai săraci ai satelor. A fost şi o selecție inversă, „pe dos", căci aleşi au fost cei mai tâmpiți, cei mai răi, după deja binecunoscutele directive NKVD. Lumea a fost întoarsă „revoluționar" cu fundul în sus pentru 50 de ani, pentru 100 de ani - definitiv? Totuşi, după Sfinții Părinți, răul nu e niciodată definitiv, nu e complet şi nici nu învinge până la urmă.

Iar azi ce avem? O pletoră de oligarhi, un fel de prinți, un fel de boieri de lume nouă, postrevoluționară, de tranziție, baroni regionali şi principi de Centru, interlopi sadea, prădători care-şi dispută între ei hălci ale țării, ale Guvernului, ale Parlamentului, pe baza grămezilor, „mormanelor" de bani adunați prin furt, prin abuz, prin contracte cu statul, prin şantaj, prin fărădelege. Occidentalii care au venit în număr mare în România după 1989, în câteva valuri, cu cine au intrat în legătură, cu cine au făcut afaceri, pe cine au susținut şi mai susțin încă? S-au întâlnit cu Securitatea mai ales, pentru că Partidul a fost scos în afara legii foarte repede, lideri comuniști importanți au fost băgați în închisoare la inițiativa Securității, care a şi făcut Revoluția în colaborare cu străinii după ce aceştia îi promiseseră că o vor salva, lucru care s-a şi petrecut. S-a schimbat în ultimii 10-15 ani - perioada Năstase-Băsescu - ceva? Da, bineînțeles. Toți banii au ajuns numai în buzunarele oligarhilor. Populația a sărăcit dramatic, mai ales în ultimii 5 ani.

De ceva vreme, după vechea promisiune a lui Băsescu „la țepe în Piața Victoriei!", oligarhii se împuținează, sunt arestați. Dan Voiculescu, unul dintre cei mai puternici oligarhi ai României, a fost spulberat zilele trecute de o foarte severă decizie de justiție : condamnare la 10 ani şi confiscarea extinsă a averii. Marea lui vină pare să fi fost extinderea nemăsurată a puterii media, cuprinzând şi cea mai influentă televiziune de ştiri din ultimii ani, Antena 3 - şi toate au, evident, legătură cu campania electorală în curs. Sandu Anghel, zis Bercea Mondial, un oligarh rom, cel mai bogat om din județul Olt (cf. procurorul Eugen Iacobescu), e condamnat pentru mulți ani şi are aproape toată familia în puşcărie. În cazul său nu s-a pronunțat încă o confiscare extinsă a averii - o impozitare grea dar legală, cerută, de altfel, de trei ani de procurorul Iacobescu. Poate şi pentru că a împărțit-o cu politicienii înainte de a fi condamnat. Sorin Ovidiu Vântu, un alt oligarh dedulcit la proprietăți media, e şi el pentru a doua oară după gratii, dar confiscările în cazul său sunt necunoscute. Adrian Năstase şi Relu Fenechiu, doi oligarhi ai politicii, prind mucegai în puşcărie. Avem de-a face cu un judiciarism de tip spectacol pentru săraci, circ mai mult, pentru că nu prea mai e pâine, dar proiectele economice, viziunea politică şi istorică, precum şi capacitățile practice de a le pune în aplicare lipsesc cu desăvârşire.

Şi care e distracția principală a oligarhilor care nu sunt încă închişi, dincolo de cluburile de fotbal, de proprietăți în Capitală, la munte şi la mare, de televiziuni proprii, de mari restaurante care le aparțin, de conturi în exotice paradisuri fiscale? Ei bine, cel mai tare îi amuză alegerile zise democratice. E ca un fel de turnir cavaleresc de bâlci, cu televiziuni, cu agonie şi extaz online, campanii cu poze kitsch, cu țâpuriturі colorate, în care marii bandiți ai României, interlopii, la umbră, ferit, îşi încordează muşchii financiari. Şi-şi trimit în scenă, la cerşit voturi, politicienii arondați, cumpărați, într-un chip care seamănă uluitor cu cerşitul din metrou sau de pe treptele bisericii.

Ne-am cam plictisit. Ne-am săturat de-a binelea. Mulți dintre noi, câteva zdravene milioane, au plecat, temporar sau definitiv. Să alegi între Victor Ponta şi Elena Udrea sau între alții ca ei, după ce i-ai îndurat pe Iliescu, pe Năstase, pe Băsescu, e totuşi prea mult. Cum să mai votezi fără să vomezi?

Text preluat de pe blogul Editurii Compania

■

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Râsul lui Patapievici

Puși Dinulescu

Râsul lui Patapievici pare mai degrabă râsul unui mort. Acelaşi îngheț siberian, aceeaşi oroare de băşcălie, aceeaşi inutilă seriozitate. Aceeaşi grimasă absurdă.

Şi dincolo de asta, ca o eternă întoarcere înapoi a mortului, îl văd pe domnul Patapievici ca pe-un bătrân orb, nevăzând decât prin reminiscențele unor texte hăpăite odinioară. Călcând în ciuda lor, fiindcă i-au rămas în gât. Iar cum prin viață sunt tot felul de băltoace, unele mai nesimțite decât altele, orbul ăsta se duce damboulea, împiedecându-se ori de câte ori e nevoie şi de străchinile azvârlite sau numai abandonate pe-acolo.

El totuşi ne-a sfidat şi ne sfidează într-un prezent etern. Ne sfidează ca Elodia Dinescu, de-acolo de unde-o mai fi, din prezentul ei etern.

Şi am citit undeva că domnul Patapievici pune la stâlpul infamiei băşcălia!

Şi-e frică, nu-i aşa? Şi-e frică de băşcălie! Nu mă mir! E normal. Băşcălia demască! Băşcălia e ca vulpea, care se pişă pe arici, ca să iasă monstrul la lumină, ca să vedem ce mai face el atunci cu țepii lui inexpugnabili cu tot!?

Şi-e frică de ridicol, nu-i aşa? Şi-e frică de băşcălia noastră românească, băşcălie cu care-am rezistat şi turcilor şi nemților şi grecilor şi ruşilor şi comuniştilor!

Băşcălia, poate mai mult decât fuga sau decât cultura snobilor a ținut şi ține stindardul sus. Fiindcă băşcălia e populară şi de bun simț şi a intrat în cultura noastră majoră. Băşcălia e-n Creangă şi Caragiale, băşcălia temperată de un sarcasm olimpian este chiar şi-n Mihai Eminescu, pe care-l iubeşti atât, domnule Patapievici şi de care te-ai îndrăgostit ca boul de biciul căruțaşului.

Şi-e fridcă de ridicol, totuşi, nu-i aşa? Asta e bine! Şi mă gândesc, mă duce şi pe mine gândul la boul ăla de maior de la noi din armată, care ne-a pus cu mare sagacitate limitele necesare:

- Băi, tovarăşi! Eu înțeleg spirite dă glumă. Dar, vă rog, fără *eronie*!

Sigur că *eronia* şi cu băşcălia nu-s departe, uneori fiind surori bune.

Dar apropo de râs, privindu-l pe acest ochelarist de azi, nu pot să nu mi-l amintesc pe Dulea cel de ieri.

Şi eram odată în fața ministerului, pe care-l conducea, că el îl conducea, nu vaca de Suzănica şi râdea.

Da, râdea! Dulea râdea!

Râdea cum râde calul, dac-ați văzut vreodată un cal râzând, adică fără zgomot, numai belindu-şi gura într-un rânjet enorm, dezvăluind nişte dinți galbeni, dar mari şi puternici, gata să masticheze orice. De la iarbă şi fân, până la filme de lung-metraj şi cărți, mai mult sau mai puțin dubioase din punct de vedere ideologic.

Dar Patapievici de azi, acest schelet din debaraua noastră, nu râde. El e serios tot timpul, cu excepția momentelor când i se-ngăduie să lingă tălpile pline de căcat ale mai marilor zilei, de azi sau de altădată, abia atunci ridicând spre stăpâni o privire timidă de câine bătut şi totul îndulcit cu rânjetul ăla umilit, al celui ce ştie de cravaşa stăpânului. Fiindcă e spre binele lui.

Altfel, e serios tot timpul. El scrie fişe. Mi-a spus cineva că obişnuia să ia notițe după orice, chiar şi după filme, când se dădeau filme mai haladite la Cinema Miorița, pe vremea tovarăşului Niculae Ceauşescu, atunci când zbura şi el, săracul, chiar în bătaia săgeții. El, Tovarăşul! Iar Patapievici scria, lua notițe după filme, rezistând în felul ăsta prin cultură, nu?

Dealtfel, alături de rezistența prin fugă, rezistența prin cultură a fost, după unii, marea haiducie din vremea comunistă a unora de genul sau geniul lui Patapievici, care nu numai că sunt puşi alături de rezistenții adevărați, ba chiar sunt preferați eroilor din munți, din puşcării şi din fața plutoanelor de execuție.

Dar după cum lua el notițe după tot şi după toate, parcă făceau şi turnătorii amatori sau de profesie.

Totuşi, conştiinciozitatea asta a lui cu copierea lumii şi artefactelor ei te duce nu neapărat la turnători. Fiindcă mai există şi grafomani, mulți dintre ei şi colportori, de tip Grid Modorcea, un scriitor sau mai degrabă un ziarist, care dacă aruncă la coş o hârtie, vine repede nevastă-sa, o ia din coş, i-o pune pe masă şi-l apostrofează cu această replică memorabilă:

- Ce faci, măi? E pâinea copiilor! Arunci tu pâinea copiilor la coş?

Dar Modorcea a scris, de bine de rău, vreo 70 de cărți şi astfel e mult mai aproape de Iorga sau de Florentin Popescu, ceea ce nu-i de glumă şi nici măcar de băşcălie!

De fapt, Nea Patapievici ăsta nu scrie decât articole, nu cărți, chiar dacă ia articolele şi le coase laolaltă în nişte cărți. El face un fel de *mixtum compositum* de articole, cum făceau pe vremuri Marx, Engels şi chiar Gheorghiu-Dej, în neuitatele sale *Articole şi Cuvântări*.

Dar Patapievici nu ține cuvântări, el stă în găoacea lui şi se protejează. Dealtfel îmi aduce foarte bine aminte de *Omul din găoace* al lui Cehov.

Unii traducători i-au spus *Omul în carapace* sau *Omul din carapace,* nu mai rețin exact, dar eu prefer *Omul din găoace*. Mi se pare mai plastic, chiar dacă nu-i atât de precis delimitat, fiindcă dacă o carapace e-nchisă pur şi simplu, *găoaza,* pardon, *găoacea* e semi-deschisă, plus că produce şi dulci zvârcoliri ale minții.

Găoacea ar fi legată de ou, adică mai precis partea lui tare, având şi variantele *zghioacă, sdioacă* şi *ghioacă*, dar în vremuri mai de demult *găoacea* era *mitra,* organul genital al femeiii, dar azi se foloseşte acest termen doar pentru valvele scoicilor sau pe undeva, regional, pentru golurile din brânză sau din pâine, care apar în urma dospitului. Dar sigur că *găoacea* e foarte aproape în vorbire de *găoază*, definită ca *anus, gaură, vagin* sau *cloacă*. Avem, bineînțeles, şi varianta de *găoz*. *Omul din găoace* al lui Cehov ar fi astfel şi un fel de *Omul din găoz* sau *Omul din gaură,* dar de ce nu, chiar *Omul din cur,* dacă nu deranjează cumva.

Şi dacă tot vorbim de inegalabilul Cehov, să nu amintesc şi că omul acela din carapace, din găoază sau din cur era şi el profesor şi încă şi de elină şi se mai chema şi Belikov?

Mă rog, asta e!

Dar nu de marele Cehov e vorba aici, nu, de prăpăditul ăsta de Horia Roman, cu fața lui de tocilar, de puşti premiant, dar bănuibil de vicii ascunse şi perverse, totuşi. Cu o față asimetrică, strâmb peste tot, pare tot timpul că plânge, plânge-n el natura însă, ca-n Bacovia, dar plânge fără geniu, plânge din inconsistență lacrimală.

II

Şi totuşi domnul ăsta Patapievici tot râde. Râde mereu, ca Parmeniskos ăla din Antichitate, care nu s-a mai putut opri din râs. Şi-o mai fi râzând poate şi azi, dacă Preamilostivul nu l-o fi iertat pentru păcatul lui, pe care eu unul l-am şi uitat.

L-am uitat, pentru că eu nu fac fişe, mă plictiseşte să fac asta, mai ales că mă-nfior şi-acum de cum am fost odată nevoit să fac fişe, grămezi de fişe.

Eram student în anul al patrulea la Filologie, cum se numea pe-atunci Facultatea de Litere şi dădeam examen cu Savin Bratu. Profesorul ne ceruse să prezentăm în mod obligatoriu şi fişe despre Mihail Sadoveanu. Eu, care ştiam că el pregăteşte o carte despre marele autor şi că ne foloseşte pe noi ca negri, i-am tras-o şi am procedat ca un şmenar. Adică i-am dat la examen un pachet gros de fişe, dar din care numai vreo zece erau umplute. Restul erau goale. Dar n-a avut ce să-mi facă, fiindcă el începuse cu golăniile.

Deci am terminat cu fişismul, eu jemanfişistul!

Aflu totuşi acum de pe Internet că Pitia a avut un fiu, care se numea Parmeniskos. Oare-i acelaşi cu ăla cu râsul?

Şi dacă tot e vorba de Internet, mă mai uit odată să văd dacă n-am greşit. Nu găsesc nimic despre râsul lui Parmeniskos şi nici nu mai găsesc nimic nici cu fiul Pitiei! Doar găsesc pe unul de prin secolul I sau II după Cristos, filolog, un comentator al lui Homer, parcă, şi cam asta-i!

Dar dacă l-aş întreba chiar pe Patapievici de Parmeniskos ăsta? Că el le ştie pe toate, mai ales dacă-i şoptesc negrii ce şi cum. Dar acum de unde negri dacă nu mai e director? Ce, să-i plătească din banii lui? Când era director îi plătea țara, că de-aia-i țară: să plătească, fir-ar să fie!

O! Doamne! Ce timp şi ce moravuri! O, Cicerone, unde eşti, să vezi că ca Catilina (ce savuroasă-i uneori cacofonia, nu?) mai sunt şi alții. Şi mai şi sunt şi alți scriitori, care-n dezgustul lor pentru insectele dăunătoare mai troznesc câte una, maculându-se de chitina şi sucurile ei scârboase.

Sau să fiu eu ca tâmpitul ăla de Herostratus sau ca stupidul şi caraghiosul de Caion, care s-a luat de Ion, care mai era şi Luca şi mai era şi Caragiale?

Poate sau poate chiar *may be!* Mai ştii?

Despre anti-românismul lui n-am spus încă nimic. Ce să mai spun? Este ultra-notoriu şi este şi tinicheau, care sună cel mai sinistru când coada lui de potaie turbată hălăduie prin publicațiile snobo-muiste ale acestui corupt început de mileniu.

■

28 Black Pantone 253 U

Antena 3 și răzbunarea prostului

Nicolae Iliescu

La cald, nu poți pentru ca să zici decât că nu înțelegi nimic din i-realitatea i-mediată în mijlocul căreia te bălăceşti şi te bălăcăreşti. Antena cu numărul 1, a fost primul post teveu privat apărut după anul de pomină 1990, căci mahmureala aia acrită de Soti era precum îl arăta numele, o mizerie ordinară ghiftuită de nişte necăjiți de poeți provinciali şi acoperiți. Era un canal numai de filme şi de ştiri, Antena asta, filmele erau copii - accentul pe prima silabă! Pe acea vreme funcționau destul de rentabil centrele de închiriat casete video, dispărute astăzi din uzul rațiunii şi din uzufructul afacerist. Pentru a-l prinde, recepta, trebuia să te rostuieşti de o antenă, ca objet, pe care o înălțai lângă ailaltă, fostă de bulgari. Prima emisiune la care căscai gura noapte de noapte a fost *Milionarii de la miezul nopții*, moderată de un tânăr, Marius Tucă. Tânăr ce scosese, împreună cu un concetățean de-al dumisale, Dan Diaconescu, o gazetă format A 4 *Cglinda*, transformată, parcă, în *Jurnalul Național*. Acest trust, făcut, născut, lipit, sucit, sucălit a fost primul din peisajul mediatic românesc.

Doi. Să fim extrem de lucizi şi de serioşi, avere din bani cinstiți nu se poate face în veci, e o apoftegmă. Chestia are valoare peremptorie, după cum mi-a zis mie un dobitoc de la bugetul Premăriei muncipiului Bucale. Aşa că nu am dubii de îndoială când văd gipane şi merțedesuri la stop. Nu mă încântă şi nici nu mă pasionează, maşina pentru mine este un fier cu care eventual ieşi mai repede din oraş, căci în interiorul lui, al oraşului, taxiul este mai rapid şi nu trebuie parcat. Dar pentru alți oameni care nu au nicio preocupare decât să arate şi să se arate, maşina este un vehicul social, o emblemă axiologicoasă. Întregul top 300 intră la această categorie. Precum şi alți politicieni ascunşi.

Trei. Organele de control juridic sunt puțintel supralicitate, mi se pare. Jurist-consulții, că asta ieşeau ei până în '89, erau absolvenți pe bază de dosar („materie" obligatorie la examenul de admitere !) sau proveniți din cadrele de nădejde ale miliției populare şi ale asesorilor, proveniți la rândul lor din mediile sociale defavorizate. După '90, când nu s-au mai făcut drept roman, latină, ore de cultură generală, ci numai legi care se bat cap în cap ca acum, au ieşit hoarde de absolvenți de la iuniversități de tipul „Spiru Maiorescu" pe bandă rulantă, cu examene-grilă, cu dizertații copiate, cu licențe descărcate de pe diverse site-uri şi chiar cu lucrări de masterat şi cu doctorate cumpărate de la prefesori.

Patru. Sigur că Antena 3 este partizană, dar celelalte posturi ale Puterii cum sunt? Hai să avem toți faliții noştri! O oarecare Urdea, amărâtă de fetică a unei măturătoare şi a unui camionagiu, nevastă dizvorțată a unui chelner, produce diatribe, doreşte să stabilească prințipuri. Nu are nicio importanță de unde vii, dar te ştergi pe picioare la intrare şi vorbeşti când eşti întrebat, conform căderii fiecăruia dintre noi. Poate nici eu nu am de ce să mă amestec în ciorbă, dar eu cu asta mă ocup, cu vorbele. Fătuța aiasta nu ştie nici să vorbească, amestecă, subțiază, condensează fonemele. Ar fi fost foarte utilă la o stație de amplificare a unei gări de triaj !

Cinci. Antena 3 a instigat publicul mărşăluitor la o preumblare în jurul Casei Pionierilor, acolo unde mergeam noi la navomodele, când eram mici. Atunci ne plăceau navomodelele, erau la început nişte vaporaşe din hârtie, apoi nişte bărcuțe teleghidate. Am rămas cu ceva amintiri plăcute, căci nu cred că asta este o meserie - nu neg că sunt oameni pasionați, precum Columb sau Fărnau gi Măgălaieş (Fernando de Magellan, în pronunția propriei limbi!), dar până şi Columb nu a aflat până în momentul de față unde a poposit, iar Magellan nu s-a mai întors. Unde mai pui că şi aproape şaizeci la sută dintre marinarii lui Don Cristobal nici nu ştiau să înoate! Cei de azi, absolvenții şcolii profesionale de vatmani de şalupe, „Limbricu' Mircea", sunt doar neşte aventurieri, vaporeni contrabandişti care îşi tot pierdeau carnetul de marinar ca să-şi piardă urma sau cine ştie din ce alte rațiuni (să ne amintim că erau pline gazeturile de anunțuri de-astea, „pierdut carnet marinel"!).

Şi, în sfârşit, combinațiunea cade în sarcina tuturor proştilor îngrămădiți care s-au ofuscat de prezența bieților oameni la preumblarea dominicală. Dar la aia, complet ridicolă, în sprijinul lui alde Bleşu, Pânzele lui Tezec, nu s-a uitat nimerica? Un oarecare şpicher, Turcescu parcă, şi-a permis să jignească o generație întreagă considerând-o generație de nemernici, cei care nu au făcut nimic, cei care au stat sub Ceauşescu. Porniri dacă nu fasciste, măcar fascistoide, cum se mai întâlnesc prin presa noastră cam la tot pasul. Am spus-o şi o voi repeta, aşa-zisa Dreaptă de la noi reciclează discursul legionaroid, încă nu direct, dar pe aproape, pornind de la inepția cu sfinții închisorilor şi până la împărțirea oamenilor în categorii utile şi inutile! Nu sunt la curent cu ce a realizat acest Turcescu, încerc să-l caut în vreo bibliotecă. Am înțeles că s-a ocupat de chitară, foarte bine, generația mea, „în nemernicia ei" e generația rock-ului, foarte frumos! Generația lor prin ce se caracterizează, prin şlapi, şorturi şi maiouri cu mici rucsace lipite de spinare? Generația asta a mea, cu minus-plus cinci ani o cuprinde taman şi pe a idolului dumnealui, Băse-Mondialu'! Asta a vrut să ne transmită? ■

Drumul spre isihie - Dragoș Pâslaru

De la actorie la preoție

Marian Sorin Rădulescu

Dragoş Pâslaru

Prin 1993-1994, pe când eram student la Litere, domnul profesor de literatura exilului, Cornel Ungureanu, m-a recomandat pentru rubrica de cinema de la Radio Timişoara, pe care o realizase câțiva ani. Am început atunci colaborarea cu Radio TM. Prima oară când am fost *on air* am nimerit la o ediție coordonată de doamna Adelina Elena Pâslaru (redactor la secția culturală). După emisiune, mi-a vorbit despre Dragoş, fratele dumneaei, pe care-l ştiam din filme şi-l văzusem live, cu puțină vreme în urmă, într-o fabuloasă montare teatrală: *...au pus cătuşe florilor* (regia: Alexander Hausvater). Prezentam, în acea emisiune („Radio Cocktail" se chema) filmul care mă tulburase şi încântase cel mai tare, până la acea vreme (din cinematografia românească): *Concurs*, de Dan Pița[1]. Nu am dat atunci curs invitației adresate de doamna Adelina de a-l întâlni pe fratele dumneaei, actorul Dragoş Pâslaru, care se afla, pentru câteva zile, în oraşul meu. Dar soarta a vrut altfel, şi ne-am întîlnit - întâmplător, cum se spune - în holul Universității de Vest. Era cu nepotul său de soră, care-mi era amic şi venea la proiecțiile de cinematecă pe care le organizam. Nu pot uita prima întrebare cu care mi s-a adresat: „Eşti ortodox?" I-am răspuns, nu foarte convingător, că da. Ghicindu-mi şovăiala, a adăugat: „Practicant sau... nominal?" Întrebarea sa - care, înțeleg acum, ascunde un tâlc adânc - m-a ajutat enorm să încep să desluşesc taina botezului, rostul zilei de duminică şi, de fapt, rostul fiecărei clipe. Iar actualitatea acestei întrebări, ca şi retorismul ei, n-au cum să nu fie - indiferent de gradul de înduhovnicire - *evergreen*. Tot astfel, răspunsul ce i se cuvine, este - pentru fiecare în parte - un *work in progress*.

Am păstrat legătura cu cel pe care - providențial, gândesc acum - l-am întâlnit în holul UVT. L-am vizitat când s-a retras la mănăstire (aproape de Valea Oltului), când a revenit (pentru câțiva ani) la Bucureşti, am corespondat (prin scrisori şi telefon) când am fost plecat, câțiva ani, din țară. Şi ne-am revăzut prin 2006, după care am început să-l cercetez (cum îi place să se exprime) la aşezămintele monahale de la Frăsinei şi Pătrunsa. În tot acest timp a fost - pentru mine, aşa cum ştiu că e pentru mulți - o călăuză şi-un volant neprețuit în babilonia acestui veac. După 20 de ani, l-am reîntâlnit pe Dragoş Pâslaru (care, la începutul mileniului trei, a devenit Monahul Valerian) şi în ziua în care a fost hirotonit preot (2 august 2014), la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea. După slujba de preoțire, am stat câteva clipe alături, pe treptele bisericii. Lângă noi se aflau doamna Adelina Elena şi actorul Claudiu Bleonț (Puştiul din *Concursul* lui Pița). Ne-am împărtăşit cu toții din bucuria sa. Mi-am amintit atunci o replică pe care Dragoş Pâslaru o rostea în adaptarea TV a piesei lui Horia Lovinescu, *Patima fără sfârşit*: „Nu ți s-a întâmplat niciodată să ai senzația că tot ce faci e provizoriu, că te laşi amăgit, şi că, de undeva, cândva, trebuie să răsune o chemare la care să răspunzi PREZENT?" Parte din acea chemare vor fi fost toate rolurile sale - nu puține - din teatru, film, teatru de televiziune şi teatru radiofonic. Sau implicarea în mişcarea civică anticomunistă, încă din timpul evenimentelor din decembrie 1989, culminând cu fenomenul „Piața Universității", din prima jumătate a anului 1990. Sau - mai ales - îmbisericirea minții şi vieții sale.

O vorbă din popor spune: Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus. O replică dintr-unul din cele mai izbutite spectacole de teatru din anii '80 - *Karamazovii*, în regia lui Dan Micu - mă face să cred, o dată mai mult, că omul poartă cu sine mereu ceea ce va deveni. Că, în chip tainic, întâmplările (cel mai adesea dramatice şi violente) îl pot ajuta să se descopere în chip nebănuit. M-aş opri acum la o singură secvență din acest spectacol. Karamazov-tatăl (George Constantin) îi întreabă pe doi dintre fiii săi dacă există nemurire. Îl întreabă mai întâi pe nihilistul Ivan (Alexandru Repan), care - pe un ton sec - îi răspunde că nu. „Dar diavolul?" „Nici el". Se întoarce atunci asupra fiului său mai mic, neprihănitul Alioşa (Dragoş Pâslaru), care, drept răspuns, strigă: „Există! Există!".

Însuflețit de acest „Există!" şi-a construit Dragoş Pâslaru toate personajele din teatru şi film[2], începând - pentru mine - cu miliținanul din *O lacrimă de fată* (regia: Iosif Demian). Au urmat: şeful „echipei de intervenție" din *Concurs*, banditul dubios din *Pruncul, petrolul şi ardelenii* (regia: Dan Pița), actorul din *Secvențe* (regia: Alexandru Tatos), tânărul introvertit din *Singur de cart* (regia: Tudor Mărăscu). Dar şi rolurile din *Ochi de urs* (regia: Stere Gulea) şi *Umbrele soarelui* (regia: Mirea Veroiu), unde joacă tineri surprinşi în plin proces de „recuperare morală". Rolul din *Să mori rănit din dragoste de viață* (1983) - un legionar - avea să-l pregătească pentru întâlnirea crucială cu personajul Horia Sima din *Drumeț în calea lupilor*. Filmul lui Constantin Vaeni a ieşit pe ecrane abia în primăvara lui 1990 (fusese turnat în 1988), în preajma primei campanii electorale din România postcomunistă. Era perioada mitingurilor de protest din Piața Universității, iar Dragoş Pâslaru juca un rol important în acele manifestații, unde era una din figurile cele mai respectate. A urmat mineriada, în 13-15 iunie 1990. În acele zile circulau prin centrul Bucureştiului tot felul de poze şi afişe cu actorul îmbrăcat, pentru rolul din filmul lui Vaeni, în Horia Sima. Ceea ce s-a întâmplat apoi a fost o experiență-limită, o coborâre în infern. În documentarul lui Stere Gulea (produs de Lucian Pintilie), *Fiața Universității-România*, actorul avea să spună că nu şi-a putut imagina niciodată cum oamenii pot aduna în ei atâta ură şi barbarie. Se referea la un bătrân (aprig apărător al acalmiei la care făcea apel noul regim) care îl lovea până la desfigurare pentru vina, imaginară, de a fi... legionar[3].

Oscar Wilde (citat de Nicolae Steinhardt în *Primejdia mărturisirii*) spunea că „iureşul vieții cotidiene ne împiedică să intrăm în contact cu realitatea" şi că „i-au fost necesari ani de închisoare, de izolare si singurătate pentru a putea să stea față către față cu realitatea". Şi a mai adăugat: „Se întâmplă în relația dintre ins şi realitate ceea ce se întâmplă cu oricare dintre noi când într-o mulțime de oameni zărim figura unui prieten. Îmbulzeala cea mare ne împiedică să ne apropiem de el şi piere din raza noastră vizuală, se pierde în mulțime, ni se ascunde". Pentru actorul Dragoş Pâslaru, vara anului 1990 a fost, poate, adevăratul contact „față către față" (atât cât e omeneşte posibil în această viață) cu realitatea. A mai jucat în câteva filme (*A unsprezecea poruncă* de Mircea Daneliuc, *Balanța* şi *O vară de neuitat* de Lucian Pintilie, *Şobolanii roşii* de Florin Codre, *Femeia în roşu* de Mircea Veroiu), iar apoi - cu filmul lui Alexandru Maftei, *Fii cu ochii pe fericire* - şi-a luat adio (adică *à Dieu*) de la platourile de filmare şi de la scenă, pentru a răscumpăra timpul prin rugăciune la mănăstire şi, mai recent, la schit. Într-un fel, a aplicat soluția lui Soljenițân (citat de Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericirii*) pentru ieşirea dintr-un spațiu totalitar: individul se salvează prin „moartea consimțită", prin „luarea unei hotărâri ce implică ruperea definitivă cu trecutul". Dar şi prin felul în care îşi gestionează suferința. Pentru Dragoş Pâslaru, ea a fost şi este „prilejul chemat să-nalțe mersul, cunoştința", imboldul ce „schimbă la față argila, o schimbă în duh ce poate fi pipăit, duios, cu ştiință" (Lucian Blaga). Viețuirea sa din clipa în care va fi ales să pună un nou hotar vieții este foarte asemenea poemului blagian *Laudă suferinței*: „Tată, carele eşti şi vei fi, nu ne despoia, nu ne sărăci,/ nu alunga de pe tărâmuri orice suferință./ Alungă pe aceea doar care destramă,/ dar nu pe-aceea care întăreşte/ ființa întru ființă./ Fă ca semenii noştri,/ de la oameni la albine,/ de la-nvingători la biruiți,/ de la-ncoronați la răstigniți, să ia aminte/ că există pretutindeni şi această suferință,/ până astăzi şi de-acum înainte/ sin-

gura legătură între noi şi Tine."

Culi Ursache, personajul pe care Dragoş Pâslaru l-a jucat în filmul lui Stere Gulea, a ales izolarea la o cabană. Acolo îşi înţelegea, ierta şi - prin înduhovnicirea sa progresivă - exorciza viaţa. Atunci şi acolo, la porunca Pustnicului, răul (ochiul de urs, adică „însuşi Necuratul") era biruit. Schitul unde vieţuieşte acum Dragoş Pâslaru, devenit acum ieromonah, este în mijlocul naturii. Codrii care, la *Ochi de urs*, erau platou de filmare, i-au devenit casă şi prieten nedespărţit. Aici, într-o chilie izolată din Munţii Căpăţânii, Dragoş Pâslaru *aka* Monahul Valerian[4] a ales să se cureţe de păcate prin post şi rugăciune, să caute comoara cea mai de preţ pentru un om: împăcarea cu sine. Metamorfozele sale amintesc oarecum de relatările din vechime despre actori care, în primele veacuri de creştinism, interpretau creştini, pentru ca, la sfârşitul reprezentaţiei, să refuze a ieşi din pielea şi costumul personajului, cu preţul martiriului.

Am văzut întâia oară *Ochi de urs* pe la începutul anilor '90, când am recuperat pelicula dintr-un depozit în care fuseseră aruncate sute de role de celuloid la grămadă, ca într-un fel de cimitir al filmelor. Primisem dezlegare de la mai marii difuzori ai filmului din cetate şi - peste măsură de încântat - am început să mă scufund în mormanele de role, să le sortez, să le ordonez, să le potrivesc pentru a fi, mai apoi, proiectate într-o sală de cinema. Filmul are atmosferă, iar replicile personajelor - poate prea explicite, prea „demonstrative": „Aşa e rânduiala lumii, ca omul să nu trăiască singur nici după dureri năprasnice", „Cu vremea se pune între noi şi morţii noştri nu numai moartea, ci şi viaţa", „De când i-a murit nevasta şi-a întors faţa de la viaţă"[5] ş.a.m.d - păstrează muzicalitatea limbajului sadovenian. Revăzut, *Ochi de urs* devine, tot mai desluşit, expresia tămăduirii unui om de o „vrăjmăşie" care „s-a stârnit" asupra sa. Moartea nevestei de pădurar e „moartea Euridicei, care are ca efect coborârea lui Orfeu în infern - în cazul nostru un infern interior" (Alexandru Paleologu). „Mai bine te făceai tu popă!", îi spune lui Culi mama sa iubitoare (Sofia Vicoveanca, actriţă de film şi în *Vânătoare de vulpi* şi *Casa din vis*), adăugând că dacă era popă, locuiau la oraş, nu în creierii munţilor, unde nu găseşti niciun doctor la nevoie. Culi nu s-a făcut popă nici în nuvela sadoveniană, nici în filmul lui Stere Gulea. Interpretul său însă, actorul Dragoş Pâslaru („o figură de o sobrietate foarte potrivită cu personajul, iar tăcerile şi încordarea pe care le joacă sunt tocmai cele necesare" - Alexandru Paleologu), şi-a început drumul spre isihie (spre despătimire) la începutul anilor '90, fiind pe rând: frate de mănăstire, monah, pustnic, iar acum preot (ieromonah).

Din când în când, vieţuirea unui pustnic devine subiect de tabloid. Cei care se grăbesc să-i comenteze devenirea uită însă un detaliu esenţial: anume, că acela care-şi asumă identitatea de monah caută a-şi desfăşura viaţa numai în prezent, netulburat nici de amintirea trecutului, nici de grijile pentru viitor. De altfel, o mare parte din breaslă (şi nu numai) îi priveşte cu destulă circumspecţie (amestecată cu un soi de compătimire pentru împrejurările de suferinţă şi disperare prin care va fi trecut în timpul mineriadei din 1990) devenirea lui Dragoş Pâslaru. Este, pentru mulţi, o „nebunie" ce nu poate fi nici explicată, nici lămurită. Tot astfel cum „nebunia" convertirii evreului Nicolae Steinhardt nu putea fi decât pricină de sminteală pentru toate de rudele de sânge ale acestuia, după îmbisericirea sa. Steinhardt: „Ce-aş fi fost fără nebunia mea? Aş fi înnebunit!"

Puţini pot ori sunt pregătiţi să înţeleagă fericita întristare şi transformarea lăuntrică a celui căruia i se descoperă vieţuirea cea după Hristos, prin ascultarea - evident, de bună voie şi nesilit de nimeni - de un părinte duhovnicesc. Pentru Dragoş Pâslaru, plecarea din lumea teatrului (şi din lumea laică) a însemnat nu o fugă, ci o treptată regăsire de sine: împlinirea unei meniri pe care, poate, a întrezărit-o când a fost Alioşa (în *Karamazovii*) sau Culi (în *Ochi de urs*) sau Veanu (în *Umbrele soarelui*). Pentru ieromonahul de acum, fiecare clipă din zi este dedicată rugăciunii, adică existenţei „pe verticală", în care orice ieşire din ritm şi orice distracţie (abatere de la calea monahală aleasă) poate fi fatală. Numai aşa, călăuzit de exemplul personal al unui *avvă* (un părinte duhovnic sporit în viaţa duhovnicească), a putut - asemenea lui Nicolae Steinhardt şi atâtor alţi cuvioşi de-a lungul vremii - să ierte violenţa, barbaria şi sălbăticia pe care le-a cunoscut pe propria piele, în zilele fierbinţi de la mijlocul lui iunie 1990.

Şi încă ceva. Puţini ştiu că Biserica Ortodoxă îl sărbătoreşte acum, la 14 decembrie, pe Sfântul Mucenic Filimon, cel „de credinţă elin şi cu meşteşugul comediant", la iniţiativa lui Dragoş Pâslaru, pe când era frate de mănăstire la Frăsinei. Datorită meseriei pe care a îmbrăţişat-o, Sfântul Filimon a fost ales ocrotitorul actorilor şi al creatorilor de spectacole. Slujba de recunoaştere a Sfântului Mucenic Filimon ca ocrotitor al celor care se îndeletnicesc cu teatrul a fost săvârşită la 25 iunie 1995.

Note:

1 Nu văzusem încă *Meandre* şi *100 lei* de Mircea Săucan, şi nici filmele lui Mungiu *4 luni, 3 săptămâni şi 2 zile* şi *După dealuri*. Peste ani, aveam să descopăr că şi Monahul Nicolae Steinhardt, monah fiind, a iubit şi a scris la superlativ despre filmul lui Piţa (în volumul *Critică la persoana întâi*, articolul „Fiul echipei").

2 Crezul actorului Dragoş Pâslaru avea să fie rezumat într-un interviu apărut în revista „Teatrul" din aprilie 1988: „Din păcate pentru noi, această meserie cuprinde mai mult eşecuri decât reuşite. Şi cred că e normal să fie aşa, mai mult decât normal, e adevărat să fie aşa. Altfel, ar putea însemna că ne-am „instala" în perfecţiune. Iar perfecţiunea e, într-un fel, un lucru monstruos. Poţi lupta să-l obţii, îl poţi atinge uneori, dar ar fi neomenesc să poţi rămâne mereu „în" el. La fel cum nu poţi trăi mereu în tensiune. Dar, de fapt, în legătură cu asta, în meseria noastră există un paradox, unul mai mult. Teribilă şi istovitoare aici nu e tensiunea pe care ţi-o cere pătrunderea în personaj şi în lumea lui, ăsta e un lucru minunat şi miraculos, de care au parte foarte puţini oameni: să faci să trăiască, să existe ceva ce nu există, şi să-i faci pe alţii să creadă în această existenţă. Nu, teribil este ce se întâmplă pe urmă, după spectacol, când, după ce ai fost Alioşa Karamazov, trebuie să te întorci la lumea reală, care, oricât de minunată, te scoate din lumea mirifică a artei."

3 „A fost prins şi bătut cu bestialitate de mineri în dimineaţa zilei de 14 iunie. Atunci, în acele momente - scrie Răzvan Bucuroiu în *Lumea credinţei* - a văzut moartea cu ochii, fiind adus în moarte clinică în urma loviturilor de ciomag primite în faţa Universităţii. După ce a ieşit de la Spitalul de Urgenţă, întrebat de un jurnalist despre suferinţa şi jertfa sa civică, Dragoş Pâslaru a răspuns: *Erou, eu?! Adevăraţii eroi sunt doar cei de sub iarbă...*"

4 În *Cum vă place*, spectacolul Teatrului Nottara din Bucureşti (regia: Dan Micu, muzica: Vasile Şirli) de la mijlocul anilor ,80, Dragoş Pâslaru cântă. Ascultam o secvenţă din coloana sonoră a acelei montări, alături de fiul meu, Theodor, care atunci avea şapte ani. A înţeles destul de repede că interpretul cântecului „Ce fel de ochi mi-a dat iubirea?" (pe versurile unui sonet shakespearean) este Dragoş Pâslaru. A înţeles, la fel de bine, că atunci când urcăm în vizită la schit, ne tot întâlnim cu un monah pe nume Valerian. A sesizat că între acesta şi Dragoş Pâslaru ar fi o legătură. Pentru că în acea vreme s-a întâmplat să-i vorbesc fiului meu despre sinonime şi antonime, întrebarea sa (ce ascunde - involuntar? - nebănuite adâncimi de gând pe care mulţi „oameni mari" nu le pot recunoaşte) a fost şi n-a fost surprinzătoare: Tata, numele Dragoş Pâslaru şi Monahul Valerian sunt sinonime sau antonime?

5 Dragoş Pâslaru: „Şi Culi tace mereu, ca Alioşa Karamazov. Dar Alioşa tăcea dintr-o prea clară înţelegere a lucrurilor, i se părea cuvântul de prisos, în timp ce Culi nu înţelege ce se întâmplă; tăcut şi încrâncenat vrea să-i dea de capăt răului ce a pus stăpânire pe el. El simte multe lucruri a căror explicaţie îi scapă. Şi cred că ăsta-i lucru foarte greu de jucat. Oricum, personajul mi-a transmis spaima şi neliniştile lui."

Monahul Valerian

■

Sic transit...

Vasile Radu

Dan Hăulică

În urmă cu mai mult de un an, prin rumoarea difuză, uşor ipocrită, deconcertantă, a confraților prezenți la vernisajul expoziției lui Viorel Mărginean de la Academia de Studii Economice din Bucureşti, discursul lui Dan Hăulică îşi găsea cu greu cadența şi ecoul. Solemnitatea momentului era grav afectată de nerăbdarea indigestă a tinerilor prea puțin impresionați de verbiajul erudit, afectat, parcă, al vorbitorului, participanții fiind prea mult preocupați să se salute cordial şi zgomotos între ei de parcă acel moment era creat special pentru zâmbete cu subînțeles şi ochiade de la distanță. Statura însăşi a vorbitorului părea că se îndepărtează de vibrația mulțimii şi nu participă la acest contact cu recunoscuta lui vigoare colocvială. Bătrânul retor continua să aplice cu eleganță sa proverbială lecția marii sale culturi, glosând ideile spectaculoase, „răsfoind" cu abilitate lecturile miraculoase din cabinetul său spre nerăbdarea zgomotoasă a unui public prea puțin educat sau înarmat cu politețuri convenționale. Acest „monstru sacru" al ideilor cărturăreşti avea peste 80 de ani şi timpul... nu mai avea răbdare! Părea un Lorenzo de Medici aflat în plină criză de autoritate, subminat de insurgența obraznică a nepoților cocoțați pe genunchi lui pentru a-l trage de mustăți...

Prin anul 1962 tânărul Dan Hăulică, aflat la mirabila vârstă de 30 de ani, părea la fel de hotărât să aplice lecția deconcertantă a tinerilor de azi „octogenarului" de atunci Constantin Baraschi: modernitatea şi vigoarea judecăților sale au produs o schimbare profundă în felul de-a gândi al lumii artei româneşti de atunci, iar autorul, Constantin Baraschi, şi-a văzut proiectul monumentului închinat lui Eminescu, întâi amânat, apoi respins de opinia influențată a judecătorilor. Macheta monumentului, nu lipsită de amplitudine clasică, s-a ruinat prin depozitele Primăriei bucureştene, iar autorul, înfrânt sufleteşte, a murit la scurtă vreme după aceasta, plătind astfel, el însuşi, propriile sale păcate din tinerețe. Făcea încă victime înfricoşătoarea „critică de direcție"!

În ambianța de azi notele disputei nu mai ating expresii atât de acute, suficient de aspre însă, ca, prin indiferența lor mascată, să erodeze pozițiile de autoritate câştigate cu atâta trudă şi subtilitate dilpomatică timp de decenii de celebrul vorbitor. Nu îndrăzniseră să adopte astfel poziții criticii consacrați precum Petru Comarnescu sau Eugen Schileru, necum cei mai exasperați de trecutul imediat precum Radu Bogdan sau Dan Grigorescu.

Cum-necum, Dan Hăulică dobândise o notorietate şi recunoaştere substanțiale, devenind, axiologic vorbind, ocupantul privilegiat al locului de referință printre judecătorii artelor româneşti contemporane. În timp, el a câştigat o justificată recunoaştere şi apreciere internaționale. A fost ales preşedinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă, preşedinte al Consiliului Audiovizualului Mondial pentru Editări şi Cercetări de Artă, al Ligii Culturale România-Franța, membru al Academiei Europene de ştiințe, Litere şi Arte, al Societății Europene pentru Cultură, membru corespondent al Academiei Române. Dar devenise, el însuşi, un „Lorenzo Magnificul" (cu acest epitet descalificase lucrarea lui Constantin Baraschi) prea puțin apreciat de publicul nou pentru aparența sa ecvestră. „A plătit" această aprigă naivitate cu un insucces răsunător în tentativa sa de-a participa la alegerile pentru Parlamentul României din 1990, deşi prezența sa ubicuă pe ecranele televizoarelor din acea vreme părea să-l îndreptățească pentru o astfel de opțiune.

Că lucrurile n-au stat tocmai aşa a dovedit-o un alt episod substanțial din viața lui Dan Hăulică. Prin anii 2001-2002, după ce ani de zile fusese ambasador al țării noastre al UNESCO, câştiga teren perspectiva ireverențioasă a înlocuirii sale cu un alt personaj al artelor favorizat politic. O reacție vehementă şi aproape unanimă a întregii comunități artistice s-a produs în sprijinul său. O pleiadă întreagă de oameni de cultură, critici şi artişti săriseră în sprijinul „condotierului" de altă dată care veghease aproape cu patetism la menținerea integrității europene a culturii şi artelor româneşti în vremurile de restrişte ale ultimei jumătăți a secolului trecut.

Dan Hăulică a rămas apreciat ca un un spadasin al cuvintelor, un muschetar „florentin", evoluând însuflețit pe fundalul scenografic al cărților sale, deprins cu rutina academică atât de prețuită altadată, un „albatros" al zborurilor livreşti care păşeşte marțial prin confuzia cotidiană, un contrapunct idealist de neînțeles pentru lumea jalnică a experiențelor publice actuale. Mi-l imaginez - supremă perplexitate - jongleur al ideilor, evoluând prea calm, prea clasic, prea demonstrativ în fața unor parlamentari miopi, prea... de la țară.

Cuvintele lui sunt singurele care pot fixa genul proxim şi diferența specifică a abilităților sale, devenind mereu altceva cu diabolică surpriză intelectuală, aşa cum s-a văzut pe sine însuşi cu prilejul vernisajului expoziției pe care Silvia Radu a deschis-o în anul 2003 în incinta nou restauratei bisericii de la Herina (Bistrița): „...şi nu mă simțeam, la rândul meu, culpabil de vreo scandaloasă uzurpare, când, oficiind vernisajul expoziției, pe treptele corului, înfruntam răcoarea zidurilor înfăşurat în roşul carnavalesc al unui amplu şal, care mă cuprindea precum o pelerină. De fapt, chiar dacă nu rosteam troparele cuvenite îngerilor şi nu-i proslăveam prin Imnul Trisaghion, ca în liturghia bizantină, prezența lor în miezul inspirației actuale a sculptoriței ne inducea oarecum o stare de spirit. Era, cred într-o duminică, sărbătoarea inaugurării noastre, la culmea unde ritul european, se ştie, îşi introduce credincioşii prin slujbe anume rânduite, vecernia, mai ales, în disponibilitatea zilei care va urma, nu o zi tristă - „blue Monday", cum o voiesc leneşe superstiții -, ci lunea dedicată tocmai îngerilor, ca mijlocitori ai cerescului."

Şi, în mirarea mea fără margini, l-am văzut deodată pe vorbitor plutind în zbor alături de Cristinel, celălalt înger cu care se ținea de mână, nu prin ceața şi ploaia demoralizante ale oraşului „în care plouă de trei ori pe săptămână" ci, zburând, „ținându-se de mână". şi, că noi, ceilalți, restul suntem „jucăriile stricate" care nu mai au nici măcar deprinderea afectoasă de-a evolua, ținându-se de mână.

Criticul se decisese, după cum el însuşi hotărâse, să aleagă „calea sinuoasă" - în închipuirea lui Paul Claudel „calea cea mai scurtă pentru ochiul Domnului" - vorbind despre învolburarea talentului său inalienabil, inaccesibil celor mai mulți dintre noi.

Dan Hăulică (n. 7 februarie 1932, Iaşi - d. 17 august 2014, Bucureşti) a fost eseist literar şi critic de artă. Membru corespondent al Academiei Române (1993). Redactor-şef, pentru o lungă perioadă de timp (peste 30 de ani) al revistei de literatură şi cultură universală *Secolul 20*, etalon de valoare cultural-artistică, recunoscută ca atare de mediile culturale româneşti şi internaționale. Preşedinte al AICA (Asociația Internațională a Criticilor de Artă), ales în 1991. Preşedinte al CAMERA (Consiliul Mondial pentru Editarea şi Cercetarea Artei), ales în 1986. La data de 31 iulie 1990 Dan Hăulică a fost numit ambasador, delegat permanent al României pe lângă UNESCO, calitate pe care a păstrat-o neobosit, până la sfârşitul vieții.

Scrieri (selecție): *Peintres roumains, I-II* (Paris, 1965); *Critică şi cultură* (Bucureşti, 1967); *Brâncuşi ou l'Anonymat du genie* (Bucureşti, 1967); *Geografii spirituale* (Bucureşti, 1973); *Nostalgia sintezei* (Bucureşti, 1984); *Dimensiuni ale artei moderne* (Bucureşti, 1992).

■

Before Elvis...

RiCo

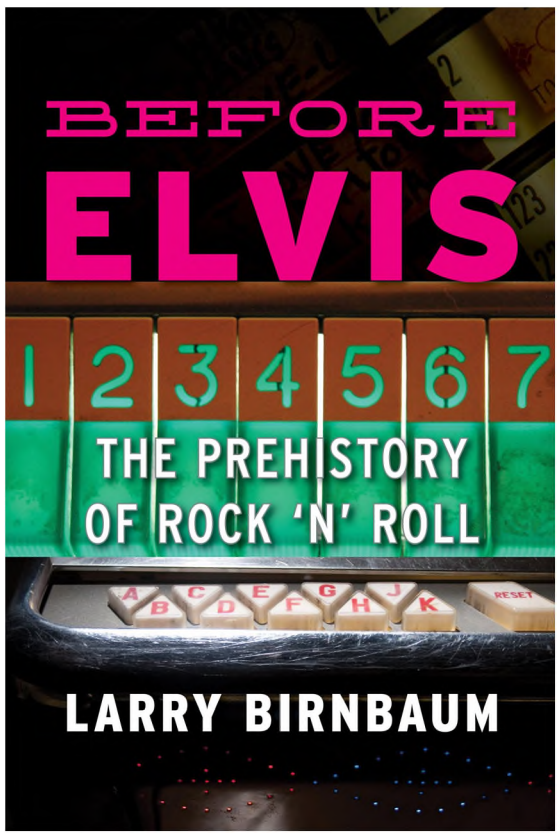

Ironia sorții face ca autorul, care încearcă să descrie modul în care a evoluat muzica populară din Statele Unite în secolul XX, să fie austriac la origini. Larry Birnbaum a crescut la New York City şi a lucrat timp de 35 de ani în domeniul muzical, ca redactor pentru *Downbeat*, *Spin*, *Pulse* şi *The Village Voice*, fiind, în ultimii ani, redactor şef la o editură şi la revistele *Global Rhythm* (de world music) şi *Ear* (de new-music).

Scopul declarat al acestei lucrări este de a dovedi faptul că genul rock'n'roll a evoluat din scena muzicii de culoare a jazului anilor 1930 (şi nu din muzica country sau blues, după cum ne spune mass media şi industria muzicală din ultima jumătate de secol).

Extrem de modest, Larry Birnbaum încheie volumul *The definitive study of rock music has yet to be written* (adică, studiul definitiv al muzicii rock urmează să fie realizat de către cineva dintr-o generație care va urma)... dar proiectul autorului conține 36 de pagini dedicate doar bibliografiei.

Before Elvis - The Prehistory of Rock'n'Roll (Scarecrow Press/Rowman & Littlefield Publishing Group, 2014) acoperă o perioadă de timp începând cu muzica înregistrată din anii 1890 până în 1959. Pornind de la exemplificări concrete ale muzicii populare a pionierilor albi din Statele Unite şi muzica sclavilor africani (cu care se întâlnesc aici în secolul XVIII), cartea documentează influențele acestor melodii până în prezent (2012), pornind de la artiştii activi din anii '30-'40 (care se mai află printre noi) şi până la formațiile tinere de actualitate care au fost influențate de aceste ritmuri sau versuri.

Munca de o viață a lui Larry Birnbaum este efectiv incredibilă. Călătoria muzicală ne poartă din plantațiile lucrate de sclavi (şi bisericile înființate pentru ei) în secolul 19, şi notele înregistrate pe cilindri de ceară şi plăci de ebonită în secolul 20 - până la compoziții care nu au reuşit încă să fie trecute în format digital în secolul 21. Autorul s-a implicat în meseria lui mai mult decât doar la un nivel mediocru de a mai asculta muzică şi în timpul liber sau de a audia albume în scop profesional pentru slujbă, studiind atent transformarea în timp a frazelor, versurilor, rimelor, structurilor de melodii specifice fiecărui gen muzical, notele, secvențele de ritmuri şi armonii care au condus la siajul de influențe care ne afectează curentele actuale - şi altele uitate o dată cu trecerea timpului.

Larry Birnbaum pune un accent deosebit pe istoria unor melodii care au fost chintesențiale pentru ceea ce considerăm că a fost revoluția muzicii rock în cursul secolului XX.

Deşi mi-a luat aproape un sfert din carte să înțeleg stilul de a scrie al autorului, mi-a plăcut cum se prezintă biografiile artiştilor, trecerile realizate de Larry Birnbaum fiind şi subtile şi (crono)logice pe parcursul cărții. Terminând recent volumul, de abia aştept să reiau din nou materialul, pentru a parcurge mai atent informația despre artiştii prezentați la începutul cărții, la adresa cărora se fac referințe ulterior. Este extrem de interesant cum o carte de istorie reuşeşte să fie transformată într-o poveste cu tematică. Urmând capitolele de-a lungul deceniilor prezentate, unora le va fi dificil de urmărit istoria, deoarece nu respectă desfăşurarea obişnuită, monotonă, a dicționarelor enciclopedice cu care am intrat în contact şi cu care ne-am obişnuit de-a lungul anilor, fie că e vorba de cărțile româneşti semnate de Daniela Caraman-Fotea, *Illustrated Encyclopedia of Rock* (1993) sau seria de volume *The Guiness Who's Who of...* ale unor genuri clar delimitate (1994)... Fiecare pagină îşi are un rost în descrierea fenomenului muzical din SUA în prima jumătate a secolului trecut.

Pe lângă artiştii de succes din vremuri apuse, care sunt promovați şi în prezent pe compilații de şlagăre sau prin preluările care reapar sporadic în topurile actuale, Larry Birnbaum ne prezintă un LUNG îndreptar a unui catalog extins de eroi îngropați de istoria prezentată dintr-un unghi din care am rămas cu impresia că muzica rock'n'roll s-a dezvoltat strict din împletirea genului blues cu muzica country. Autorul dezgroapă şi descrie în detaliu scenele muzicii hokum, swing, rhythm and blues, boogie-woogie, doo-wop şi jump blues, pe lângă multe alte genuri colaterale, pentru a ajunge la rădăcinile adevărate ale rock'n'roll-ului.

Parcurgând cartea, înțelegem faptul că rhythm and blues s-a transformat treptat în rock'n'roll cu mulți ani înainte ca tinerii albi să aprecieze noile ritmuri, iar la momentul în care albii au început să danseze pe aceste note, muzica de culoare a făcut o cotitură importantă spre muzica soul, evoluând ulterior în direcțiile disco şi rap, în timp ce muzica comercială a albilor, mult diluată de către normele impuse de industrie, a ajuns prin experimentele unor artişti inovativi să atingă noi apogee rebele în anii '60 prin muzica psihedelică, în anii '70 prin muzica punk, în anii '80 prin muzica heavy metal şi în anii '90 prin muzica grunge.

Altă concluzie controversată a autorului îl prezintă pe Elvis Presley ca fiind un copil pasionat de balade pop-country, obligat de echipa din spatele *brand*-ului său să interpreteze melodii mai ritmate, pentru a avea impactul scontat pe piață.

Little Richard, *în schimb*, are cel mai mare impact sonor pe muzica rock'n'roll.

Un aspect negativ al cărții poate fi graba autorului spre final de a prezenta o serie prea mare de genuri şi artişti într-un număr prea mic de pagini (comparativ cu cantitatea şi amplitudinea subiectelor acoperite în primele trei sferturi de pagini). Aceleaşi genuri şi aceiaşi artişti de la final însă nu prezintă o importanță atât de mare pentru dezvoltarea genului rock, cât pentru evoluția diversității ulterioare a subgenurilor. Astfel, muzica rock-'n'roll rămâne de actualitate, în ciuda trecerii timpului.

Din punct de vedere al standardelor anului 2014, consider că dacă reuşeşti să parcurgi această lucrare, nu ai nevoie să răsfoieşti altă carte pe această temă. Totodată sunt sigur că odată cu trecerea anilor, şansele sunt din ce în ce mai mici ca altcineva să se documenteze la fel de bine asupra subiectului (*iar acest lucru se va putea întâmpla numai în momentul în care TOATĂ muzica înregistrată de-a lungul istoriei va fi urcată pe iTunes*).

Această carte este indispensabilă celor care caută să se documenteze cât mai bine asupra fenomenului muzical al secolului 20, celor care vor să cunoască cât mai multe despre rădăcinile muzicii rock şi audiofililor care caută o părere documentată despre unde se situează maeştrii
jazzului în schema evoluției muzicale.

Before Elvis - The Prehistory of Rock'n'Roll de Larry Birnbaum este o operă de artă şi consider că poate fi studiul definitiv al muzicii *jazz, rhythm and blues şi rock-'n'roll*, foarte necesar şi util consumatorilor, colecționarilor şi producătorilor.

■

Black Pantone 253 U

film

Gardienii galaxiei

Lucian Maier

Un om se instituie drept super-erou fără să aibă puteri speciale – e o idee pe care James Gunn o tratează cu umor şi cu o evidentă apropiere de lumea comics-urilor în lungmetrajul său de debut, *Super* (2010), într-o perioadă în care (abia) începeau să apară în presa americană faptele de vitejie ale unui Phoenix Jones sau ale lui Red Dragon şi cu un timp însemnat înainte de apariţia unei Chinese Redbud Woman pe străzile Beijingului. Probabil că inocenţa unei asemenea idei, capacitatea autorului de a acoperi cu un umor cald o dramă (a lui Frank Darbo, părăsit de soţie), dar şi ştiinţa de a fi acid atunci cînd e cazul (*James Gunn's PG Porn*) au stat în spatele chemării lui James Gunn la cîrma unei noi francize – *Guardians of the Galaxy* –, care-şi are originea în mitologiile Marvel, în seria omonimă publicată din 1969 pînă la mijlocul anilor '90, cu un restart în anul 2008.

Rocket Raccoon (nume inspirat de piesa *Rocky Raccoon* a celor de la Beatles) e un raton antropomorf, rezultatul unei investiţii digital-genetice în animal, un fel de Crash Bandicoot de pe PlayStation, hoţoman în privire şi tactician de elită, aşa, ca Ronnie O'Sullivan la masa de snooker; Groot e un Pinocchio dintr-o galaxie foarte foarte îndepărtată, un umanoid-copac, foarte sensibil, dar cu un vocabular redus; Gamora e o extraterestră verde (spre deosebire de *Avatar*, unde Zoe Saldana, actriţa care o interpretează, era albastră), bună cunoscătoare a mişcărilor specifice artelor marţiale; Drax e un fel de Hulk, cu o inimă şi mai mare, iar Star-Lord (Peter Quill, după certificatul de naştere de pe Terra) – cel care va ajunge conducătorul echipei de gardieni – e un jumătate-om bun la toate. Împreună sînt "guardians of the galaxy" şi au ca ţintă protejarea lumii (terestre şi extraterestre) de prezenţa Răului.

Cu un scenariu ingenios (scris de James Gunn şi de Nicole Perlman, aflată la debut), plin de replici brici, *Guardians of the Galaxy* este prima super-producţie hollywoodiană la care aş fi vrut ca secvenţele de acţiune brută să dureze mai puţin, încît să fie ceva mai mult loc pentru şezătorile personajelor. *Guardians of the Galaxy* este *blockbuster-ul* în care ne aflăm în cel mai înalt grad în era postmodernă. Spre deosebire de *Transformers* sau *Captain America*, *Batman* sau *Superman*, unde calitatea de *erou* pe care o au protagoniştii este dificil de pus sub semnul întrebării, aici nimeni nu are un statut inatacabil şi nimeni nu-şi depăşeşte de prea multe ori poziţia de *looser* creditat de autor şi de spectator *just for fun*. Gardienii sînt un fel de Powerpuff Girls din *Death Proof*, care activează în spaţiul extra/terestru vizibil şi în *Star Wars*. Dar dacă în *Star Wars* totul era *pe bune*, aici avem un exerciţiu CGI în care au fost reciclate idei şi personaje emblemă din istoria proiectelor *space opera* şi din cultura jocurilor video, personaje trecute toate prin ingeniozitatea narativ-omagial-ironică a lui Tarantino (prezenţa spirituală a acestuia se simte şi în felul în care muzica adusă în film, diverse şlagăre ale anilor şaizeci, devine un raport asupra acţiunilor personajelor), cu fapte de vitejie redate cu bucuria şi flerul unui tînăr care descoperă jucăriile science-fiction Lego după lupte astronomice pe cîmpiile din *Halo*, la lumina felinarelor electrice din *Half-Life*.

Stilul *je m'en fiche-ist*-inteligent al filmului poate fi observat în felul în care Gunn pastişează drama clasică hollywoodiană în note sarcastice (în debutul filmului, Peter îşi întîlneşte mama aflată pe patul de moarte, într-un spital oncologic; imediat, micuţul e răpit de un OZN în timp ce alerga în proximitatea spitalului, urlîndu-şi durerea); spre finalul filmului, parodic (la adresa ideii că în spatele oricărui om *care se caută*

există momente marcante, cu o încărcătură emoţională negativă), – Gunn oferă o replică împăciuitoare: atunci cînd Gamora îi întinde mîna lui Peter pentru a crea hora care îl va salva pe acesta din urmă de la moarte, el o vede pe mama sa întinzîndu-i mîna, într-o secvenţă ce aminteşte de *Naşterea lui Adam*, pictura lui Michelangelo.

Acestea sînt motivele pentru care *Guardians of the Galaxy* merită văzut. Ele fac să treacă uşor secvenţele de luptă acerbă, cu zăpăceala lor specifică, în care ecranul e inundat de lasere, în care nave spaţiale gonesc de la stînga la dreapta, de jos în sus, dinspre ecran spre proiector (dacă vedeţi filmul în 3D) şi în care bubuiturile şi piuiturile îţi fac urechile să fîlfîie.

■

colaţionări

Robin Williams pe vremea lui Garp

Alexandru Jurcan

Câţi ani avea Robin Williams în 1982, când a apărut filmul *Lumea văzută de Garp* de George Roy Hill, după romanul lui John Irving? Vreo 31, deoarece s-a născut în 1951. Deocamdată vrem să uităm ce s-a petrecut în 11 august, anul acesta, la Tiburon, în California. Preferăm vitalitatea personajului Garp, directeţea interpretării, tinereţea atipică, abordând acel zâmbet alunecând spre o tristeţe misterioasă.

John Irving s-a născut în 1942. A fost antrenor de lupte, profesor universitar, actor, prozator, scenarist. În romanul *Lumea văzută de Garp* scriitorul e preocupat de portretul unei feministe excentrice – Jenny Fields – al cărei băiat din flori (Garp) luptă să devină un scriitor de succes, doar că se izbeşte involuntar de popularitatea mamei, care va sfârşi tragic pe frontul acerb al feminismului dezlănţuit. Joacă în film Glenn Close (primul ei rol) , Mary Beth Hurt, ba chiar regizorul Hill, în rolul episodic al pilotului.

Jenny dorea un copil, dar un soţ, nu. A profitat de un soldat muribund... violându-l într-un fel. Garp, copilul, avea fobiile lui, însă le-a domesticit şi a devenit familist. Iată-l jucându-se cu copii lui, numindu-se TS, adică „teribil de sexy" ori – după preferinţă – „teribil de trist". Enervat de câinele vecinului, Garp vindicativul îl muşcă de ureche. Unul din băieţii lui Garp, după luptele pe iarbă, se plânge că „voi muriţi mereu, eu nu mor niciodată". Să spun cinstit: filmul e cam reductiv, adesea şablonard, numai că empatia vine dinspre Robin Williams. Am văzut... lumea de-acolo prin interpretarea lui ofertantă. Admirând melanjul de burlesc filtrat, atipic şi de exuberanţă depasionalizată. Acolo în final, Garp rănitul zboară cu elicopterul spre spital. Surâde în braţele soţiei, şoptind: „Zbor, Helen!". Deodată mi-a venit în minte ziua de 11 august de-acum, când Robin s-a spânzurat cu o curea, după ce şi-a crestat încheietura mâinii. De ce? – s-a întrebat lumea. Un om cu o carieră impresionantă, cu

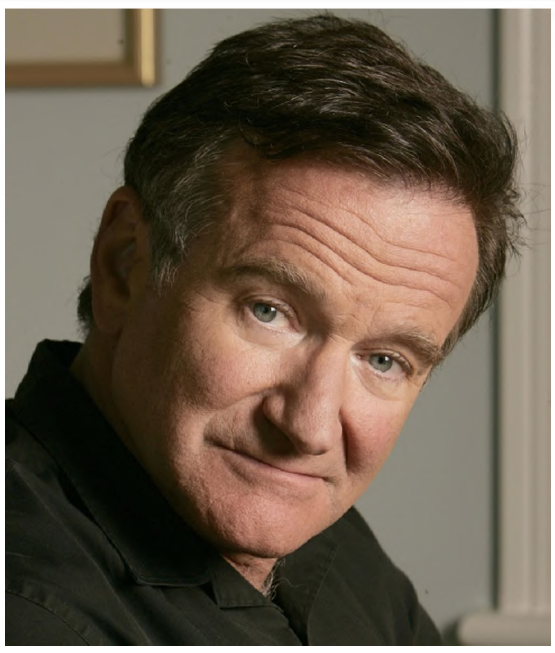

Robin Williams

bani, glorie etc. Misterioase sunt căile Domnului. Nu putem şti cum era lumea văzută de Robin Williams, redusă acum la tăcere.

■

34 Black Pantone 253 U

The King of Cool

Ioan Meghea

Prin anii ’70, în micul meu orăşel ardelenesc, îmi începusem meseria de lucrător cu „pădurea”. Da, devenisem un tânăr inginer şi credeam că lucrul ăsta va fi începutul şi cândva, mai încolo, mult mai încolo, sfârşitul rostului meu într-o lume provincială. N-a fost să fie aşa, dar, mă rog, asta e o altă problemă...

Ei bine, una din „grijile” mele din acei ani era cumpărarea din când în când a cărţilor de calitate apărute în unica librărie a orăşelului. Aşa am găsit şi romanul *Papillon*. Două volume, editura BPT, preţuri rezonabile... O carte tulburătoare, cu un succes enorm şi imediat. Romanul descrie viaţa lui Henri Charrière, un individ care la 26 de ani a fost condamnat la închisoare pe viaţă şi închis în Guiana Franceză, în urma acuzaţiei de ucidere a unui proxenet. Romanul a fost lansat în 1970, iar în 1973 Franklin J. Schaffner va regiza filmul cu acelaşi nume şi cu o distribuţie de zile mari. Dustin Hoffman, Don Gordon, Anthony Zerbe şi mulţi alţii. Rolul principal era deţinut de un actor care, în 1963, a fost transformat într-o stea prin filmul *Marea evadare*. Nu era un necunoscut pentru mine, îl mai văzusem în anii studenţiei la Bucureşti, în filmele *Cei şapte magnifici*, *Locotenentul Bullit* sau în *Le Mans*. Numele lui era Steve McQueen.

Născut în 24 martie 1930 în Beech Grave, Statele Unite, Steve McQueen a fost unul din cei mai adoraţi actori americani, supranumit şi The King of Cool. De unde acest nume? Poate de la caracterul său rebel, poate de la multele întâmplări prin care a trecut în scurta sa viaţă sau poate de la înfăţişarea sa carismatică şi „rece”. Cine ştie...

Nu şi-a cunoscut niciodată tatăl care şi-a părăsit soţia şi fiul imediat după ce acesta se născuse. Pe Steve, lucrul ăsta l-a afectat toată viaţa. Din pricina firii sale rebele, McQueen a crescut în casa unchiului său, unde l-a lăsat mama sa. Pe la vârsta de 12 ani, exasperat de comportamentul dur al copilului, unchiul l-a trimis din nou lângă mama sa şi, doi ani mai târziu, aceasta îl trimite la o casă de copii. Nu putea să-l educe.

Curând, McQueen părăseşte acest loc şi începe marea hoinăreală. În 1947 se înrolează în Marină şi cinci ani mai târziu s-a hotărât să se facă actor. Începe cursurile la faimosul Actor’s Studio în New York, profitând că statul american îi ajuta pe militarii care doreau să se integreze în viaţa civilă. Inspirată mişcare...

În 1955 îşi termină studiile şi obţine primul rol pe Broadway, iar un an mai târziu începe să joace în filme. Roluri secundare. Deocamdată. În 1958 a jucat în rolul principal din filmul *The Blob* şi apoi, doi ani, a apărut într-un serial pentru televiziune, ceea ce i-a adus recunoaşterea criticii. În 1960 face parte din distribuţia filmului *Cei şapte magnifici*. Va avea ca şi parteneri pe Yul Brynner, Charles Bronson, James Coburn, Eli Wallach şi Robert Vaughn. Magnifici actori, extraordinară reluare a filmului bătrânului „samurai” Akira Kurosawa! În 1966, un rol parcă făcut pentru el, în filmul *The Sand Pebbles*, îi aduce nominalizarea la Oscar.

Iar lucrurile nu se opresc aici. În 1968, urmează un film poliţist american regizat de Peter Yates. Cred că am văzut şi revăzut acest film de câteva ori, iar savoarea lui am simţit-o şi în 2014... Storiul filmului? Un poliţist, Frank Bullitt, este ales de către Chalmers, un politician ambiţios, să asigure securitatea unui gangster care trebuie să depună mărturie în defavoarea unui influent om politic. Protecţia martorului... În toată povestea asta, este ucis şi un poliţist, prietenul lui Bullitt. De aici, o întreagă cursă contra cronometru în urmărirea ucigaşilor şi locotenentul nostru deranjează politica venală a unor cercuri influente, ceea ce-l aduce chiar într-un război cu şefii, mizându-şi cariera. Un film bine făcut, acţiune alertă, un bărbat frumos în rolul principal şi câteva urmăriri cu maşinile pe nişte străzi teribil de incomode. Un succes răsunător...

Începând de aici, McQueen a combinat rolurile de acţiune cu roluri de caracter, demonstrând, dacă mai era nevoie, marele lui talent. A fost şi un fan al adrenalinei, la un moment dat cochetând cu ideea de a renunţa la cinematografie pentru a se dedica carierei de pilot de curse.

Începând cu 1971, când a jucat în filmul *Le Mans*, au urmat câteva producţii care, pentru mine, au fost adevărate bijuterii: *Lovitura*, în 1972, *Papillon*, în 1973, în 1974 *Infernul din zgârie-nori*, alături de Paul Newman, alt monstru sacru, apoi, în 1980, *Vânătorul*...

Presiunea Hollywood-ului i-a deschis apetitul acestui mare actor pentru canabis, heroină şi alte droguri, cât şi asupra vieţii de noapte. Relaţiile lui McQueen cu femeile au fost destul de neortodoxe, devine suspicios şi consumul de droguri îl face aproape paranoic.

Steve McQueen se stinge din viaţă la 50 de ani, în iarna anului 1980, datorită unui stop cardiac, consecinţă a tratamentului pe care-l face contra unui cancer pulmonar de care suferea. Era o formă de cancer provocată de azbestul pe care-l folosise la cursele de maşini pe care le iubise atât de mult. *Requiescat in pace...*

■

sumar

din lirica universală

John Keats 2

filosofie

Remus Foltoş Teza de doctorat a lui Constantin Noica 3

cărți în actualitate

Dorin Mureşan Un debut cam expediat 4
Cristian-Paul Mozoru Povestindu-te scriind în celălalt-oglindă 5
Vistian Goia Disoluția satului tradițional 6
Ioan Negru Pascal şi despre Pascal 7

comentarii

Dan Damaschin Friedrich Michael sau poezia ca rostire inițiatică 8
Nicolae Bosbiciu În căutarea unei *mathesis universalis* 10

eseu

Ion Buzaşi Ştefan Manciulea - istoric literar 11

memento

Gavril Moldovan Scrisoare de la Petru Poantă 13

poezia

Sorin Grecu 14
Dorina Brândușa Landén 15

parodia la tribună

Lucian Perța Sorin Grecu 15

proza

Hanna Bota Sculptorul în nisip 16
Nicolae Goja *Micul Dumnezeu* 18

meridian

Festivalul Internațional de Poezie Ginghai 2014 21
Aura Christi 22

o dată pe lună

Mircea Pora "apa trece, România rămâne..." 23

diagnoze

Andrei Marga *Virgil I. Bărbat - un gînditor de referință* 24

politica zilei

Petru Romoşan Politicieni şi cerşetori 27

pamflet

Puşi Dinulescu Râsul lui Patapievici 28

opinii

Nicolae Iliescu Antena 3 şi răzbunarea prostului 29

portret

Marian Sorin Rădulescu Drumul spre isihie - Dragoş Pâslaru 30

in memoriam

Vasile Radu Sic transit... 32

muzica

RiCo *Before Elvis...* 33

film

Lucian Maier Gardienii galaxiei 34

Colaționări

Alexandru Jurcan Robin Williams pe vremea lui Garp 34

remember cinematografic

Ioan Meghea The King of Cool 35

Plastica

Sebestyén György Székely
László Tóth-Expoziție retrospectivă 36

Tipar executat la **Imprimeria Ardealul**,
Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989 nr. 146.
Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

plastica

László Tóth
Expoziție retrospectivă
Galeria Quadro, 18 august - 10 octombrie 2014

Sebestyén György Székely

Pe aceste meleaguri ale Europei Centrale de Est, în cursul anilor şaizeci, suprarealismul apărea ca o opțiune posibilă pentru arta eliberată de sub presiuni ideologice. Reîntoarcerea la avangarda istorică revenea, şi pe plan internațional, în centrul atenției neo-avangardei, dând naştere unei serii de noi interpretări. Suprarealismul nu excludea reprezentarea figurativă şi realistă, ceea ce prezenta un avantaj pentru artiştii noştri, iar aceasta trebuia să corespundă imperativului realist încă valabil în România. Aceste „aparențe realiste" ascundeau însă critici mai mult sau mai puțin deschise la adresa regimului politic şi exprimau un anumit etos est-european, în timp ce limbajul formal renăscut prin noi abordări abstracte ale suprafeței se alătura, în mod natural, mesajului operelor create.

Pe lângă suprarealism, gândirea artistului László Tóth poartă amprentele întâlnirii cu universul teatrului absurd. Departe de a fi viziuni suprareale ale unor peisaje feerice, tablourile sale sunt nişte construcții fragmentare ale unei realități recognoscibile, cu figuri umane şi peisaje utilizate aidoma unor elemente *Lego*. Privind aceste tablouri, devine evident faptul că Arhitectul lor nu deține nici ghidul de utilizare, nici cunoştințele ultime care să-i inspire credință. Prin aceste tablouri, creatorul se confruntă cu caracterul total întâmplător şi ireal al acestor construcții, chiar izbindu-se de ele. László Tóth transformă meditațiile asupra vieții în metafora cârpelii, din moment ce cârpeala poartă urmele Ordinii originale, fără a fi însă capabilă să păstreze sensul acesteia, să o recreeze, să o ducă mai departe.

Compozițiile monumentale ale seriei intitulate *Negocieri* (anii 1970 - 1990) sunt vizibil marcate de o stare de anarhie: în afară de masa la care sunt aşezate, nimic nu leagă aceste figuri umane aproape desfigurate şi descompuse. Participanții la aceste „negocieri" nu vor reuşi să comunice, rezultatul fiind o simplă cârpeală, iar orice discurs, o bâlbâială.

În alte tablouri (cum ar fi *Autoportret*ul din 1973), în locul elementelor anatomice, sub pielea umană zărim dispozitive mecanice, de parcă membrele şi organele s-ar trezi la propria lor viață printr-o logică absurdă, negând astfel, încă o dată, posibilitatea de a vedea Lumea şi Firea ca un tot organic, unitar şi inteligibil.

Tablourile târzii, din anii 2000, prezintă nudurile şi portretele unor persoane în vârstă. Printre acestea, remarcăm seria de portrete realizate după locuitorii unui azil de bătrâni evreiesc din Budapesta. Create într-un stil explicit realist, aceste portrete de dimensiuni mari reprezintă bătrânul deformat de vârstă şi boli, în prim plan sau din profil. Prin eliminarea oricărui element detensionant, privitorul este obligat să se confrunte cu imaginea şi destinul celor reprezentați. Nici nu mai este nevoie de aplicarea metodei fragmentării pe portretele acestor oameni vârstnici, în mare parte supraviețuitori ai Holocaustului: existența în sine instrumentează descompunerea obiectului.

Vorbind despre aceste portrete, artistul îşi caracterizează întreaga creație: „Creațiile mele îmbogățesc, prin elemente suprarealiste, un mesaj cât se poate de realist, maturat în dualitatea sentimentului şi a rațiunii, căruia-i conferă un caracter zguduitor. Cele de mai sus explică supremația figurii umane în arta mea şi explică poziția centrală a chipului omului bătrân, imagine care mă inspiră mereu prin multiplele sale straturi, demne de un document istoric".

[Lucrările au fost împrumutate de familie, colecționari şi Muzeul de Artă Cluj-Napoca. Lucrările din reproduceri provin din colecția familiei şi colecții private.]

László Tóth (Satu Mare, 13 iulie 1933 - Wertingen, 24 decembrie 2009)

Student al Institutului de Arte Plastice Ion Andreescu, specialitatea pictură, între anii 1951-1957. În 1955 se căsătoreşte cu pictorița Ilona Szucs. Ilustrațiile sale apar în nenumărate reviste literare şi cărți. În perioada 1965-1971 este scenograf al Teatrului Maghiar de Stat din Cluj. În 1971 devine profesor al Institutului de Arte Plastice din Cluj iar în 1983 este numit şef de catedră al catedrei de pictură. În 1984, împreună cu soția sa, se stabileşte în Republica Federală Germană. În Germania, după o scurtă perioadă petrecută ca pictor de decoruri, activează ca artist plastic liber profesionist. Are expoziții la Augsburg, Budapesta, Cluj, München, Szentendre (aici, în 1991, sunt expuse şi creații ale soției decedate în 1990), Wertingen.

■

ABONAMENTE: *Prin toate oficiile poştale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poştei Române* sau *Cu ridicare de la redacție:* 24 lei - trimestru, 48 lei - semestru, 96 lei - un an *Cu expediere la domiciliu:* 33 lei - trimestru, 66 lei - semestru, 132 lei - un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poştal la adresa: Revista de cultură *Tribuna*, cont nr. RO57TREZ21621G335000XXXX B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.